ŞAİR KEŞFİ VE ÂŞIK HUZÛRİ

Hazırlayan

Mehmet GÖKALP

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI

ŞAİR KEŞFİ
VE
ÂŞIK HUZÛRÎ

Derleyip Yazan
Mehmet GÖKALP

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI : 2568
HALK KÜLTÜRLERİNİ ARAŞTIRMA VE
GELİŞTİRME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI : 313
HALK EDEBİYATI DİZİSİ : 63

ŞAİR KEŞFİ VE ÂŞIK HUZÛRÎ

Derleyip Yazan
Mehmet GÖKALP

ANKARA - 2001

Keşfi Efendi
Şair Keşfi ve Aşık Huzuri / Keşfi Efendi , Aşık Huzuri ; Derleyip yazan: Mehmet Gökalp. - Ankara : Kültür Bakanlığı, 2001.
VII, 198 s. ; 24 cm. - (Kültür Bakanlığı yayınları ; 2568. Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü yayınları ; 313. Halk edebiyatı dizisi ; 63)
ISBN 975-17-2623-9
I. k.a. II. Aşık Huzuri. III. Gökalp, Mehmet. IV. Seriler: .
811.408

Kültür Bakanlığının 05.04.2001 tarih ve 1370 sayılı onayı ile 3.000 adet bastırılmıştır.

ISBN 975-17-2623-9

Tel : (0.312) 430 30 23 - 430 05 03

Fax : (0.312) 431 02 97

Mithatpaşa Cad. No: 18 06420 Yenişehir / ANKARA

www.kultur.gov.tr

E-mail: kultur@kultur.gov.tr • E-mail: hagem@kultur.gov.tr

Baskı Yeri : Hilmi Usta Matbaacılık

SUNUŞ

İletişim teknolojisi son yıllarda inanılmaz bir hızla gelişmiştir. Artık haberleşme, uzaya yerleştirilen uydular aracılığı ile yapılmaktadır.

Bu gelişmenin, sağladığı pek çok kolaylık yanında, bazı sakıncaları olduğu da bir gerçektir. Teknolojik bakımdan güçlü olan ülkelerin kültürleri, diğer ülkeleri etki altına almaktadır. Teknolojisi gelişmiş ülkeler bile, bu durumdan daha az etkilenmek için tedbirler almaktadırlar.

Ülkemiz, teknolojik kültür yayılmacılığının etkisini en fazla hissettirdiği yerlerden birisidir. Çok zengin tarihi birikim, tek başına yeterli olmamaktadır. Örtülü duran kültür zamanla önemini ve etkisini kaybediyor. Artık millî kültürlerin yerini, tarihi köklerden yoksun bir teknoloji kültürünün alması söz konusudur.

Teknoloji kültürü konusunda sinema, görüntülü basın ve bilgisayar en önemli rolü oynuyorlar. Sinemalarda gösterilen filmler, TV'lerde yayınlanan programlar, filmler, belgeseller; bilgisayarda internet aracılığı ile masanızın üzerine gelen çeşitli dokümanlar, hep bu teknoloji kültürünün hakimiyetini göstermektedir.

Görünüşte rengarenk, sihirli bir alem izlenimi veren bu harikalar dünyasının temelinde, yine kitabın yattığını düşünmek ve bilmek zorundayız. Sinema, TV ve bilgisayar programlarının hepsi kitaba ve sonuçta o kitaplarda kullanılan dilin mükemmel oluşuna dayanıyorlar.

Bizim yapmamız gereken teknolojiyi reddetmek değil, ondan faydalanmaktır. Kültürel zenginliklerimizi teknoloji yoluyla hem yaşatmak, hem de bu yolla evrensel kültüre katkıda bulunmak zorundayız.

Çağdaş dünya ülkeleri arasında şahsiyetli bir yer alabilmek, "önce kendimiz kalabilmeyi başarmakla" mümkündür. Milletimizin tarihi boyunca oluşturduğu zengin ve renkli bir kültürü vardır. Bu kültürden, yani gelenekten faydalanmayan sanatçılar ortaya orijinal eserler koyamazlar. Dolayısıyla sanat ve edebiyatta geleneği ortaya çıkarmak, ondan faydalanmayı, yeni ve orijinal eserler üretmeyi kolaylaştıracaktır.

Türk kültürünün zenginlikleriyle beslenmiş, Türkçe'nin geniş ifade gücüyle yazılmış yeni eserler, bizim teknoloji kültürümüzün temelini oluşturabilirler. Biz de dünya sinema ve TV'lerinde, kendi ürettiğimiz film ve belgesellerimizi gösterime sokabiliriz. Uzaya yerleştirdiğimiz uydular, dünyanın her tarafına Türk kültürünü tanıtabilir. İnternet yoluyla Türk Kültürü, dünyada bilgisayar bulunun bütün evlere taşınabilir... Bütün bunlar mümkündür.

Ama, önce kitap... Bütün bu çalışmaların temelinde bizim dilimizle yazılmış, bizim kültürümüzü taşıyan kitaplar olacaktır. Biz kitaba ağırlık verirsek, millî kültürümüzü ve edebiyatımızı önemsersek mutlaka başarıya ulaşırız.

Yunus Emre, yedi yüzyıl önce "Her dem yeni doğarız, bizden kim usanası." demişti. Kullandığı güzel Türkçe, Yunus'u bugün bütün canlılığı ile yaşatıyor. Dilimize sahip çıkar ve güzel eserler ortaya koyarsak yarın bizi de yaşatacaktır. O zaman her dem yeni doğacağız ve bizden kimse usanmayacaktır.

M. İstemihan TALAY
Kültür Bakanı

ÖNSÖZ

Şair Keşfî ve Âşık Huzûrî

Keşfî Efendiyi oğlu Huzûrî'den ayrı incelemek, babayı oğuldan veya oğulu babadan ayırmak, birine gadretmek gibi geldi. İnsanın fıtraten bazı hüner ve kabiliyetlere sahip olduğunu tıb âlemi kabul ettiğine göre, şairliğin Keşfî Baba'dan Huzûrî'ye ırsen geçmiş ve onda daha da temayüz etmiş olduğunu görmek de ayrı bir bahtiyarlık olsa gerektir.

Keşfî Efendi Nakşibendî tarikatına girip (Derviş Keşfi) lakabını alınca ilâhi, münacaat, kaside ve bir de güzel bir Mevlid yazdırıyor. Divançesinde çok güzel şiirler vardı, bunların bazılarını örnek olarak aldım. Mevlid-i Nebevî'sini ise tam metin halinde edebiyat meraklılarına ve tarihçilere sunmakla küçük bir hizmette bulunduğumu sanıyorum.

Huzûrî ise aruzun hemen bütün nazım şekillerini denemiş -bazı usulî aksaklıklara rağmen- çok dikkate değer bir hünerle yepyeni buluşlar ve sezişlerle bize, eski divan şiirinin güzel kokusunu, sevimli eda ve uslûbunu getirmiştir. Huzûrî bilhassa destanları ve taşlamaları ile de halk tarzı şiir söyleyenlerin 20. yüzyılda önderliğini yapmış, emsalleri bile:

"Devrimimizin en büyük ve en usta şairidir." demelerine vesile olmuş bir şairimizdir.

Onun bütün şiirlerini bir araya getirmek ve topluca sunmak çok yorucu bir çalışma istiyordu. Bu itibarla kendisinin bana yazdırdığı ve beğendiği şiirleri, destan ve aruz tarzı şiirleri kitaba alarak onun seçtikleri ile yetindim. Nihayet şairin şahsiyetini belirtmek, onun edebî karakterini ortaya koymak istedim. Zûra Huzûrî, Edebiyat Fakültelerinin 4. sınıf tedrisat programına yıllar önce müşahadeci alınmıştı. Öğrencilere yardımcı olmaktaydı.

İçtimaî derd ve dâvalara kadar inen müşadeci bir görüş ve sezişin şairi olan Huzûrî'yi takdir edenler çoktur, ama ortada onun eserlerini topluca bir bütün olarak tanıtan bir kitap - ne yazık ki - bugüne kadar yayınlanmamıştır. Şairi daha lise talebesi iken tanımış olmam, onun edebî zevkini ve bilgisini ölçmeme, değer hükümlerini vermekte tereddütsüz davranmama yardım etmiştir.

Keşfî olsun, Huzûrî olsun halk şiiri sahasında unutulamaz iki gerçek değer olarak incelenmeye değer. Bu iki şairin eserleri çağımızdaki edebî cereyanlar dışında kendine has bir vecehe arzetmektedir.

Bu etüdü hazırlarken 60'tan fazla kaynak bize yardımcı oldu. Keşfî'nin torunu öğretmen Galip Fikri Coşkun da bize hayli kolaylıklar sağladı ve dedesi ile babasının eserlerini yayınlama iznini verdi.

Okudukça hoşlanacağınız bir etüd sunuyorum, takdir değil tenkid bekliyorum.

Mehmet GÖKALP

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Şair Keşfî

Keşfî ve Mevlid-i Nebevî'si 1
Mevlid-i Şerif 2
İlâhîlerinden Örnekler (5 ilâhî) ..... 17 - 21
Semaîler (4 semaî) 22
İlâhî ve Münaca't ..... 23 - 29
Tasavvufî Şiirlerinden (6 örnek) ..... 30 - 35
Divan 35
Gazeller (3 gazel) ..... 36 - 39

Şair Huzûrî

I. Bölüm: Şair Huzûrî'nin hayatı ..... 41 - 43
Örtülü'de İmamlığı 45
Yurt İçi Seyahatleri 45
Huzurî Tekrar Erzurum'da 47
Huzurî'nin Yetiştiği Bölge 49
Eserleri 50
Edebî Şahsiyeti 50
Mânevî Âlemi ve Ölümü 52
Yurt ve Millet Sevgisi 57
Ruhî Ahvali 58
Mülhem Olduğu Şairler 60
Bibliyografya (Kitap Bilgisi) ..... 63 - 64
II. Bölüm: Destanlarından Örnekler: 65
Ters - Öğüt Destanı 66
Para Destanı 68
Tezatlar Destanı 71
Bugün Git Yarın Destanı 73
Talih Destanı 75
Hocam 77
Nasihat Destanı ..... 80 - 82
Ne Sandın Destanı 83
Yokluk Destanı (Rıza Tevfik'e nazire) 85
Melek Olamam 88
Cumhuriyet Destanı ..... 91 - 92
III. Bölüm: Güzellemeler (17 güzelleme) 93
Semaîler (2 örnek) ..... 99 - 100
Hicivlerinden (17 taşlama) ..... 103 - 108
Nefeslerinden (13 nefes) ..... 109 - 114
Koşmalarından (36 koşma) ..... 114 - 125
IV. Bölüm: Aruzla Yazılmış Şiirleri: 127
Santranç murabba 128
Gazel, Müseddes, mersiye ve methiye (20 örnek) ..... 130 - 151
Ata'ya Ağıt 152
Türk Ordusuna 154
V. Bölüm:
Karşılaştığı Aşıklar 159
Lügatçe ..... 186 - 198

Keşfî ve Mevlid-i Nebevisi

Keşfî, Artvin ilinin Yusufeli ilçesinin Zor köyünde 1843 yılında doğmuş, İspir'in Salaçör köyünde 1909 yılında ölmüş, tasavvufî şiirleri ile tanınmış bir şairdir. Son çağın tanınmış şairlerinden Huzûrî (Ali Coşkun)un babası olan Keşfî'nin asıl adının Mustafa olduğunu, onun babasının da Yüzbaşı Mehmet adıyla tanınmış Kavasoğulları ailesinden bir zat olduğunu bir çok yazarlar ifade etmektedirler.(1)

Keşfî Efendi'nin gençliğinde Yusufelinin Zor köyünde bahçe ve ziraat işleri yaptığı, hayatının sonlarında Nakşibendi tarikatına girerek (Derviş Keşfî) adıyle ilâhî, na't-ı şerif, gazel ve bu arada bir de Mevlid-i Nebevî yazdığını, bir el yazması divanı bulunduğunu mahallinde torunu öğretmen Galip Fikri Coşkun'dan öğrendik.

Keşfî'nin şiirlerinde Yunus Emre'nin şiirlerini hatırlatan bir hava ve eda var. Örneğin:

İhsanın ermiştir bize ezelden
Allahım Allahım güzel Allahım.
Güzeldir cemalin, cümleden güzel
Allahım Allahım güzel Allahım.
Yüzümüz karadır bakma Settarım
Cehennem nârına yakma Gaffarım
Dar günde münim, merciim, Yârim
Allahım Allahım güzel Allahım.
Aşk ile ciğeri giryana geldim
Acaip dertliyem dermana geldim
Visalin gülüyem kurbana geldim
Allahım Allahım güzel Allahım.
Keşfî kemter yane yane gelmişem
Huzurunda eğlenüben kalmışam
Elest(ü) ikrarla sabit olmuşam
Allahım Allahım güzel Allahım.

Bunun gibi nice şiirleri onun tasavvuf sahasında hayli başarılı olduğunu göstermektedir.(2)

Keşfî Efendî kendi köyüne yakın Demirkent (Erkinis) köyünde yaşamış olan Muhibbî'nin zamanında yaşamış (1823-1868) ve onu usta bilerek (aşk müftüsü, şairler sultanı) diyerek onu takdir etmiştir. Şair Muhibbî-ki' o da bir Mevlid-i Nebevi yazmış ve öğretmen sayın M. Adil Özder tarafından bu mevlid bastırılmıştır. Keşfî'ye şiirler söyletir dinlermiş. Nitekim bir beytinde:

Şâir-i Sultan Muhibbî dinledi ben kemteri
Dedin aşkın müftisi: Çok ehli vicdanlar bilür... diye onunla olan ilişkisini yadediyor.

(1) Baki Hikmet Dizdaroğlu, Yusufeli'li Ali Huzûrî Coşkun, 1949, Ankara
(2) M. Adil Özder, Yusufeli'li Keşfi, Türk Folklor Ar. Sayı: 195, 121

Keşfî adına Anadolu'nun bazı yerlerinde rastlıyoruz. Meselâ 17. asırda bir şairin yaşadığını M. Fuat Köprülü yazıyor. (Bakınız: Türk Saz Şairleri, cilt: 2 sh. 119) Keza edebiyat tarihçisi sayın **Nihad Sami Banarlı**, yine 17. asırda yaşamış bir Keşfî'nin bir etüdünden bahsetmektedir. (Ülkü, Sayı: 56, 1937, Âşık Hakkında Notlar adlı etüd).

Bizim araştırmamıza konu olan Keşfî ise 19. asırda ve yirminci asrın başlarında yaşamış olan Yusufeli'li Keşfî Efendi'dir. Keşfî'nin çağında Zor köyü Keskim nahiyesine ve bu nahiye de Erzurum'un Tortum ilçesine bağlı iken 1912'den sonra (Keskim) Yusufeli adıyla kaza olmuş ve ilçe de Artvin iline bağlanmıştır.

Keşfî'nin divanından istinsah ettiğimiz şiir ve notları ayrı bir bölüme bırakarak onun kendi çevresinde Mevlid olarak 70 yıldan beri okunun (Mevlid-i Nebevî)sinin tam metnini verelim.[3]

Metinde geçen bazı terimler, o devrin şive ve lehçesine göredir. Şairin bu mevlidi hüsnü hattı (yazısı) düzgün bir hocaya söyleyerek yazdırmış olduğunu Zor köyünde yaşayan **Aziz Efendi** söylemişti. Torunu Galip Fikri Bey de aynı ifadeyi tekrarlamıştı.

Mevlid-i Şerif

Evvelâ bu özrümü edem beyan
Aybımı seyretleye Hulkı Cihan.

Bu fakir bir köy köşesi
Heyberi havasında idim

Yok idi bir vaızı âzam bize
Pend ile nusreti vü gönlümüze.

Bir kuru sevdâya düştüm âşikâr
Zâr u efgan eyledim leyl ü nehar

Ah u zârım işidenler dediler,
Dediler yare bu kulunu ne diler?

Var idi Âşk-ı Mevlâ'dan eser
Tevhid-i zikri oldu bana kader.

Kaynadı aşkım elemsiz nutk yok
Bu sebebten her ne desem aybım çok.

Boynumu burdum Resülün hâkine
Başladım Mevlidi izni pakine.

Ben kimin Sultanını vasfeyleyim
Hükmeder eşkım bilinmez neyleyim.

On'içün vasfeyleyem alem sevap
Korkarım taksirime olur itap

(3) Keşfî Efendi, Şair Huzûri'nin babasıdır. Oğulu babadan ayırmak, onu yetim bırakmak olurdur. Onun için iki şairi birlikte tanıtalım dedik.

Aybımı taksirim ikrar eyledim
Bi-edeple kime izhar eyledim.

Çünkü muhtacım bana lütfeyleyin
Can ü dilden bir dua bahşeyleyin.

Okuyup bir Fatiha her kim bize
Gönderirse ola Hak andan rıza.

Bu rizayı Hak için bu nasihe
Okuyalım hem salât hem Fatiha...

❖❖❖

Can ü dilden Mustafa'ya ver selâm
Meskenin yarın olâ Darüsselâm.

Hûdadan nur-u izzet isteyenler
Gelin Mevlid-i Pâk-ı Mustafaya.

Makam-ı kasr-ı cennet isteyenler
Gelin Mevlid-i Pâk-i Mustafaya.

Bu mecliste kokar misk ile anber
Buna rahmet saçar Allahu Ekber.

Tavaf hacciyle kaderi beraber
Gelin Mevlid-i Pâk-i Mustafaya.

Hulûs ile gelenlere sefadır
Bila derdi olanlara şifadır.

Âlemin padişahı Mustafadır.
Gelin Mevlid-i Pâk-i Mustafaya.

Abdest ile gelip durun kıyame
Karışmayın nef'i bilmez kelâme

Melâikler çıkar karşı selâme
Gelin Mevlid-i Pâk-i Mustafaya.

Gelin Mevlide kılın ziyafet
Olur Hak'tan sevabı bi-nihayet.

Ol Allahtır kılar size şefaat
Gelin Mevlid-i Pâk-i Mustafaya.

❖❖❖

Ana kim sarf eder devlet ü varı
Çoğalır iki misli sim ü zeri

Bunu görmek için kim hasret çeker
Gelin Mevlid-i Pâk-i Mustafaya.

Gelin Rabbanımı tahkik sayanlar
Resûlün kadr ü kıymetin bilenler

Şu KEŞFÎ Kemtere yoldaş olanlar
Gelin Mevlid-i Pâk-i Mustafaya.

Efendim can ü dilden ol Hüdaya
Selâm olsun Muhammet Mustafa'ya *

Kerem Mevlâya her dem her lisanda
Salât olsun Habibe cümle anda.

Yetişir gamına Allah diyenler
Muhammed-in Resullalah diyenler

Bizim Allah diyecek dilimiz yok
Veli Allah demeksiz yolumuz yok.

Hüda birdir işidin aşnâ kâmil
Ne ki mahlûk var ise ona mail.

Çü gizli kenzini dilde izhar
Muhabbet âleminden doğdu envar.

Tutuldu anda indi cümle nûrlar
Tadar ol nûru eşkten bî-kusurlar

Bu nûru aksetti çün iki cihan
Necm ü şems ü kamer ve asüman

Birinde hem felek hem de melekler
Bu nûru ehri Hakk'ın emrin bekler.

Ademin matlaı oldu işbu nûr
Kevm secde kıldılar hep bu nûra

Dolandı nicelerin alnında bu nûr
Ziyasından göklere oldu mâmur.

Can ü dilden Mustafa'ya ver selâm
Meskenin ola yarın Darüsselâm.

MÜNACA'T

Aman Yarabbi kıl bana inayet
Kapında kul zelil oldu be-gayet.

Elimde sermaye cürm ü günah çok
Sana lâyık münasip bir amel yok.

* Mefailû, mefailû fa'lün vezninde, mesnevi tarzında görünmekte ise de bazı vezin aksaklıkları vardır.

Ömür sermayesi gitti elimden
Çıkan sözler geri gelmez dilimden.

Bu fâni dünyaya muhkem yapıştım
Şu aç kurtlar gibi kaptım kapıştım.

Getirdi başıma türlü ukûbet
Aramıza bugün düştü husumet.

Ecel reyhası esti her taraftan
Elimde bir tedarik yok seleften

Ne müşküldür azıksız yola düşmek
Yalınız Sana çölden çöle düşmek

Ne kudretle düşem bu raha bilmem
Ne yüz ile gelen Sen Şaha bilmem

Bu devletlû kapıda sailem ben
Gelen ihsan ataya mailem ben

Recam budur size ola Habibim
Şefaatle şefî kıla Tabibim.

Rızaullahı tâ O'ndan bulem ben
Atayı rahmete Rab gülem ben

Bize muin olanlara muin ol
Hidayetle erişe rahmete bol

Ziyade eyle günden güne eşki
Resülünden eriştir zevk ü şevki

Eriştir cismimizi çâr-ı yâre
Kamu eshab-ı esar-ı dilâre

Bize himmet şefaat eylesinler
Sakıp deyüp sahabet eylesinler

Münaca't eylerem bu Keşfî kemter
Cemâl-i cennetin eyle müyesser

Can ü dilden Mustafa'ya ver selâm
Meskenin ola yarın Düresselâm.

❖❖❖

Beni arzuladı bir tatlı canım
Eli boş yüzü kare natüvanım

Bir hüner yok ne işler kılayım ben
Ateşler içinde yakılıyor ten.

Gücüm yetmez yazem Mevlid-i Şahı
Anınla ak edem rû-yı siyahı.

Dilimin vasfına şâyan değilem
Galet söz söylerim, kalbi hacilem

Lâtif üzre tefekkür eyledim çok
Hüdâdan gayri kimseden medet yok

Sözüm eyüdün illâ vü ekaya
Gider noksan olan noksan bekaya.

Umud ile yine kıldım cesaret
Dilerim Hazret-i Hakk'tan hidayet

Benim gibi ilimsiz bî-nevalar
Arabî, farsi bilmeyen gedalar

Bu Türkçe sözlerimden fehm ederler
Tarîk-ı müstakim üzre giderler.

Gelirse boş Habib-i Kibriyaya
Erişir kadri Haktan hak rizaya

Gir ü isyanıma estağfurullah
Kusurlarımıza afv ile gaffar

Can ü dilden Mustafa'ya ver selâm
Meskenin yarın ola Darüsselâm.
Şimdi Abdullahı gör galip idi

❖❖❖

Emineye baktılar cümle Kureyş
Dediler bu ay mıdır yoksa güneş?

Yüzü Abdullahın yüzü şems ü kamer
Birbirinin lâyığı hem muteber.

Hak Teâla eyledi kısmet kader
Cismi vahit oldular şems ü kamer.

Kevser ü şekker ile yoğurdular
İki mahi birbirine verdiler.

Dediler: Bundan doğan evlât n'ola
İki mahtan bir güneş zahir ola.

Düştü ana rahmine bir padişah
Gitti âlemden bulut ki bir siyah.

Gün gibi indi âlemetlere zuhur
Parladı ata-anasından O nûr.

Emine'dir dokuz ay içre gebe
Çok âlametler ki kalmıştır tene.

Enbiya ervahı bir bir geldiler
Hanemi hüsnü ziyaret kıldılar.

Dediler ki: Müjde olsun ey nigâr
Bir cevahir cümleyi kenzinde var

Mahlûkatın ahırı ya âlâsı
Değmez anın cümle âlem bir kılı

Enbiyalar, evliyalar şahıdır
Rahmeti, feyzi Hakk'ın misbahıdır

Gâh feriştah gâh melek huri cinan
Rûy-i Meryem Asiya Şah-ı huban

Gülüben derlerdi canına sefa
Doğuser senden Muhammed Mustafa.

Müjde olsun sana zi-bahtı Kerem
Doğuser senden Nebi-yi muhterem.

Sırrımızı sakla ey gün gülizar
Nice zaman sabrile eyle karar.

Canı dilden Mustafa'ya ver selâm
Meskenin yarın ola Darüsselâm.

DOĞUŞU

Ol Rebiulevvel ayında hemin
Müddet-i hamli şerifin olduğun

On ikinci İsneyin gecesiydi hem
Hoş ziyaret eyledi Rabbül Kerem.

Göğlerin açtı hıcabın kibriya
Cümle âlem mülküne saçtı ziya.

Dökülür nûrlar yere yağmur gibi
Gelecek derler cihana Hak Nebi

Emine der: Nûr ile rûşen idim
Böyle hoşyâr vale vü pişdar idim.

Geldiler çok huriler elde kadeh
Verdiler içtim oldum kat'ı ferah.

Tâ olunca ömrümün hoş müddeti
Gitmedi benten safa vü lezzeti.

Geldi bir akkuş kanadiyle acep
Sığadı arkamı hoş ehl-i edep.

Ol zamanda ol nebi-yi muhterem
Dünyaya bastı selâm üzre kadem.

Can ü dilden Mustafa'ya ver selâm
Meskenin ola yarın Darüsselâm.

❖❖❖

Cümle eşya zi-ruh doldu hıtap
Merhaba, ey, dediler âl-i cenap

Merhaba nûru doluptur âleme
Merhaba zulmet sere çıktı nikap
Merhaba vasfın nice söyler lisan
Merhaba vasfın kılur yüz dört kitap.
Merhaba kevser fili kumru şeker
Merhaba hüsn-ü cemalin âfitap
Merhaba hüsn ü saadet güneşi
Merhaba kim görse dîdar ızdırap
Merhaba yapıldı tevhid kal'ası
Merhaba şeytan evi oldu harap
Merhaba ikrah eden âşıkları
Merhaba sıddıkların bağrın kebap
Merhaba hep cümle mahlûka gülen
Merhaba pâyın hubarından turap.

Can ü dilden Mustafa'ya ver selâm
Meskenin yarın ola Darüsselâm.

❖❖❖

Emine'dir gitti aklın ol zaman
Eyledim hoşca nazar ona sırren

Bir nûr-u a'zam olmuş amud göğe
Öğülür elbet onu kimler öğe.

Ağladım ibretle baktım yüzüne
Âşıklâr gûşum yetirdim sözüne

Aşk ile tevhid eder Allahını
Ümmetin ister selâmet rahını.

Ümmeta ve ümmete ağlarken ol
Bir melek geldi beşaret verdi bol

Ümmetin affeyledi Rabbim Gani
Âleme rahmet yarattı hem seni

Eyledi hamd ü sena güldü yüzü
Ol şeker baldan leziz şirin sözü

Geldi rıdvan geydirip atlas kesir
Dünyada misl ü menendi Lâ-nazır

Hazır olanlar eşidüp geldiler
Cümlesi Hakk'tan hidayet buldular

Buldu şöhret itibar günden güne
Verdi şevki girdi ger günden güne

Tıfıl iken nezhi kemalinde idi
Cennetin seyri cemâlinde idi

Akıla maksut değildir mu'cizat
Müştak oldu yüzüne hod şemsü'z-zat

Neyi alıp iletürse her nere
Misk ile amber kokardı ol yere

Çün erişti sinni on beş çağına
Bezm-i pâki döndü Firdevs bağına

Ol mübarek kırka erişti tamam
Padişahlar pâyına oldu gülam.

Can ü dilden Mustafa'ya ver selâm
Meskenin yarın olan Darüsselâm.

❖❖❖

Ol Ebubekr ü Osman Ali
Her biri oldu veli, a'zam veli.

Parladı yıldız gibi eshâb olan
Yoluna can verdiler ahbab olan.

Âyet âyet geldi Kur'an-ı Hekim
Açtı cennet kapısın seddi cahim.

Vaızı pendi nasihat eyledi
İşidenleri sefedan toyladı.

Dedi: Birdir Hak ona yoktur misal
Gâh tecelli celâldir gâhi Cemâl

Hafvile olan celâlinden hâlas
Aşk ile yolun cemalinden hevas

Bu cihan şerri belâdan bir tuzak
Yapınızı kaçırın ondan uzak.

Sağlığını ni'met, ganimet biliniz.
Sağ iken a'mal tedarik kılınız

Tevhid ile yüzünüz ak idin
Göz yaş ile kalbinizi pâk idin.

Ganiler, edin fakire merhamet
Ölüben fakre düşersiz akıbet

Hem fakir olanlara dedi Resül
Kim fakirle iştigal eylerse ol-

Getürürse Emr-i Hakkı yerine
Cennet içre benim ile yeri ne

Nefs-i emmâreden edin nefreti
Zikri aşkı Hu'dan alın lezzeti.

İşidip bu sözleri âkıl olan
Geldiler İmana küfra garkolan.

Gelmeyenlere ne gazâlar ettiler
Kâfire türlü cezalar ettiler.

Kastı bu idi ki rahmet bulalar
Her birisi bağ-ı cennet bulalar.

Can ü dilden Mustafa'ya ver selâm
Meskenin yarın ola Darüsselâm.

MİRAÇ

Dinle şimdi eşk ile Miracını
Âşık isen al muhabbet tacını

Bir düşen berk gecesi Hak zülcelâl
Cebraile dedi ki: Aç per ü bâl

Cennette var tacı hulle bir Burak
Ahmed'e dedi ki ey nur-i çırak

Hak Teâla arzular gayet seni
Arşımı seyran edüp görsün beni.

Vardı Cebril aldı ol Şahı o dem
Bir Nefeste Kud (u) se bastılar kadem.

İki rekât kıldılar Hakk'a selât
Aldılar ondan semaya iki zat.

Karşu geldi cümle gök ehli tamam
Ol Resüle verdiler bir bir selâm

Dediler: Bu tevhid-i irfan mıdır
On sekiz bin âleme Sultan mıdır?

Saçı amber kibrini temran mıdır
Lebleri ahmer kızıl mercan mıdır?

Ay, güneş yüzünden alır tal'atı
Hep görenler hüsnüne hayran mıdır?

Ermedi bu devlete hiçbir nebi
İzzetin tahdı buna burhan mıdır?

Kıl şefaat cümle yer ,gök ehline
Ümmetin bir cin ile insan mıdır?

Cümle ümmetler temenni kıldılar
Dediler Hak'tan bize ihsan mıdır?

Yedi kat gök ehli hayran oldular
Açılıp gül gibi hayran oldular

Dediler: Zi-bahtı, zi-lütfü Kerem
Geldi bize ol Nebi-yi muhterem

Hasret olanlar cemâlin gördüler
Âşık olanlara mücde verdiler.

Geçti, onlardan ileri ol zaman
Sidreye erişti ol Şah-ı cihan.

Dedi Cibril: Bana buyurdu İlah
Geçmeyin bundan ileri doğru râh.

Kallbi mahzun oldu mahzun ol zaman
Geldi Refref tâzim ile şadüman

Gittiler Refref ile çün bir zaman
Ol dahi kaldı makamında heman.

Buldu âşık ma'şukunu oldu şâd
Eyledi Mevlâsına türlü nebat.

Ol günahkâr ümmetin arzeyledi
Cümleten Hak rahmetiyle toyladı.

Çün erişti ol ulu dergâhına
Buldu vuslât Padişahlar Şahına

Buldu cümle derdinin dermanını
Aldı Hak'tan marifet fermanını.

Zi-saadet zi-kerem dergâhına
Sırrile erdi O şahlar Şahına

Hak buyurdu: Merhaba sahip kemal
Sevgilim Sen'sin Sana hastır Cemâl.

Nûr-u pâki nûruna oldu âyan
Oldu hürrem tâ ezelden cism ü can

Nice esrar-ı Hüda oldu beyan
Nice hikmetler O'na oldu âyan.

Hak buyurdu: Var Habimim lütf ile
Kullarımı al getür takrim ile.

Muhtaras olsun diyelim kıssaca
Menzili kaç bin yıl idi bir gece.

Gezdirip baştanbaşa Kudret-i Hakk
Yatağını buldu yine isticap.

Dedi Miracına ol Şah-ı cihan
Oldu eshab-ı keremden şadüman.

Eşidip cümle kıyama durdular
Ol mübarek pâyine yüz sürdüler.

Cümlesi Hakk'a edüp hamd ü sena
Cümle göklere oldu hep rûşena.

Kim kılarsa Mustafa'ya çok selâm
Meskeni yarın olur Darüsselâm

Ağlayıp şimdi vefatın söyleyim
Dile gelmez nice takrir eyleyim?

Fırkate gark oldu baht-ı karemiz
Tazelendi hem yürekten yâremiz

Hak teâlâdan erişti Cebrail
Kim selâm etti sana Rabbül-Celil.

Geldi anda âyet bu feyzi meâl
Dininiz buldu şerafetle kemal

Dile gelmez anda bir şad oldular
Çün beşaret idi irşad oldular

Ol Ebubekir Ömer'le ağladı
İşidenlerin yüreğin dağladı.

Dediler: Hikmet n'ola bunda acep
Zâr u giryan oldu sıddık u sadık

Dedi: Korkum bu durur erdi kemal
Gelmeye Sultanımıza bir zeval

Ol Resül buyurdu: Sadıktır sözü
Dedi bu dünyade koram ben sizi.

Geldi mi dünyaya bir âli cenap
İçmeye câm-ı ecelden bir şarap

İşidip ağladılar fermanını
Bulmadılar çün ecel dermanını

Bir seher Bilâl'e buyurdu Resül:
Hastayım Sıddık vekilim olsun ol.

Çün işitti bu sözü ağlar katı
Saldı ashap içine bu fırkatı

Dediler vay fırkatâ geldi ecel.
N'idelim ah kimse bilmez bir muhal

Zârını ahbabları aldı haber
Hasta iken ol Resül-i muteber

Dedi mühlet ver bana Rabbü Kerem
Bir daha yâranların yüzün görem.

Verdi kuvvet ol Hüda-yı Lemyezel
Geldi sıhhat cismine biraz mühal.

Vardı Yap-yap mescide verdi selâm
Kıldılar namazı ol oldu imam.

Arkasın mihraba çevirdi heman
Eyledi Hakk'ını tezkir bir zaman.

Sonra dedi: Ey benim sadıklarım
Hak yoluna can veren âşıklarım,

Biz fenâya gelmişiz ukba için
Ömrümüzce tahsil-i rıza için.

Mezra-yı ukba değil mi bu cihan
Mülküne elbet göçer ekin biçen.

Komasınlar Hâlıkın fermanını
Yakmasınlar odlara hem canını.

Gerse gayır gerse bayır bir gûna
Aldanmasın mal u mensebüzüna

Tevbeyi dilden komasunlar müdam
Âdet olsun hem selât ile selâm.

Kılıben namazını hacü zekât
Kimseye bâki değildir bu hayat.

Nush-u pâkin eyledi çünkü beyan
Hamesine teşrif etti ol hüman.

Geldi Cebrail dedi: Ey Padişah
Arzu kılıp seni ister ol ilah.

Hem buyurdu sana Hak Rabbü Kerim
Kullarımdan yok bana ondan azim.

Hakk'a ermek dedi devlettir bana
Lek-û ümmet derdi fırkattır bana.

Ben giderim onlar ederler günâh
Yerleri tamu olur bin ah vah.

Anlar içün bir inayet eyle katı
Âsi kullarına kılsun rahmeti.

Vardı andan geldi Cebrail Emin
Dedi kim ey Rahmeten-lil-âlemin

Kim sana ümmet olur, devlet ana
Haktaâla eyledi rahmet ana

Çün eşitti gönlü oldu şadüman
Ehl-i beyti sordular hâlin beyan.

Dedi: Hastayam katı yoktur mecal
Dâveti eyler hazretine Zülcelâl

Geldi Azrail, nice yüz bin melek
Öl mübarek Ruh'a vermek çün emek.

Tâzim ile verdi Azrail selâm
Hem selâm etti, dedi, Rabbül-Enâm.

Ruh-u pâkin Hazrete olsun revan
Gel gidelim ey Habib-i Müstean.

Vermedi canını ana naz eyledi
Âşık idi Hakk'a pervaz eyledi.

Dediler bu düş müdür yoksa hayâl
Ola mı meyyit Habib-i Zülcelal?

Ehl-i beyti zâr u efgan ettiler
Ağlamaktan terk-i dehan ettiler.

Duydu eshab zârı zârı ağladı
Hem kamusu kanlı yaşlar çağladı.

Ağlamaktan aklı zâil oldular
Ol mâha cümlesi mail oldular.

Gitti elden ah güzel cânanımız
Ah n'ola çıksa beraber cânımız.

Fatıma zâr eyledi kıldı figan
Bu figanı eşidüp yandı cihan.

Hem Hasan Hüseyn kapıyı açtılar
Gözlerinden kanlı yaşlar saçtılar.

Yerdeki insan ağladı gökte meh
Yer ile gök ağladı, derya semeh*

Ruh-i pâki erişüp Mevlâsına
Cismini garketti nûr deryasına.

Yudu Ali fazl ile nâzik teni
Cismini nûrdan yaratmış ol Gâni.

Mü'min olanlar ikamet kıldılar
Hem feriştahlar namazın kıldılar.

Ravza-yı Ridvan oldu makam
Zahire kabrin düzeltti ol imam.

Ol Habib-i Mustafa'ya ver selâm
Meskenin yarın ola Darüsselâm.

Göktü dünyadan Muhammed elveda
Kaldı bize ah u firkat elveda

Dökelim zem zem gibi yaşlar müdam
Doldu âlem nâr-ı hasret elveda.

Teşrifine şadümandan idiler,
Kaldı mahzun ehl- izzet elveda.

Çün Hüdamız böyle ferman eylemiş
İdelim kimden şikâyet elveda.

Ya Resullullah Keremler Kanisin
Bizlere eyle inayet elveda.

Bizleri tahtel-i bezminde sor
İdelim hüsnün ziyaret elveda.

Padişahım mülküne şer'an nizam
Versin islâma selâmet elveda.

Sırrile bu âsi ümmetin gözet
Basmıya küfr ü delâlet elveda.

* Semeh: Balık

KEŞFÎ kemter bu günâhkâr mücrimin
Ümidim rahmet, şefaat elveda.

❖❖❖

İlâhi Padişahı Sultan Hamid
Cihânkâr eyleye ol şah-ı sagit

Selâmettir din İslâm sayesinde
Dü âlem iltifatı pâyesinde

Anın kevninde oldu âlem kesret
İlim taliplerine kıldı nusret

Bin üçyüz onbeşinde avni mabût
Tamam oldu yazıldı işbu mevlüt.

Zamanı yani mehdi-yi zamandır
Akım kim gider ise işi yamandır.

Hamiyet eder kim her cefaya
Dokunsun cismü tığ-ı Mustafa'ya.

Vezir-i tabii olsun mearif
Ki hiç hükmüne olmıya muhalif

Dilerim ki cümlesin mü'minatın
İlâhi affedesin seyyiatın.

Alıp nefsin şeytanın elinden
Hidayetle götür doğru yolundan

Kusurum gizleyenlere mukedder
Cemâli cennetin olsun müyesser.(4)

(4) Notlar: Keşfî Efendi'nin ümmî olması sebebiyle metinde bazı aksaklıklar ve vezin bozuklukları vardır. Mevlidin 1898 de yazıldığı anlaşılıyor. Biz Keşfî'nin divanından Hafız Sabit Balcı'nın yardımı ile istinsah ettik. Kelimeler üzerinde ayrıca durmak ve bazı düzeltmeler yapmak gerekmektedir.

İLÂHÎLER

(1)

Feryad eder dilimiz
Lâ ilâhe İllallah.
Âsan olur yolumuz
Lâ İlâhe İllallah.

Gezer doğru yolunda
Kalır Uçmak ilinde
Kim söylerse dilinde
Lâ İlâhe İllallah.

İçtiği şerbet olur
Her zaman mihnet olur
Mevlâ'dan izzet olur
Lâ İlâhe İllallah.

Dağıtır gamı, âhı
Gösterir doğru rahı
Diyen bulur Allahı:
Lâ İlâhe İllallah.

Âşıklar duyar gelir
Halkayı zikri bilir
Gelmeyen mahrum kalır
Lâ İlâhe İllallah.

Açılır hep felekler
Kabul olur dilekler
Zikreyleyen melekler:
Lâ İlâhe İllallah.

İsmi erer mağfura
Bakmak gılman gafura
Diyen gark olur nûra
Lâ İlâhe İllallah.

Hak eşkıyle dolmuşam
Sararmuşam, solmuşam
Bir kimyayı bulmuşam
Lâ İlâhe İllallah.

Fırkatı câna geçer
Derd ü gamların kaçar
Kalbin perdesin açar
Lâ İlâhe İllallah.

Ana kul Muhammedi
Çağır daim Allahı
"Efselü" zikrin dedi
Lâ İlâhe İllallah.

Fani dünyadan geçer
Selâmet kapın açar
Cennet şarabın içer
Lâ İlâhe İllallah.

Yarın mahşerde seni
Ağırlarsın mizanı
Aç havza-yi cinanı
Lâ İlâhe İllallah.

Hep ehl-i kalın hali
Neşelerin misâli
Göster nûr-i cemâli
Lâ İlâhe İllallah.

Çok hal-i cunun gördüm
Maksud-i tama erdim
Koşmaya tenha vurdum
Lâ İlâhe İllallah.

2. İLÂHÎ

Oğlum el-aman
İşlerin yaman
Hakk'a niyaz et
Ağla bir zaman

Oldun evliya
Kibrettin göya
Kibirler başı
Ol ulu şeytan.

Varlığın gider
Gör sana n'ider
Gönderir yola
Cesedi üryan.

Bilmezler n'oldun
Sarardın soldun
Meydana geldin
Kolunda kalkan.

Kalbinin şehri
Hep dolar neri
Küffar leşkeri
Dikti pazuban.

Nefse zâr olma
Kalbi dar olma
Var pîr-i sayha
İstiyor derman.

Yığdın çok malı
Oldun kemâli
Değildir baki
Dana bu devran.

Olmadan hasta
Yalvarıp dosta
Maksudun iste
Gafletten uyan.

Kaleyi bekle
Askerle cenkle
Su uyur derler
Uyumaz düşman.

Bu dünya türap
Ahırı harap
Girersin kabre
Bir kara zindan.

Melekler gelir
Gök gürler gibi
Burnundan çıkar
Göklere duman.

Vursalar dağa
Su gibi erir
Düşse deryaya
Tükenir umman.

Helâl giyenler
Şerre uyanlar
"Allah" diyenler
Oldular irfan.

Eşidip anı
Geri dönerler
Güleç yüzlerle
Gösterir ihsan.

Oğul, kardeşim
Örterler başım
Bu halin düşün
Olmazsa îman.

Yıldırım gibi
Ateşler saçar
Elinde hazır
Bir adl-i Çâkan.

(3)

Azap ederler
Mahşer olunca
Meskenin olur
Pecmürde, vîran.

Salih olanlar
Getirir tevhit
Erişir ana
Cezbe-i Rahman.

Güzel melekler
Gelür ta'zimle
Çok beşaretler
Türlü armağan.

Mahşer yerinde
Sofralar gelür
Atlar buruklar
Hulleler yeksan.

Nice şah anda
Kul gibi üryan
Dalında günah
Nale vü efgan.

Öğren şeriat
Haktır tarikat
Ehl-i marifet
Söylemez yalan

Hakk'a âşık ol
Öyle sadık ol
Gece ayık ol
Edersin seyran.

Şeyhine hizmet
Eyle bir nimet
Arzu kul himmet
Pîri ağlatan

Nice fakirler
Takvâ olursa
Şah olur anda
Göya bir sultan.

Gözümün nûru
Doğruca yürü
Faide vermez
Sonunda pişman.

Bir şeyhten izin-
Al, dinle sözün.
Bırakma izin
Yolunda her an.

Eyle sehavet
Hak için cennet
Mal diriğ etme
Ehl-i takvâdan

Mevlâ'yı bulan
Şeyhe dost olan
Doğrudur sözüm
Sâdık ol, inan.

Hakka sığındım
Resûl'e uydum
Şeyhime teslüm
Pir-i dervişan.

KEŞFÎ'yem her an
Eylerem devran
Pîrler yolunda
Olmuşam kurban.

4. İLÂHÎ

Yok tâkatım derdim şedid
Yarab n'idem, Yarab, n'idem?
Fırkatlerim artar cedid
Yarab n'idem, Yarab n'idem?

Sular gibi seğirterek
Başım, gözüm vurdum yere
Yeller gibi esip gidem
Yarab n'idem, Yarab n'idem?

Sabrım kesildi çâre ne?
Derdim denilmez yârana
Hasretine geldim yine
Yarab n'idem, Yarab, n'idem?

Nasıl derdimi söyleyem
Hicranımı şerheyleyem
Böyle figanla neyleyem
Yarab n'idem, Yarab n'idem?

Derd ile efgan eylerim
Sağlığı sensiz neylerim
Dîvâne gibi söylerim
Yarab n'idem, Yarab n'idem?

Eşkın ne hoş illet imiş
Zahir gören minnet imiş
Âriflere cennet imiş
Yarab n'idem ,Yarab n'idem?

Derd ehli hep derdden bilir
Âşık ziyadesin diler
Nefsüm âsi şekva kılar
Yarab n'idem, Yarab n'idem?

Aşkınla doğrulttum yolu
Aşksız gezen cansız ölü
Ne yerdedir hüsnün gülü
Yarab n'idem, Yarab n'idem?

Aşkın bana muhib peder
Yârarılarım gelip gider
Anlara da olsun kader
Yarab n'idem, Yarab n'idem?

Benliğimi aşkın yıkar
Fazlın bana zincir takar
Hikmet pınarları akar
Yarab n'idem, Yarab n'idem?

Eşkın nûş eden hoş olur
Küllî hevadan boş olur
KEŞFÎ yine sarhoş olur
Yarab n'idem, Yarab n'idem?

5. İLÂHİ

Tarih-i âli
Nakşibendinin.
Bir hoşça hali
Nakşibendinin.

Gelir sâlikler
Okur ihlâsı
Hatm'olur Kur'an
Nakşibendinin.

İlm ile âmil
Sohbeti kâmil
Yetişe irfan
Nakşibendinin.

Kalbler uyanır
İblis üşenir
Tevhidi temran
Nakşibendinin.

Oturup gizli
Hakk'adır zikri
Katresi umman
Nakşibendinin.

Buhara, Belh'i
Hep uyandırmış
Pâresi yeksan
Nakşibendinin.

Rabıta kılur
Şeyh-i Kebirden
Ettiğini seyran
Nakşibendinin.

Cerrahı pek az
Halktan istemez
Fahr-i sabiran
Nakşibendinin.

Kesb eder karar
Yığarsa çok mal
Akl eder mihman
Nakşibendinin.

Cümle a'zalar
Zikreder Hakk'ı
Ses gelir inan
Nakşibendinin.

Tertib-i halin
Beğenir gayet
Kadir-i Sultan
Nakşibendinin.

Olmadan fasıh
Nice dehl-eder
Tarık-ı âsan
Nakşibendinin.

Kesbi uyuma
Çalışan bulur
Subh ola uyan
Nakşibendinin.

KEŞFİ aşk ile
Âgah olmuştur
Sırrına pinhan
Nakşibendinin.

SEMAİLER

(1)

Gayrılar bilmez
Ah benim derdim
Serden ayrılmaz
Ah benim derdim.

Gözlerim ağlar
Ciğerim dâğlar
Çekemez dağlar
Ah benim derdim.

Sararıp soldum
Kendimi bildim
Aradım buldum
Ah benim derdim.

Bir dem unutmaz
Gice uyutmaz
Herkesi tutmaz
Ah benim derdim.

Mesttir ayılmaz
Kimseden yılmaz
Elden dilemez
Ah benim derdim.

Dîdeler cerrah
Eylesün karrah
İstemez ah ah
Ah benim derdim.

Serv-i razımdır
Cilve-nâzımdır
Bana lâzımdır
Ah benim derdim.

Her gayre baştır
Kevserden hoştur
Hakkı bulmuştur
Ah benim gönlüm.

Cana minnettir
Farzı sünnettir
Ayni cennettir
Ah benim gönlüm.

Kabirde durmaz
Tamuya girmez
Yanlışa varmaz
Ah benim gönlüm.

Mezheb-i Nüman
Katre-yi umman
Herkese lokman
Ah benim gönlüm

Doldurur şevkı
Artırır zevkı
Gösterir Hakk'ı
Ah benim gönlüm

Hazret-i pîrim
Artırır nûrum
Abdülkadirim
Ah benim gönlüm.

Gazne-yi zade
Verdi bir bâde
Döndü irşade
Ah benim gönlüm.

KEŞFİ'ya n'oldu
Bâdeler doldu
Başka derd oldu
Ah benim derdim.

BİR DÎVANEYİM...

(2)

Kim beni acep usluya
Dîvaneyim bir dîvane.
Her gelen geçen taşlıya*
Dîvaneyim bir dîvane.

Baht-ı ikbalim karadır
Ciğerim pare paredir
Nasihat akla göredir
Dîvaneyim bir dîvane.

Vaızlar dahl eder nice
Ben yok oldum çıktım hiçe
Medh ile zemmi kim seçe
Dîvaneyim bir dîvane.

Derdim çoktur bana yeter
Kim gülerse cana batar
Ahmaklar niçün taş atar
Dîvaneyim bir dîvane.

Halk gülünce ben ağlarım
Ağlayan olsa gülerim
Yanık yürekler sularım
Dîvaneyim bir dîvane.

Tadını alan doyamaz
Her boya rengim boyamaz
Her talip bana uğramaz
Dîvaneyim bir dîvane.

Mezar taşımı sararlar
Yâranlarıma sorarlar
Ölünce beni ararlar
Dîvaneyim bir dîvane.

Şu bölbülün âh u zarı
Aklımızı etti yarı
Unutmuşum kesb ü kârı
Dîvaneyim bir dîvane.

Bu cihan bana Tur oldu
Nefesim bana sûr oldu
KEŞFİ'yem kalbim nûr oldu
Dîvaneyim bir dîvane.

* Molla Bekir'in yazdığı divanede (Her gelen geçen süsliye...) şeklindedir.

DÎVANEYİM...

(3)

Bir dilbere arzum
Dîvaneyim dîvane.
Ben yarime uygunum
Dîvaneyim dîvane.

Yüreğim yâre pare
Elim gitmez bu kâre
Avareden avare
Dîvaneyim dîvane.

Aşkı kâr etti câne
Can bulaştı cânane
Gözlerim dönmüş kane
Dîvaneyim dîvane.

Enginde gam libası
İçimde destin yası
Kaşmerler eğlencesi
Dîvaneyim dîvane.

Vurdu beni haram
Yağmalattı paramı
Soran yoktur yaramı
Dîvaneyim dîvane.

Şeyh etmişler bu zaman
Oymuşlar pîr-i cânan
Seyretmiş çark-ı devran
Dîvaneyim dîvane.

Halka uysam olur söz
Yüreğimde dolu köz
Viranede yalınuz
Dîvaneyim dîvane. (5)

Dostun yüzüne baktım
Halkın gözünden çıktım
Aşkımdan aklım yıktım
Dîvaneyim dîvane

Tarıkların şaşıkı
Ayvanların ışıkı
Muhammedin âşıkı
Dîvaneyim dîvane.

Dünyanın çokluğundan
Açlığım tokluğumdan
Aklımın çokluğundan
Dîvaneyim dîvane.

Aşkım bana lezzettir
Şükrüm nan ü nımettir
Zikrim ulu devlettir
Dîvaneyim dîvane.

KEŞFİ'ya dostlar fani
Gözünden akan kanı
Zikrettiğim Sübhanı
Dîvaneyim dîvane.

(5) Keşfi'ye 1878 savaşında "Deli Yüzbaşı" derlenmiş, tarikata girince kendini (divane) diye tanıtması bundan olsa gerektir.

OLDUM HALÂŞ

(4)

Hakikatta oldum eşhas
Hem okudum ilim, ihlâs
Taatımda bulur ihlâs
Melâmetten oldum halâs

Nefsim ile kıldım cengi
Makam-ullahın mehengi
Gerçek yazıların dengi.
Kerametten oldum halâs

Bir perdeyi açtım beyaz
Çok eyledim Hakk'a niyaz
Dil oynamaz, çıkmaz a'vaz
Nihayetten oldun halâs

Bu dünyaya girdim kanden
Bî haber oldum her yandan
Bir hırka giyindim gönden
Üzülmekten oldum halâs.

Siyah perdelere girdim
Hep mahlûkun siyah gördüm
Nice yıllar anda durdum
Riyazetten oldum halâs.

Gâhi bir köprüden geçtim
Gâh yürüdüm, gâhi uçtum
Bir cedit kapıyı açtım
Hararetten oldum halâs.

Nazar ettim bir kal'aya
Her bir taşı benzer aya
Pür-nûr olmuş muallâya
Delâletten oldum halâs.

Bir kubbeye girdim yeşil
Önünde İbrahim Halil
Muhammet saçar ser-sebil
Hararetten oldum halâs.

KEŞFÎ'ya murd ede sâki
Nûş eder görmeyi baki
Görünce tal'at-ı Hakk'ı
Her haletten oldum halâs.

MÜNACATLAR

(1)

Ah gönül vah gönül eylerim kim ah
Gel gidek dönmeyin doğrudur bu rah
Bir kelâm söylesem olmazsın islâh
Söyle dilim Lâ ilâhe illallah.

Gel gönül geçelim cümleden berî
Hüda'nın yolunda verelim seri
Aşkından, şevkından tuz gibi eri
Söyle dilim Lâ ilâhe illallah.

Ne gelir Haktan şer ile hayrı
Açasın hicabı, kılasın seyri
Seversen Hakk'ı sevindir gayrı
Söyle dilim Lâ ilâhe illallah.

Sana lâyık mıdır yolda sızasın
Teslim Hüda'ya güzel rızasın
Nefsile şeytanın artır cezasın
Söyle dilim Lâ ilâhe illallah.

"Men aref" sırrıle kendi nefsin bil
Kendini bilmeyen olamaz kâmil
Zikirden bir nefes bulunma gafil:
Söyle dilim Lâ ilâhe illallah.

Mürşid-i kâmile eyle hizmeti
Mevlâ'nın andadır şevkı, rahmeti
Dünyada bulursun zevk-i cenneti
Söyle dilim Lâ ilâhe illallah.

Kemale erince kibr ile asma
Kemale ermezsen ümmidi kesme
Her derde sâbır ol sen matemleşme
Söyle dilim Lâ ilâhe illallah.

Aşk ile halka-ı zikre girince
Huzura hazır ol bezme îdince
Ahırın zikreyle inceden ince
Söyle dilim Lâ ilâhe illallah.

Aç gözün KEŞFÎ gafletten uyan
Derd ile sözlerim eyledim beyan
Günahın boynunda dergâha dayan
Söyle dilim Lâ ilâhe illallah.

(2)

Beni afvet kereminden Ulu Gaffar
Günâhkârım, günâhkârım, günâhkâr.
Dilimden tövbeyi götürme herbâr
Günahkârım, günahkârım, günahkâr.

Güvendim rahmete uydum hevaya
Eriştür rahmetin derd ü devaya
Beni bahşet Muhammet Mustafaya
Günâhkârım, günâhkârım, günâhkâr.

Bil-umum taatımda türlü noksan
Yüzümden dökülür yaşlar ile kan
Kılamaz senden gayrı kimse derman
Günahkârım, günahkârım, günahkâr.

Bir asî kul ile bir padişaha
Gelüp ağlarsa ettiği günaha
Çü merhum eylemez geldüm İlâha
Günahkârım, günahkârım, günahkâr.

Tükenmez rahmetin kat'ıca bol
Kılar asî olan tövbe açar yol
Nefisten al beni eyle sana kul
Günahkârım, günahkârım, günahkâr

Kıyamette yolum bir yana çıkmaz
Ata, ana kaçar yüzüme bakmaz
Mübarek şefkatın varsa bırakmaz
Günahkârım, günahkârım, günahkâr.

Götür cennetlere göster cemâlin
Bizi eyle müyesser kutlu halin
Bu KEŞFÎ kemterrin sorma sualın
Günahkârım, günahkârım, günahkâr.

ALLAHIM

(3)

İhsanın ermiştir bize ezelden
Allahım Allahım güzel Allahım.
Güzeldir cemâlin cümleden güzel
Allahım Allahım güzel Allahım.

Yüzümüz karadır bakma Settar'ım
Cehennem nârına yakma Gaffar'ım
Dar günde muinim, melceim yarim
Allahım Allahım güzel Allahım.

Eşk ile ciğeri giryane geldim
Acaip derdliyim dermane geldim
Visalin gülüyem kurbane geldim
Allahım Allahım güzel Allahım.

Bir "kün" demek ile cihan eyledin
Bir avuç toprağı insan eyledin
Bir katreye bakıp umman eyledin
Allahım Allahım güzel Allahım.

Nebiler gönderip verdin beşaret
Her isteyenlere kıldın hidayet
Bazılara nasip oldu velâyet
Allahım Allahım güzel Allahım.

Götür bizi Muhammed'in izine
Verdim kulağımı şeker sözüne
Sürdük yüzümüzü ayak tozuna
Allahım Allahım güzel Allahım.

Sıfatlarda koma zatına kul et
Ümmetin dilesin sen de kabul et
Ey Hüda ihsanın bizlere bol et
Allahım Allahım güzel Allahım.

Garip bülbül derdli derdli ötüşür
Kimiler aşkından yanar tutuşur
Senin âşıkların sana yetişir
Allahım Allahım güzel Allahım.

KEŞFÎ kemter yane yane gelmişem
Huzurunda eğlenüben kalmışam
Elest ikrarınla sabit olmuşam
Allahım Allahım güzel Allahım.

ELVEDA RAMAZAN AYI

(4)

Derdli derdli zâr ü figan eylerem
Elveda şehr-i Ramazan elveda.
Katre katre gözlerim kan eylerem
Elveda şehr-i Ramazan elveda.

Elveda Zöhre-yi kandil misl-i nûr
Rabıta-yı dervişan zikr-i huzur
Elveda ey iftar'le vakt-ı sahur
Elveda şehr-i Ramazan elveda.

Gaflet içre sana hürmet etmedik
Her kötü fi'lden feragat etmedik
Can-ı dilden belki rağbet etmedik
Elveda şehr-i Ramazan elveda.

Sen bize Hak'tan kata ihsan idin
Cümle dertlü kullara derman idin
On bir aya şah idin, sultan idin
Elveda şehr-i Ramazan elveda.

Sende bağlanır şeytanın leşkeri
Berk arzu eder semanın envarı
Sende buldular hidayet rehberi
Elveda şehr-i Ramazan elveda.

Kıl şafaat cümle dervişanlara
Saniyen zor karyedeki canlara
Salisen cümle dil- ihvanlara
Elveda şehr-i Ramazan elveda.

İşimiz sû-yı amel, gıybet, riya
Söyleme aybımızı sen Tanrı'ya
Ruz-ı mahşerde şafi ol KEŞFÎ'ye
Elveda şehr-i Ramazan elveda.

Tasavvufî Şiirlerinden:

YANDI HA YANDI...

(5) - Muhibbî'ye nazîre -

Hey ağalar bu sevdâya düşeli
Kalmadı tutarım yandı ha yandı.
Nâ-mümkündür yedi umman söndüre
Cehlim gibi nârım yandı ha yandı.

Baş olmadı felek ile çatıştım
Balçık oldum topraklara katıştım
Kerem gibi ikrah oldum tutuştum
İliğim damarım yandı ha yandı.

Zalim neden girdin benim kanıma
Halimi arz edem o Sübhanıma
KEŞFÎ der ki bir od düştü cânıma
A'za vü etvarım yandı ha yandı.

Elestü bezmide olundum hıtap
"Kalü belâ" lisanından okudum
Onun-çün veririm bu söze cevap
Erenlerin ihsanından okudum.

Niceleri vâsıl oldu rahmete
Nîceleri düştü anda zahmete
Yüz dört kitap nazîl oldu ümmete
Ben inandım Furkan'ından okudum.

KEŞFÎ'yem dersimi aldım hocadan
İmlâ bildim altmış iki heceden
Saadet kazandım gündüz, geceden
Pîr-i A'zam divanından okudum. (6)

(6) Keşfî Efendi ümmi idi, doğru dürüst okur yazarlığı bile yoktu. Ona "Nerede okudun da bu ilme sahip oldun?" diye sorduklarında bu nefesle cevap verdiği söylenir.

Tasavvufî Şiirlerinden:

İSTEMEM AH AH

(1)

Tam bin iki yüz elli dokuzda
Dünyaya geldim tarihim sözde
İşbu nazımım seksen sekizde
Ayığım gaflet istemem ah ah...

Mektebe verdi atamız peder
Okuyup yazmak olmadı kader
Âlim olanlar buldular hüner
Cehl ile kesret istemem ah ah.

Hayli san'atı işledim geçtim
Ahırı muhkem aşka yapıştım (7)
Benliğim gitti kaynayıp coştum
Gayrı bir lezzet istemem ah ah.

Taşrada benim kalmadı varım
Doldu muhabbet kurbu civarım
Mahvice bir hoş bağ-ı gülzarım
Goncaya mihnet istemem ah ah.

Hüsn-ü dilberi bir kitap ettim.
Mürşid-i anka intisap ettim
Uymadım nefse çok hesap ettim
Böyle bir zillet istemem ah ah.

Müşkilim benim Hakk'a âşikâr
Öğrenir gelir tercümanım var
Levh-i dilimiz Cami-ül Ezher
Cüz'i marifet istemem ah ah.

Tâ Salavatta bir gece gördüm
Hakkı mânada nâralar vurdum
Tarîka girdim bir dahi erdim
Gayrı bir lezzet istemem ah ah.

Dedi gel bana bir güzel canan
Çıktı hatırdan huri vü gılman
Derd ile derde eyledim derman
Gayrıdan sıhhat istemem ah ah.

KEŞFÎ sevenler irfan olurmuş
Mürşid olanlar sultan olurmuş
Uzak gezenler pişman olurmuş
Sonra nedamet istemem ah ah

(7) Posoflu Müdamî'den derlediğimiz şekli: Akıbet müphem aşka yapıştım.

BU SEVDA

- Muhibbî'ye nazîre [8] -

(2)

Hey ağalar size tarif edeyim
Kaldıramam ağır taştır bu sevda
Gece gündüz yaş döktürür ağlatır
El zanneder kolay iştir bu sevda.

İlikten, damardan kanım üzdürür
Gâh can verir gâh da candan bezdirir
Bazan sefil gedâ gibi gezdirir
Bazan sultanlara eştir bu sevda.

KEŞFÎ der getirin melek soylumu
Kadd-i sürahimi, servi boylumu
Bir dilbere bend etmişim meylimi
Her bir dala konmaz kuştur bu sevda.

BELLİSİZ

(3)

Bir anadan doğmuş üç yüz altmış can
Düşmüş bir adaya dağı bellisiz.
Hikmetin gösterdi ol Ganî Yezdan
Gider, durmaz el-ayağı bellisiz.

Üç ay el- ayaksız kılar kararı
Sonra mevcut eder Cenab-i Bâri
Bülbül gibi çoktur feryad ü zârî
Görünmez bahçesi, bağı bellisiz.

Altı harftır buna akıllar yetmez
Kâmil olan bunda zihnin dağıtmaz
Tarih bin üç yüzdür bir eksik etmez
KEŞFÎ der yürekte yağı bellisiz. [9]

---

(8) Yusufelî'nin Erkinis köyünde doğmuş olan Muhibbî'nin asıl adı Kaya Salih'tir. 1823 de doğmuş 1868 de ölmüş olan şair Esmehan adındaki kıza âşık olmuş, Nakşibendî tarikatına intisap etmiştir. Keşfî'nin tanzir ettiği şiiri:

Dinleyin ahbablar tarif edeyim
Yetmiş iki derdten baştır bu sevda
Yandırır odlara pervane gibi
Dâim sönmez bir ateştir bu sevda.

dörtlüğü ile başlar (Bkz: A. Özder, Yusufeli'li Muhibbi, 1940, Kars)

(9) Şair kurbağa için bir muamma yapmıştır. Onu anlatıyor.

YANIKTIR

(4)
Derdim deva bilmez ciğerim sızlar
Söylesem dilimde sözler yanıktır.
Sakının yanımdan çeşm-i nergisler
Kıvılcımlar değer közler yanıktır.

Ateşim yanıktır, yanar ezelî
Hüsnün bahçesinin dökmez gazeli
Baksam da göremem başka güzeli
Meğer seni gören gözler yanıktır.

Vücudumu harman ettim savurdum
Yalancı dünyadan yüzüm çevirdim
Dolaştı sinnimiz kırkı devirdim
Tevarihte bin üç yüzler yanıktır.

Aldım, sattım pazarımı peşine
Haber verin gelin bir ü beşime
Her bir salık yürüyemez peşime.
Âşıklar gittiği yüzler yanıktır.

Çok vaızın sözü niçün işlemez
İbâdet öğretir, kendi başlamaz
Gönül kırar benliğini boşlamaz
Benliğinden geçen özler yanıktır.

Bir derdli KEŞFÎ'yim gör ki n'olmuşam
Aşkın mahzeniyim gamla dolmuşam
Her derd ü mihnete billûr olmuşam
Ayağım dokunan tozlar yanıktır. (*)

(*) Büyük Mevlâna'nın Hamdım, Yandım, Piştim... sözünden mülhem olarak söylendiği sanılıyor.

DÎVANE GÖNÜL

(5)
Gece gündüz feryad eyler, âh eyler
Bir dem şâd olmıyan dîvane gönül.
Lokman hekim gelse ne ilâç eyler
Bağrı yanık, ciğer pareli gönül.

Perîşandır ehl-i aşkın halleri
Ayrılıktır zehir eden balları
Gönlü şâd olanlar giysin alları
Siyahlar giyinsin karalı gönül.

KEŞFÎ'ya bir iken bin oldu derdler
Mükellef-i gamdır âşık-ı merdler
Aşîret kan ağlar boş kaldı yurtlar
Tezdiripsin çölden meralı gönül.
(Oğlu Huzurî'den derlenmiştir).

ZÜLFÜN

- Bir aşk şiiri -

(6)
Hayme gibi gülistanı kuşatmış
Cezbeder âşıkı mihmane zülfün.
Dört yanımı almış, hisar-bend etmiş
Düşürür cismimi zındane zülfün.

Kıymetlenip çıksa dünya yüzüne
Herkes methetmekte özü özüne
Dağlar altın olsa yetmez hazine
Bedeldir Yusuf u Kenan'a zülfün.

Bana derler âşık gözden kes âbı
Derhûnumda vardır aşkın hesabı
Her telinde bekler ecel kasabı
KEŞFÎ(yi) boyandırır al-kana zülfün.

DİVAN

Kâmilin kadrini sanma ehl-i noksanlar bilir
Nîce kim cânanlar kadrini hûb cânlar bilir
Zahire kimse tenezzül eylemez vakit ceset
Bahr-ı aşkın cevherin kar'inde mercanlar bilir.

Ol Şerif Efendi az evvel gelip geçmiş gûruh
Mustafa Efendiye yetiştim aldım çok fûtuh
Tıfl iken göçtü fenâya ol mübarek pâk ruh
Sırr-ı aşkı, zevk ü şevkı böyle ihvanlar bilir.

Hacı Ahmet'ten okudum Kur'anı on cüz güzel
Bir yazı okuyacak verdi feraset Lemyezel
Derûnumda zahir oldu ilm-i eş'ar-ı gazel
Terfi-i cândır bu aşk şem'inde pervanlar bilir.

Nîce aylar yürüdüm gezdim hevaî serseri
Gâh mecâzi, gâh hakikî yazdım hüsn-ü dilberi
Şair-i sultan Muhibbî dinledi ben Kemterî
Dedi aşkın müftüsü çok ehl-i irfanlar bilir.

Şehr-i Erzurum içre gezdim tekkelerde bir zaman
Coştu aşk-ı fırkatım yandım medet Allah aman
Gaznevî Ahmet Efendi meşhur idi bir zaman
Çün inayet eyledim katremi ummanlar bilir.

Kadırî zikrinde açtım dergâhı ettim figan
Cem olundu başıma çok salikan, pîr-i civan
KEŞFÎ'yem eyle inayet ya Habib-i Müstean
Avn-i himmet eylemek sen gibi cânanlar bilir.

GAZEL

(1)

1. Ey belâ-yı derd-i aşkın mihnetin kârhanesi
   Vay safa-yı zevk ü şevkın mahzen-i dürdanesi

2. Mecnun-ı şeydâ sana nisbet helâvet bulmadı
   Sen Hüda Mecnunusun ol Mecnunun dîvanesi.

3. Vasl-ı mutlak ister isen (Sümme Vechillah) a er
   Tâ ebed ma'mur olur ol dilberin mestânesi.

4. Ol şarab-ı katresinin hükmü var gökler kadar
   İçse bin deryayı bir dem kanmaz âteşhanesi.

5. Rengi safi şerbeti candan şirin kandan kızıl
   Hüsnü levni bahşeder her dilbere elvânesi.

6. Menzil-i aklım erişmez vahdetin pazarına
   Erdi ancak cümbüş-i aşk hamr ile sekranesi.

7. Bir cemâlî nûruna gark eylemiş bu âlemi
   Kimi âşık, kimi ma'şuk kimi aşk pervânesi.

8. KEŞFÎ'ya bu mekteb-i irfana kim huddam olur
   Kudret-i Hakk'tan olur ta'mir kamu vîranesi.

AÇIKLAMASI

1. Ey eziyetle kazanç yerinin, aşk derdinin belâsı,
   Zevk ve şevk (ile) safa sürmenin inci mahzeni;

2. Deli Mecnun sana göre rahat bulmadı.
   (Çünkü) Sen Allahın delisi, o Mecnunun delisisin.

3. Gerçek kavuşma ister isen (Sümme Vechillah) sırrına er,
   (Buna erenin) ebediyete kadar o mest edici evin dilberi şenlikli olur.

4. Onun bir damla şarabının hükmü (tesiri) gökler kadardır,
   (Ondan) Bin deniz içse ocağı bir an (bile) sönmez.

5. (Onun) Rengi temiz, saf, şerbeti candan tatlı, kandan kırmızı,
   Renginin güzelliği her güzelin renklerini verir.

6. Aklın menzili birliğin pazarına ulaşmaz,
   Ancak aşk cümbüşü (sesi) şarap ile sarhoş evine ulaştı.

7. Bu âlemi bir Güzelin ışığı için yaratmış,
   Kimi âşık, kimi sevgili, kimisi de aşk pervanesi (olmuş).

8. Ey Keşfî, bu irfan mektebine kim ki hizmet edenlerden
   Hakkın kudreti ile bütün vîranesi tamir edilir.

GAZEL

(2)

1. Arzuhalim kendi destimle sunayım yâre mi?
   Vareyim yalvarayım muhtaç eder ağyâre mi?

2. Cân anın, cânan anın, lokman anın, derman anın
   Andan ayrı kim bilür sînemde gizli yaremi?

3. Anı bulmak isteyen kimden bulur kimden sorar
   Sormalı haft asümanda Kevkeb-i seyyâre mi?

4. Ne melek ne cin bilür insandır idrâk eyleyen
   Düşmeli dağlara yoksa darr'e mi deyyâre mi?

5. Arş u kürs-i kalem levhinde yoktur bu haber
   Keşfî'ya rûhtan senin sırrın seni uyara mı?

AÇIKLAMASI

1. Arzuhalımı kendi elimle mi yâre sunayım,
   (Yoksa) Varayım muhtaç eden düşmana mı yalvarayım?

2. Can O'nun (Allahın), sevgili O'nun, Hekim O'nun, derman (yine) O'nun (dur),
   O'ndan başka göğsümdeki, kalbimdeki yaramı kim bilir?

3. O'nu (Hakk'ı) bulmak isteyen kimi bulup, kimden sorsun,
   (İyisi mi) yedi (kat) gökteki gezegen yıldıza sormalı.

4. Ne melek, ne de cin bilir, idrak eden (yalnız) insandır
   Yoksa dağlara mı düşmeli, kiliseye, sıkıntıya mı?

5. Bu haber arştaki kalemin tahtındaki levhada yoktur
   Ey Keşfî, senin sırrın seni rûhtan uyandırır mı dersin?

GAZEL

(2)

1. Tarümar etti felek yaktı bağ u bostanımı
   Gör nîce aldı elimden dîde-yi mestânımı.

2. Bir taraf' çıkmaz yolum derya kesildi derd-i aşk
   Derd-i gamla bir hisar etmiş benim her yanımı.

3. Bir vilâyet cehl oduna yanmasın ettim garaz
   Etmişem tedbir-i sehv gücendirip Sultanımı.

4. Bir bölük âmalara açtım hazain kapusun
   Bî-basar görmez ne hâsıl gevher-i mercanımı.

5. Dostudur dostum Hüda'nın fazlına gavvas olur
   Hak yıkar berbad eder düşman eder düşmanımı.

6. Ey felek şad ol bugün aldın benimle intikam
   KEŞFÎ'yem kıldın melâmet koymadan noksanı.

AÇIKLAMASI

1. Felek bağ ve bahçemi yakıp darma dağınık etti,
   Görün ki nasıl elimden mest edici gözlü (sevgilimi) aldı.

2. Aşk derdi deniz oldu, yolum bir yana çıkmıyor,
   Gam derdiyle (o felek) benim her yanımı kuşatmış.

3. Bir illik cehalet ateşine (sakın) yanmasın, garaz ettim,
   (Çünkü) Yanlış tedbir alıp Sultanımı gücendirdim.

4. Hazinelerin kapısını bir bölük körlere açtım:
   Bu basiretsizler meydana gelen mercan gevherimi görmediler.

5. Hüda'nın fazlına dalgıç olanla dostumdur, dostturlar,
   Hak yıkar, berbat eder (ama) düşmanı mı da düşman eder.

6. Ey felek, benden intikam aldı(ğın için) sevin,
   Ben Keşfî'yi, ortaya noksanımı koymadan azarladın.

GAZEL

(3)

1. Meyi içüp kansa bu gönlüm böyle efşan olmazam
   Hiç nûş etmedim derim sekr ile mestân olmazam.

2. Bir nigâr-i dilber kastı kastetti bana
   Bî-vefadırlar onun yolunda kurban olmazam.

3. Hüsn ile gül söylemiş bülbül figan-ı hüzn ile
   Bağrı yanık bülbülem gül gibi efgan olmazam.

4. Gerçi mecnûn olmuşam Leylâ değil Mevlâ içün
   Gönlü arı olmuşam ceset üryan olmazam.

5. Kesb-i derdimbir zemin mekkâreye dünya beni
   Hakk'a uydum anlara minnetle sultan olmazam.

6. Hizmetimde can-feda kılmak diler gülzâdeler
   Kalb-i tahir olsalar ger yine pinhan olmazam.

7. Kasr-ı can mülkünde cânanım cemâlin gösterir
   Cüz'i ile ben nice akl-ı perîşan olmazam.

8. Öyle bir me'murdan etti beni fazl-ı Hüda
   Bağım cennet gibidir bir dahi vîran olmazam.

9. Mucizat-ı Mustafa'dır KEŞFÎ'yam sırrım benim
   Bir hayât-ı bahriyem hâsılı bir ân olmazam.

AÇIKLAMASI

1. Gönlüm aşk şarabını içip kansa (doysa) böyle serpici olmazdım,
   Hiç içmedim derim, sarhoşluktan mest olmazdım.

2. Bir dilber güzel kasten bana kastetti,
   (Ama) Onlar vefasızdırlar onun yolunda kurban olmam.

3. Gül güzellikle söylemiş, bülbül üzüntüyle sızlamış,
   Ben bağrı yanık bülbülüm, gül gibi figanlı olmam.

4. Gerçi Leylâ değil Mevlâ için deli olmuşum,
   Gönlüm (kötülükten) temizlenmiştir, cesedimi açamam.

5. Derdim kazancım, yeryüzü hilebazla (dolu),
   (Ancak) Ben Hakk'a boyun eğdim, uydum, onlara sultan olmam.

6. Gül yüzlüler hizmetimde can vermek isterler,
   Kalbi temiz olsalar da yine gizli kalmam.

7. Can köşkünde sevgili mülkünde sevgilinin yüzünü gösterir,
   Az bir miktarda dahi olsa perişan akıllı olmam.

8. Hüda'nın yüceliği beni öyle bir işten etti ki,
   Bağım cennet (bağı) gibidir bir daha yıkılmaz.

9. Hz. Mustafa'nın mu'cizeleri benim sırrımdır, Keşfî,
   Bir deniz hayatı gibiyim, kısaca bir ânlık değilim, (sonsuza yolcuyum).

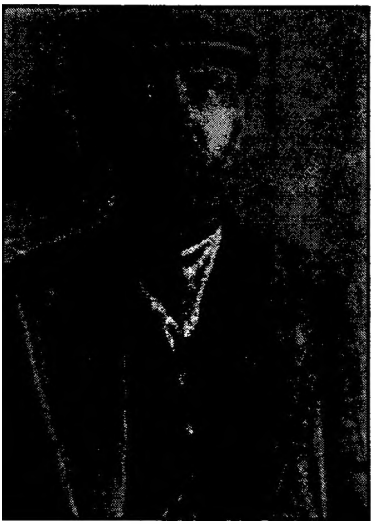

Ali Huzûri, Coşkun
(Kars, 1936)

Şâir
HUZÛRÎ
(1886 - 1951)

1. ŞAİR HUZÛRÎ'NİN HAYATI

Asıl adı Ali Coşkun olan şair Huzûrî Artvin ilinin, Yusufeli ilçesinin Zor/Esenyaka köyünde 15 Recebi evvel 1303 (20 Nisan 1886)'da doğmuştur. Babası tasavvufî şiirleriyle kendi bölgesinde ün yapmış olan Mustafa Keşfî Efendidir. Ailesine (Kavasoğulları) derler.

Küçük Ali doğduğu zaman babası Keşfî Efendi ona nasihat yollu bir koşma söylemiştir:

Sane bin üç yüzün üç tarihinde
Rakam döktü nişane Ali oğlum.
Receb-i Şerifin on beş gününde
Kadem bastı cihane Ali oğlum.[1]

Bu dörtlükten şairin doğum tarihinin 1303-1886 tarihi olduğunu anlıyoruz. Bazı yazarlar (hakkında bir monografisi olan Hikmet Dizdaroğlu ve diğerleri) 1887 olarak doğum tarihini göstermişlerse de bu dörtlük doğumunun 1886 yılı olduğuna en kuvvetli delildir.

Huzûrî mahlâsını ona babası Keşfî Efendi veriyor. Küçük yaşta medreseye devama başlayan Ali, 15 yaşına geldiğinde arapça ve farsçayı öğrenmiştir. Artık arada bir şiirler de söylemekte ve yazmaktadır.

Babası onu bir gün kaza merkezi olan (İd)e götürüyor. Orada hükûmet konağı yapılmaktadır ve Sivaslı Kaymakam Haldi Bey Keşfî Efendi'den, konağın kapısına konulacak bir kitabenin yazılmasını ister. Keşfi, oğlu Ali'yi gösterir ve onun bu işi daha iyi becereceğini söyler. Kaymakam hayretler içinde bu genç delikanlıya bakar:

"Söylesin bakalım..." der. Huzûrî de ebcet hesabı ile kitabeye 1317 tarihini şu beyitlerle düşürür:

Zehi kasr-ı müzeyyen hâkkile âli makam oldu
Müşerref oldu İd nef'i umumen -lil enâm oldu.

Beher taşı lisan-ı hâl ile "üd hulû" söyler
Gûya cennat-i Adn'ın Ravza-yi Dâr-üs-selâm oldu.

Ola mağfur ilâhi etti dikkat vali-yi Erzurum
Rauf Paşa anın vakt-i zamanında tamam oldu.

Yetişti avn-i lûtf ü himmeti Abdülhamit Han
Sebeb ger Hamdi Bey Sivasî ol Kaimakam oldu.

HUZÛRÎ yadigâr olsun bu tarih-canfeza benden
Namervan'ın sarayı hamd-i bi-had kim tamam oldu.

Kaymakam Sivaslı Hamdi Bey bu kitabeyi beğenmiş ve Ali'yi takdir ve taltif ederek ona şairliğinin ilk yıllarında manevî bir kuvvet, nefsine cesaret vermiştir.

Küçük Ali bir taraftan medreseye devam ederken bir taraftan da Zor köyünde bağlama üstadı komşusu Mataracızade Abdülaziz Efendi'den saz çalmağı öğreniyor. Sonraları hem saz şairi hem de kalem şairi olarak tanınmasında Abdülaziz Efendi'nin rolü vardır.

Bakınız: M. Adil Özder, Yusufelili Şair Huzurî; Türk Folklor Araştırmaları, sayı: 82, Mayıs 1956, sh. 1301.

On yıl kadar medrese tahsili gören Ali, medreseden icazet almadan tahsili bırakarak önce Artvin'e sonra Batuma, daha sonra Potu, Norasya, Kağrı, Katınder, İstavrapol, Akmescit, Kefe, Kerç ve Sivastapol'u gezip görüyor.

Yirmi beş yaşlarında sazı ile gittiği Acara, Ahıska, Ahılkelek, Ardahan ve Kars'da sazı ve şiirleriyle kahvelerde halka neşeli saatler geçirtiyor.

Birinci Cihan harbinin patladığı 1914 yılına kadar 8 yıl Doğu Anadolu'da bu seyahatlerine devam eden Ali Coşkun, harp başlayınca silâh altına alınıyor ve Halid Bey müfrezesine giriyor. Melo, Hınıs ve Bayburt cephelerinde bulunduktan sonra 12 Mart 1918 de Erzurum Ruslardan alınıp şehir Türklerin eline tekrar geçince Narman'da terhis ediliyor.

Askerden terhis edildikten sonra Yusufeli'nin Zor köyüne dönen şair annesinin ölümünü köyünde haber alıyor. Aynı yıllarda komşularından Kabaoğlu Ali Ağa'nın kızı Fatma ile evlenmiş Galip Fikri ve Mehmet adında iki oğlu, Saime ve Rasime adlı kızları olmuştur.

7 Mart 1921 de Artvin'in düşman istilasından kurtuluşunudan sonra kaza yapılan Şavşat'a nüfus memuru olmak isteyen şairi buraya tayin ediyorlar. Altı yıl nüfus memurluğunda bulunduktan sonra bu görevden istifa ederek tekrar san'at hayatına dönüyor.

İLK BAŞARISI

Şair Huzûrî 20 yaşlarında Erzurum'a gittiğinde bir kahvede konaklıyor. Giderken sazını Yusufeli'nin Ersis-Kılıçkaya bucağında saz ustası Nazmi Efendi'ye akort ettiriyor. Aynı akortla uzun bir yolculuktan sonra saz çalması kahvedekileri usandırıyor ve kimse onu dinlemez oluyor. Bir akşam Erzurum'lu Kemalî adında bir şair kahveye gelip ona:

"Sen kimsin ki destur alıp burada saz açmışsın?..." diye kafa tutuyor ve genç şairle karşılıklı şiir deyişmesine girişiyor. Huzûrî Kemalî ile uzun bir müşaareden "şiirler söyleşme" sonra onu mat ediyor. Böylece ile başarısını kazanmış oluyor.

Gençliğinde diyar diyar gezerken gördüğü Ermeni güzellerine bir gazel söylemiştir. Adil Özder Bey'in tesbit ettiği gazel şudur:

Seyre çıkmış naz ile rana Mesiha gülleri
Arz-ı zibayiş eder ziba Mesiha gülleri.

Câm-ı rengârenk ile dünyayı eyler lerzenâk
Devreder elde mey ü sehpa Mesiha gülleri.

Hangi kâfir sûret-i bîcan eyler iltifat
Olmazsa zîruh-u can âsa Mesiha gülleri.

Aklı yok abdalları Allah nazardan saklasın
Aklu fikrim eyledî yağma Mesiha gülleri

Çekti çarmıha Huzurî 'y' padişah-ı mülk-i gam
Arz-ı istimdade gelsin ya Mesiha gülleri

Bak. M. Fahrettin Çelik, (Yusufeli'li Huzurî, Tarihten Sesler Dergisi, İst. 19443. Sy. 1 ve 2.

Not: Halk ozanı Murat Çokanoğlu Kaygusuz Abddal'ın:

Eşeği Vurdum Çayıra - Otlayı Karnın Doyura - Gördüğü Düşü Hayıra - Yoranında anasını....

diye başlayan taşlamasını (Huzûrî Baba'ya ait) diyor ama yanlıştır.

M. Çobanoğlu. Başbakanlık Arşiv belgelerinde Arapkirli olan **Kiziroğlu Mustafa Bey'i** de Kars'ın Kizir Köyünden diye tanıyorsa da yanlıştır. (Folklor / Edebiyat D. 12. sayısında "Kiziroğu Kimin nesidir?" adlı edüdümüze bakılabilir.

Yine Adil Özder'in bizzat şairden tesbit ettiği ve ilk defa kaleme aldığını söylediği bir gazelin matla'ı şöyledir:

Yok mu kimse arz ede hâlimi yâre benim
Hiç sağalmaz göz göz olmuş yüreğim yara benim. (2)

1927 yılının Ağustos ayında Şavşat'taki nüfus memurluğu görevinden ayrılan Ali Coşkun, memuriyeti sırasında kaymakam Feyzullah Sacit Bey'in sevgi ve takdirlerini kazanmıştır. Aynı yıl evinin bir kaza sonucu yanmasına hayli üzülmüş tekrar memuriyet istenmiş ve Eylül 1928 de Yusufeli ilçesi tapu memurluğuna tayin olunmuştur.

Tapu memurluğunda iki yıl kadar görev yapan şair, bazı hoşnutsuzluklardan gücenerek Ekim 1930 tarihinde bu görevinden de ayrılmış ve köyüne dönerek bir taraftan bağ bahçe işleri ile meşgul olmuş, bir taraftan da sazı ile şiirler söylemiş, gazeller yazmağa devam etmiştir. Evini de yeniden onaran şair yakın vilayetlere geziye çıkmış, Kars, Erzurum, Samsun, Ağrı gibi illeri gezmiş, Merzifon'a kadar uzanmıştır. Bu seyahatleri sırasından ağır bir hastalığa yakalanan Huzûrî, tekrar Artvin'e dönmüş, oradan Şavşat'a giderek Adem Efkârî ile şiir sohbetlerinde ve karşılıklı deyişmelerde bulunmuştur.

Posoflu Müdamî (Sabit Yalçın) ile de (D. 1914, Ölümü: 1968) şiir sohbetleri ve müşarelerde bulunan Huzûrî halkın sevgi ve takdirini kazanmış, ünü Kuzey- Doğu Anadolu'da yayılmağa başlamıştır. Şavşat'a gittiğinde kendisine: "Yine neye geldin?" deyip onu kızdırmak isteyenlere şu koşma ile cevap vermiştir:

Nân ü nimetini yediğim Şavşat
On altı yılda bir görmeğe geldim.
Tanıyıp bildiğim yâran, ahbabım
Hal ve hâtırını sormağa geldim.

Çok bahar geçirdim ilhamın aldım
Gâh zevke gâh oldu kedere daldım
Yarı vatanımdır yedi yıl kaldım
Birkaç gün misafir durmağa geldim.

Seyahatim değil celb-i mal için
Neşr-i şerif için, kıl ü kal için
Halk şairleriyle hasbihal için
Olursa bir dernek kurmağa geldim.

Bunca yıl dolandım çok yeri gezdim
Gitti civan çağlar canımdan bezdim
Usandım her şeyden elimi yüzdüm,
Benlik zincirini kırmağa geldim.

HUZÛRÎ eş'ara mâilleri var
Ebedî meraklı kâmilleri var
Âlim, şair az-çok fâzılları var
Halka-yı irşada girmeğe geldim.

Şavşat'ta kırk gün kadar kaldıktan sonra Artvin Halkevi'ne gitmiş orada Behçet Kemal Çağlar ile tanışmış, Efkârî ile karşılıklı deyişmelerde bulunmuştur. (Bkz. B. Kemal Çağlar, Halk Denen Hazineye Doğru, Ülkü Mec. Eylül 1942, sayı: 24).

ÖRTÜLÜ'DE İMAMLIĞI

Şair Huzûri, bazı yerlerde bu arada Erzurum'un Örtülü (sonradan Şenkaya adıyla ilçe olan yerde) imamlık yapmıştır. 1938 yıllarındaki bu görevi sırasında Hüseyin Köycü adındaki ağa ile tanışmış (ÖRTÜLÜ DESTANI) nı bu sırada yazdıktan sonra kendisine bu yerin fahrî hemşehriliği verilmiştir.

Örtülü'de imamlık yaparken hayırsız bir adam ölüyor ve şaire telkin yapmasını söylüyorlarsa da o:

"-Ben sizin dirinize telkin yaptım ne hayır gördüm ki, ölünüze telkin yapayım?" deyip mezarlıktan uzaklayışor... Bu hikâye halen o bölgede söylenir.

YURTİÇİ SEYAHATLERİ

Gezip görmeyi ve yeni ahbablar edinmeği çok seven Huzurî, Artvin'den 1940 yıllarındı Tarsus'a kadar gitmiş, Kayseri ve Ankara'yı, İzmir, Eskişehir, Gemlik, Bursa ve İnegöl'ü ziyaret etmiştir.

Bursa'nın Soğukpınar mevkiinde hemşehrisi İlhamî adındaki bir şairle tanışıp ona (Hocam) redifli destanını yazdırıyor. İlhamî bu destanı o zamanlar Bursa Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olan Haşim Nezihi Okay'a okuyor. Yıllardan sonra Haşim Nezihi Bey bir yazısında Huzûrî ile tanışamadığına hayıflanıp şunları yazmıştır:

"... Bu parçaları (şiirleri) okuduktan sonra Huzûrî birden bire beni kendine çekti; ve bu olgun şairle geldiğinde haberdar olup görüşmediğime bir hayli üzüldüm..."diyor. (Bak: T.F.A. Sayı: 22 Mayıs 1951, sh. 351).

Bursa'dan İstanbul'a geçen Huzurî, orada M. Fahreddin Çelik -sonradan soyadı Kırzıoğlu oldu- ile buluşuyor. Fahreddin Bey ona Aksaray'daki Kars Yüksek Öğrenci Yurdunda anbar memurluğu görevini veriyor. Şiirlerini 8 sahifelik renkli bir kâğıda bastırıyor.

İstanbul'da kaldığı sürede (âşık Remzî) M. Halit Bayrı'nın bu mahlâsı kullandığı ve birbirlerine şiir yazıp nazireler yaptıkları söylenirse de Halit Bayrı sağlığında bize bu gerçeği bir türlü söylememiştir.

Aksine Remzi Akbaş adında bir şahsın Langa bostanlarında çalıştığını söylemiş ve Remzi mahlâsının kendinin rumuzu olduğunu gizlemiştir. Folklor ve edebiyat incelemeleri ile tanınmış olan M. Halit Bayrı'nın çekingen mizacının buna sebeb olduğunu bizi bu sebeble yanıltmış olacağını -yıllardan sonra- kabul etmek gerekiyor. İstanbul Folkloru adında bir eser telif etmiş olan M. Halit Bayrı Mezarlıklar Umum müdür iken gidip kendisini ziyaret ettiğimde Huzûrî'den takdirle bahsetmiştir.

Tahir Mevlevî Olgun ile ve Prof. Dr. Fındıkoğlu Fahri Bey ile tanışıp görüşen şair o zamanki Eminönü Halkevi'nde sazı ve sözü ile iki gece şiirler söylemiş, edebiyat meraklılarına hoş dakikalar geçirtmiştir.

Şairin İstanbul'u pek beğenmediği, bu güzel şehrin ihmal edilmiş olmasından üzüntü duyduğu bir koşmasından anlaşılıyor.

Düştük İstanbul'a garib ü bikes
Kimsin diye halimizden soran yok
Sazımız paslandı, kırıldı heves
Sivrisinek kadar kimse gören yok.

Doğrular saklanmış hilebaz kalmı
Sol hudud harıcı incesaz kalmış
Şi'ri şiar temyiz eden az kalmış
Aruza, heceye zihin yoran yok.

HUZÛRÎ felekten yedik bol dayak
Ekmeğimiz atlı olmuş biz yayak
Entari istemem sokmak - çün ayak
Ham iplikten sade çorap ören yok.

Diye dert yanıyor. Bir taraftan da güzellerine methiye yazmaktan geri kalmıyor. Meselâ Kadıköy vapurunda gördüğü bir güzel kıza yazdığı güzellemede:

Kadıköy'den vapur ile gelirken
Bir nevreste civan oldu arkadaş.
Tenasüplü a'za her yeri güzel
Kara saçlar, kara gözler, kara kaş... diyor. (3)

Yüzyıllarca Osmanlı devletine başkentlik yapmış olan dünyanın en güzel beldlerinden bir şaheser gibi yükselen İstanbul, şairin gözünde öyle perişan, öyle hüzünlü bir tesir bırakıyor ki bir koşmasında:

Ruhları okşıyan dilleri bitmiş,
Kalbinde sevinçli duygular yitmiş
Nezaket, nezafet bozulmuş gitmiş
Çamurlu yolların vahşet yatağı...

diyor ve dert yanıyor. Onun görmeyi arzu ettiği semai kahveleri, o eski divan şairleri artık tarihe karışmış, herkes kendi hayatını yaşıyor... İstanbul'da "garib ve kimsesiz" kaldığını iliklerine kadar duyan şair oradan 22 Nisan 1943'de ayrılıyor ve Zonguldak'a gidiyor.

Zonguldak'tan Kilimli'ye geçen şair, o zaman Karabük nahiye müdürü olan folklorcu üstad Sadi Yaver Ataman ile tanışıyor. Kilimli'de bazı güzel gazeller ve koşmalar söyleyip yazdığına şahit oluyoruz: Ünlü "Kars Gazeli"ni de orada kaleme aldığını 13 Mart 1943 tarihini gazelin altına yazmış olmasından anlıyoruz. (Bak: Doğuş Dergisi, Ocak 1950 sayı: 62, sh. 13). Yine bir şiirinde Zonguldak'ı övüyor:

Güzel Zonguldak ili çok işçiyi kayırır
Çürük ile sağlamı birbirinden ayırır.

Toprağı siyah fakat altından kıymetlidir
Suları ılık ama kevserden lezzetlidir.

Âşıklar bağrı gibi çok yeri delik, deşik
Onlardan kuvvet alır denizlerdeki çelik.

Önünde mavi deniz, arkası mavi orman
Çeşitli çiçekleri bütün dertlere derman.

(3) Bak. Mehmet Gökalp, Huzurî İstanbul'da T.F.A. sayı, 1952, sy.3

Bu şiirin yazıldığı tarih 23 Mayıs 1943... Orada bulunduğu günlerde kurulan bir gençlik kulubüne de bir şiir yazıyor:

Gençlik Kulub bahçesi andırıyor cenneti
Rengârenk çiçekleri tabii bir ziyneti...

Rahmetli şair gençliğin bütün arzu ve heveslerini hoş görürdü. Yarım asrı aşan yaşına rağmen Erzurum Lisesi'nin bahçesindeki bir futbol maçını merakla takip ettiğini bizzat müşahade etmişimdir.

HUZÛRÎ TEKRAR ERZURUM'DA

Yıllardan sonra mektupla davetimiz üzerine Huzûrî Ekim 1948'de Sarıkamış'a geldi ve kendini orada tanımak kısmet oldu. Üç gün kadar bizim evde misafir kaldı ve beraber Horasan ilçesine (o zaman bucak idi) gittik. Şair orada kaldı, ben de Erzurum'a gittim.

Şair Müdamî ile Dursun Cevlânî Erzurum Halkevi başkanı olan Dursunoğlu Müştak Sıtkı Bey'e gidip Halk Evinde bir konser vermek istiyorlar. Sıtkı Bey bizim edebiyat hocamızdı. İki âşıka soruyor:

"-Yaşayan halk şairlerinin en büyüğü, en ustası kimdir?" diye soruyor. Onlar da cevaben:

"-Yusufeli'li Huzurî Baba'dır". diye cevap veriyorlar.

Dursunoğlu şairin halen nerede bulunduğunu soruyor. Müdamî ile Cevlânî, Huzûrî'nin Horasan'a gelip oradan Oltu'ya geçmiş olduğunu haber veriyorlar. Sıtkı Bey halk şairlerini seven, edebî zevki ve kültürü olan bir adam... Derhal Oltu'yu telefonla aratıyor ve belediye reisinden şair Huzurî'yi buldurup göndermesini istiyor.

Huzurî Ekim ayının 26'sında (1948 yılıydı) Erzurum'a geldi ve halkevinde, Sıtkı Bey'in odasında karşılaştık. Beni yeniden karşısında görünce sevindi. Yorgunluk yüzünden okunuyordu. Üstünde siyah bir palto, boynunda beyaz bir kaşkol (boyun atkısı), başında yeşil bir karbaşlığı (kalpak) vardı. Gözleri canlı ve parlak, yüzünün derisi çekilmiş alnında çizgiler belli oluyordu. Konuşması hoş hareketli idi.

Şair Huzurî Erzurum'u çok severdi. Bir gazelinde:

Erzurum'a teşrif edersen bak güzelce Kân'i gör,
Gir odalarına seyret al nakışlı kâni göre. (5)

diyor. Bu beytin birinci mısraındaki (Kân), ilin bir köyünün adıdır. İkinci mısraındaki (kân) ise eski odalarda yaslanıp oturulan duvar kaplamasını kastetmiş olsa gerektir.

Erzurum'da bir lokantaya giren şair orada yiyecek yemek bulamıyor. Garson koyun kellesinden başka bir şey kalmadığını söylüyor. Huzurî (Getir...) diyor. Koyun kellesi bir tabak içinde, beyni çıkarılmış, dili yarısı kesik vaziyette geliyor. Şair tabaktaki kelleye şöyle bir bakıp garsona dönüyor:

"-Bu ne kellesi böyle?"

"- Koyun kellesidir efendim..."

Huzurî çatalla koyunun başını şöyle bir çevirip beyninin olmadığını dilinin kesik olduğunu garsona gösterdikten sonra:

(5) Bak. Adil Özder, T.F.A. Yusufeli'li Şair Huzurî, Sayı: 82, Mayıs 1956.

"Bunun koyun kellesi olduğuna yetmiş iki şahit gelse inanmam...." diyor. Garson:

"Öyleyse ne kellesi yani?" deyince şair:

"-Bunun beyni yok, dili yok, bu muhtar kellesi olmalı..." diye cevap veriyor. Bu fıkra kısa zamanda şehirde yayılınca Huzûrî'ye Halkevinde bir konser vermesi teklif ediliyor. Sıtkı Dursunoğlu Huzurî'yi, Müdamî ve Cevlânî'yi Havuzbaşı semtindeki Halkevinde - şimdi Halk Eğitim Merkezidir- konser vermeğe davet ediyor.

Halk üç şairden de hayli memnun kalınca bir seans da lise ve orta okul talebelerine verildi. Edebiyat hocası Sıtkı Bey bilhassa Huzûrî'den iftiharla bahseden bir konuşma yapmış, onun yaşayan halk şairleri içinde en kuvvetli bir şair olduğunu belirtmişti. Sıtkı Bey:

Çok çok aybını bilirim amma ki benimsin

Aybın diyemem kimseye zîrâ ki benimsin...

okuyup, aruz sahasındaki başarısına işaret etmişti. Ayrıca Âşik Ömer'den mülhem olarak yazdığı:

Pîr lokmasın yuttuk âyin-i Cem'de

Ser verir sır vermez Bektaşîyız biz...

mısralarını havi koşmasını okuyarak hece ile yazdığı şiirlerdeki meharetini belirtmek istemişti. (6)

Ali Huzûrî Coşkun, Erzurum'da yeşil kalpakla gezerken herkesin tanıdığı bir insan olmuştu. O zamanın valisi Cemal Dinçer şairi bu kalpakla görünce kızıyor ve Emniyet Müdürüne telefonla onu yakalatmasını emrediyor. Huzûrî'yi polisler yakalayıp nezarete alıyorlar. Yalvarıp yakarmaları faide vermiyor. Ancak Sıtkı Dursunoğlu şahsî kefil olunca serbest bırakıyorlar. Ertesi gün şu koşmayı-daha doğrusu taşlamayı yazmıştı.

Felek başımıza iş açtı yine
Anlatmazdan nedir günahımızı.
İndirmek istiyor zir ü zemine
Arşa dikmiş iken nigâhımızı

Biz var u yoğundan geçtik cihanın
İstemeyiz nik ü bedin zamanın
Mürid-i hasıyız pîr-i müganın
Sormak isterlerse dergâhımızı.

Huzurî fena iş yaptırmamıştım
Kimseyi yolundan saptırmamıştım
Hayatımda külâh kaptırmamıştım
Erzurum'da kaptılar külâhımızı.

Bu koşma ertesi günü bütün lise öğrencilerinin defterine geçmişti. Şairin ölümü, 23 Eylül 1951 tarihinde, Artvin'dedir. Anlatalım.

---

(6) Bak. M. Fuat Köprülü, Saz Şairleri, Cilt.2, sh. 144-145 de Âşık Ömer'in:

Gam yükleri ile yükümüz tuttuk
Hicran katarının kervanıyız biz.
Feleğin ağusun aşımda bulduk
Mihnet tekkesinin mihmanıyız biz... diye başlıyan koşması.

HUZÛRÎ'NİN YETİŞTİĞİ BÖLGE

Şair Huzûrî, etüdümün başında kaydettiğim gibi Yusufeli'nin Zor (yeni adıyle Esenyaka köyü) da doğmuş, burada medrese tahsili görüp yetişmiştir. Babası Mustafa Keşfî Efendi'nin usta bir şair olması, onun edebî zevkinin gelişip serpilmesinde hayli rolü olmuştur. Keşfî Efendi'nin mürettep bir divan'ı ve içinde bir de (Mevlid-i Nebevî) si vardır. Bu eseri torunu öğretmen Galip Fikri Coşkun'dan 1952 yılında derlemiştim. Henüz yayınlanmadı.

Huzurî, Zor köyünde Mataracizade Abdülaziz Efendi'den saz çalmağı öğrenmiş, medresede arapça öğreniminde başarı sağlayarak divan şiirine merak duymuş ve 300 den fazla gazel müstezat, 28 destan ve sayısı 200 e varan koşma söylemiş ve yazmıştır.

Zor köyü Erkinis (Demirkent) nahiyesinin karşı yamacında, biri Kuzey, diğeri Güney olmak üzere iki büyük mahalleden müteşekkil, bağlık, bahçelik bir köydür. 150'ye yakın ev vardır. Evler üç katlı olup birinci kat ot ve saman koymaha, ikinci kat oturmaya, üçüncü kat da yazlık olarak (çardak şeklinde) kullanmaya elverişli tarzda inşa edilmiştir. Şairin oturduğu ev, bir derenin doğu yamacında şirin bir evdir.

Yusufeli, 1972 yılına kadar Erzurum sancağına bağlı kalmış İd, Kiskim, Öğdem ve son olarak da Vecanket kaza merkezi olmuştur. (1950)

Veliaht Yusuf İzzettin Efendi'nin hatırasına hürmeten Keskim adı Ankara'nın (Keskin) kazası ile benzerlik arzettiğinden Bakanlar Kurulu Kararı ile sonradan, burası (Yusufeli) olarak adlandırılmıştır.

Altmış yıldan beri Artvin'e bağlı olan Yusufeli ilçesinin tarihi hakkında fazla bir bilgimiz yoktur. Tarih kitaplarında Artvin'in çok eskiden Selçuk ve Avar Türklerinin oturduğu bir yer olduğunu

1877 yılında Osmanlı Rus savaşı sırasında Ahmet Muhtar Paşa 25 Ağustos tarihinde Gedikler Meydan Muharebesini kazanınca Rus ordusu bir sarsıntı geçirmiştir. Bu zaferden sonra İkinci Abdülhamit Ahmet Muhtar Paşa'ya (Gazi)lik ünvanını vermiş, bu değerli kumandan 4 Ekim 1977 de Kars ile Gümrü arasındaki Gedikler'den sonra Yahniler Meydan Savaşını da kazanmış 18 Kasım'da Kars'ı almıştır.

Ne yazık ki 13 Temmuz 1878 de yapılan Berlin Muahedesi ile Kars, Artvin ve Ardaha Ruslara verilmiştir. 93 felâketi bunun âmilli olmuştur. 40 yıl kadar düşman işgalinde kalan Artvin 7 Mart 1921 de Halit Paşa kumandasındaki ordunun gayreti ile tekrar Türklerin eline geçmiştir.

Yusufeli'nin sarp kayalık bir coğrafi konum üzerinde bulunuşu çete savaşı yapan millî kuvvetlerin işine yaramıştır.

Şair Âşık Remzi'ye yazdığı bir şiirde:

Çoruh mahsülüyüm, Yusufeli'nden

Belki Köroğlu'nun Çamlıbel'inden...

diye doğduğu ve büyüdüğü bölgeyi belirtmek istemiştir.

ESERLERİ

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Huzurî'nin 315 gazeli, 200 e yakın koşması, 28 destanı, ayrıca birkaç müstezat, kaside, terkib-i bendi ve bir de (santranç) tarzında gazeli vardır.

Karşılıklı deyişmelerinde 210 kadar dörtlük söylediğini, Lütfi Bey adında bir hikâyesinin Artvin'in Hızarlı köyünde, Mevlid-i Şerif yazıp bunun da Bayburt müftüsü Fahreddin Efendi'de kaldığını Demiray Özder ve Hikmet Dizdaroğlu'nun yazılarından öğreniyoruz.(7)

Bazı kitaplarda onun (Ters Öğüt Destanı) yer almış, bazı koşmaları radyolarda bile okunmuş, edebiyat meclislerinde hicivleri dilden dile yayılmıştır. Hakkında elli kadar gazete, dergi, kitapta yazı, makale, tenkid ve etüd çıkmış olmasına rağmen elimizde bütün eserlerini veren bir eser yoktur.

İşte bu etüd, bu konuda çalışacaklara yardımcı olur düşüncesiyle hazırlandı. Şairin üstad olduğunu takdir ederek...

EDEBİ ŞAHSİYETİ

Şair Huzûrî'nin hem aruz hem de halk şairleri tarzında yazdığı şiirlerini okuduktan sonra hangi branşta daha kuvvetli olduğunu tayin etmek hayli zordur.

Eski şiirin rüzgârına kapılan bir şair olarak Yahya Kemal aruzu bırakamamsa, Huzûrî de bu nazmın şeklinin zevkine varmış ve sazı ile güzellemeler, destanlar söylerken bir taraftan da sayısı 300 ü aşkın gazel yazmıştır. İyi bir medrese tahsili görüp Arapçayı öğrenmiş olması ve divan şiirini incelemiş bulunması onu bu tarz şiir yazmakta hayli başarıya ulaştırmış, denebilir ki son asrın şairleri içinde ona ender bir şahsiyet kazandırmıştır.

Fuzulî, ve Bakî'yi andırır bir uslûpla kaleme aldığı gazel ve murabbalarında eski şiirin havası ve kokusu sezilir. Hele Hayâli (1495 - 1557) adındaki şairin meşhur:

Cihan-âra cihan içindedür arayıbilmezler

Ol mahîler ki derya içredür deryâyı bilmezler.

diye başlayıp:

Hayâlî fakr şalına çekenler cism-i uryâni

Anınla fahrederler atlas-ı dîbâyı bilmezler.

mahlâs beytiyle biten gazeline yazdığı nazirede:

Vilâdî kör olanlar esfer u halrayı bilmezler

Hakîkatten saparlar Nüsha-ni Kibrâyı bilmezler.(8)

diyor ki bu da şair Huzurî'nin divan şiirindeki sezgi, buluş ve söyleyişinin kudretini göstermektedir.

Tanzîr ettiği şairler arasında Esrar Dede adında 18. yüzyılda yaşamış, divanı 1257 yılında basılmış olan bir şair vardır. Bu şairin; meşhur Şeyh Galip'in Mevlevihanesinde dervişi ve sonradan arkadaşı olduğu bir gerçektir. Esrar Dede'nin

---

(7) Lütfi Bey hikâyesini, 1984'de Yusufeli / Esenyaka köyünde şairin oğlu Galip Fikri, bir sandıkta buldu. İstinsah ederek kızım Dr. Beyza Güler'le (Türk Folkloru) Dergisinde, 1989'da ve 1991'de (sy. 79 - 81'de) yayınladık.

(8) Bak: Halil Erdoğan Cengiz, Divan Şiiri Ant. 1972, sh. 591. Huzur°i'nin gazeli için bak: T.F.A. Adil Özder, "Yusufeli'li Şair Huzurî, Sayı: 76, Kasım 1955.

Ağlatmayacaktın, yola baktırmıyacaktın

Ol vâde-i tekrar be tekrarı unutma...

beyit her şiir sevenin zihninde yer etmiştir. İşte Huzurî buna:

Ey gonca dehanım beni, nâlânı unutma

Aşkınla hazîn hastayı hicranı unutma.

şeklinde bir gazel ile cevap veriyor. Tam bir nazire değil ama tâ 18. yüzyılda söylenen gazelden esinlenmiş bir uslup ve edâ ile yazılmış olan bu gazel, sade bir dille yazılmıştır:

Estikte saba ettikçe zülfünü perişan

Sal hâtırına hâl-i perişanı unutma.

Ne kadar güzel ve söyleyişi ne kadar rahat bir gazeldir. Hele büyük divan şairimiz Bâkî'nin, Nedim'in gazel ve şiirlerinden ilham aldığını söylersek ondaki divan şiiri zevkını daha iyi anlatmış oluruz. Kars için yazdığı gazelde:

Kars ilinin zevkini sen ilk bahar olsun da gör

Lâle, sümbül, mor menekşe âşikâr olsun da gör...

der. Nedim, o usta şair bir "şarkı"sında:

İd irişsün bâ'is-i sevk-i cedid olsun da gör

Seyr-i sâddâ -bâdı sen bir kerre îd olsun da gör...

demişti ve bu şarkıyı okuyan şair aynı devrin kokusunu ve sesini yıllardan sonra hatırlatan gazeli kaleme almıştı.

Şair divan şiirindeki bazı san'atları ustalıkla kullanmakta bile hüner göstermiştir. İşte tevriye (bir kelimenin iki ayrı yerde, iki ayrı manaya gelmesi) san'atına bir örnek:

Sâki getür âyâğı, bezmine bir ayak bas

Saldı beni ayaktan devrin gam-ı hazârı.

diyor ki burada âyâk (içki kadehi) anlamına, (ayak da bildiğimiz ayak anlamındadır) ve bir kelime iki anlamda ustalıkla kullanılmıştır. (Bak. M. Fahreddin Çelik, Yusufeli'li Huzurî, Tarihten Sesler Mecmuası, I. Kânun 1943 sayı, I. sh. 34).

Ali Huzûrî Coşkun merhumun ölümünden bir yıl sonra doğup büyüdğü Zor Esenyaka'ya gitmiş, oğlu ile kitap ve eşyalarını tek tek gözden geçirmiştik. Bunlar arasına 470 sahifelik bir (DİVAN şiiri Antolojisi) vardı. 206 ncı sahide Fuzulî'nin bir gazelinin üzeri -hayli okunmuş olacak ki- işaretlenmişti:

Her özün böyle şecaat edebilmez deva

Her ağaç kim buy-u ata serv-i hıraman olmaz...

o gazelin en güzel beyitlerinden biri olarak altı çizilmişti.

Edebiyat tarihçisi sayın Mustafa Çaldağ'ın bir yazısında dediği gibi:

"O divan edebiyatının son mümessillerinden biri idi. Kuvvetli bir Osmanlıca kültürüne sahip olduğu gibi, Arapçaya da hakkıyle vâkıftı..." (Bak. M. Çaldağ, Aşık Huzurî'yi kaybettik, T. Folklor Ar. Sayı: 28, Kasım, 1951).

Ölümünden 24 yıla yakın bir zaman geçmiş olmasına rağmen bütün gazel ve aruzla yazdığı şiirlerinin yayınlanmamış olması Türk edebiyatı için bir noksanlıktır, sanırız.

HALK TARZI ŞİİRLERİNİN ÖZELLİĞİ

Divan şiiri dalındaki başarısını, Huzurî'nin halk tarzı yazıp söylediği şiirlerde de sürdürdüğüne şahit oluyoruz: Koşma, güzelleme, semai, destan ve bilhassa hiciv mevzuunda çok başarılı olduğunu görüyoruz. Halk şairleri arasında ayrı bir yeri olduğu, son yirmi beş yıl içinde yayınlanan antolojilere dahi şiirlerinin alınmış olmasından da anlamak kabildir. Onu bâdeli halk şairleri arasında değil de "kalem şairleri" arasında usta kabul eden halk şairleri çoktur.

Yine bir edebiyat tarihçisi Huzûrî için:

"... Hece vezniyle yazdığı şiirlerinde Zihnî ve Emrah gibi şark kültürünün izlerini gösterir. Bununla beraber Huzûrî hususiyle taşlamalarında halk zevkinin ve hiciv kabiliyetinin belirdiğini görürüz..." (Bak. P. N. Boratav, H. V. Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, 1943, sh. 200, M. Eğitim Yayınevi).

Onun bilhassa Seyranî (1807 - 1866) ve Dertli (1772 - 1845)'nin, Rıza Tevfik'in zaman zaman tesiri altında kaldığı, fakat öz şiirlerinde asıl şahsiyetini ortaya koyup halk tarzı şiir söyleyişte kendine has -sui jeneris- bir şair olarak kendini tanıtmış olduğunu görüyoruz. Rıza Tevfik'in:

Felâket bağını gezdim serseri
Feryadi zarımı duyan kalmamış
Aradım o şahin yiğit erleri
Yattıkları yerden nişan kalmamış, (9)

diye başlayan şiirini Huzûrî destan halinde tanzir etmiştir:

Memleketin her tarafın dolaştım
Solmuş bitmiş bağ u bostan kalmamış
Hücra köşelere haber ulaştım
Teessür duymayan insan kalmamış...

diyerek daha orijinal bir söyleyiş örneği vermiştir.

MÂNEVÎ ÂLEMİ VE ÖLÜMÜ

Şair Huzûrî'nin hayatı rindane bir şekilde geçmiştir. O, dünya nîmetlerine pek aldırış etmez, zamane dervişi gibi yaşardı. Kalenderdi, ama dinine bağlı bir insandı. Maddî bakımdan yoksul denecek kadar zayıftı ama ruh âlemi zengindi.

Yaşlılığını gördüğümde öyle dinamik bir konuşma uslûbu, öyle içe işleyen mânalı ve derin bakışları vardı ki, insan dağ başından uçup gelmiş bir şahinin karşısında hissediyordu kendini...

Bir koşmasında:

Şimdi tersinedir dünyanın işi
Yahşi satılmadan yaman satılır

(9) Bak: Hilmi Yücebaş, Rıza Tevfik, 1950, İst. sh. 27.

Altın sarf edemez doğru bir kişi
Eğri tunç gezdirse heman satılır.

diyor ve bulunduğu devrin iç dünyasının aksini çiziyordu.

Dine bağlı bir şairdi demiştim, gerçekten uzun süre çeşitli köy ve bucaklarda imamlık yapmış, İslam ahlâkını ve prensiplerini gerçek kaynağından halka öğretmesini bilmişti.

Bir destanında:

Gencim görünüşte eski çağlıyım
Dıştan zayıf içeriden dâğlıyım
Kalenderim ama dine bağlıyım
Nikâksız, âyinsiz gerdek olamam.
. . . . . .
Gönlü alçaklara olurum çorap
Kabadayılara gömlek olamam.

Derken kendi karakterini yine bizzat kendisi çiziyordu.

Doğduğu köy 150 haneli, 1500 nüfuslu bir köydü, ama özel surette kendini yetiştirmiş, aruzla yazdığı şiirlerden anlaşılacağı gibi Farsça ve Arapça diline olan vukufu sâyesinde eski çağların sesini, 20. asrın ortasında duyurmasını bilmiştir.

Şairin ölümünü oğlu öğretmen Galip Fikri Bey'den 1952 yılında dinlemiştim, aynen naklediyorum:

"- Yusufeli kaymakamı, 1937 yılının bir sonbahar günü bizim köyden Artvin iline gidiyordu. Akşam üzeri köye inmiş olan kaymakama pederim:

- Arzu buyurursanız bu gece bizde misafir kalın... demişti, kaymakam da bu nazikane daveti kabul etmişti.

Gece kaymakam bizim evde misafirdi. Akşam yemeğininde sonra oturup çeşitli mevzular üzerinde konuştular.

Bir ara pederim kız kardeşimi, sebze ve meyveleri koyduğumuz çardaktaki tahta ambardan biraz meyva getirmeğe gönderdi. Evde bütün fener ve lâmbaları yaktığımız için kardeşim yukarı çıkarken eline bir "çıra" aldı. Hemşirem, elinde çerayı tutup öteki eliyle meyva sandığını açarken sağ elinde tuttuğu çıranın alevi tavandan asılmış olan eski bir ehramı tutuşturuyor... Kardeşim hiç farkında değil... Evin ekseri kısmı tahtadan yapıldığı için çardaktan tutuşan bina kısa bir zamanda kül oldu gitti.

Pederim bu yangından çok üzülmüştü. Halkın içinde neşesiz ve durgun bir halde oturmak istemiyordu. Ertesi gün il merkezimiz Çoruh'a gitti.

O zaman Çoruh valisi Refik Koraltan idi. Ona bir manzum mektup yazarak minasip bir iş istiyordu. Refik Beyin verdiği cevap ise aynen şöyledir:

Artvin, 20/II/937
7/12/937

Bay Ali Huzurî,

Manzum mektubunuzu aldım. Şimdilik münhal münasip bir vazife yoktur.

Bir açık vukûunda nazar-ı itibare alınmak üzere tercemeyi hâlinizi gösterir bir vesaikle beraber istida ile beraber müracaatte bulununuz.

Artvin valisi
R. Koraltan

Bu olumsuz cevap üzerine zaten evi yanmış olan Huzûrî iyice üzülüyor.

Bu tarihten sonra sıhhatına dikkat etmeyen Huzûrî sonbaharın sert soğuğunda hastalanıyor. Erzurum'a gidip Fevzi Çakmak Hastahanesine yatırılıyor.

Mevsim sonbahardır ve bunu kendi hayatının da sonbaharı olduğunu düşünüyor. Köyünden ve çocuklarından uzakta kalmanın verdiği elem ve ızdırapla yazdığı şu şiiri köye gönderiyor:

Sonbahar, sonbahar gurbette kaldım
Şu gelip geçtiğim yollar ağlasın.
Hasretime kavuşmadan ölürsem
Benim cenazeme eller ağlasın.

Doğru söz söylesem eller kınıyor
Tahammül eylesem yürek yanıyor
Dünya her sene bir devir dönüyor
Bahtı kara gelen yıllar ağlasın.

Dumanlanmış bu dağların oylumu
Orada yitirdim suna boylumu
Bıraktım da yanlız geldim köylümü
Benim gibi naçar kullar ağlasın.

Şair kalemiyle "ağlasın" derken içinden de kan ağlıyordu. Bu koşması Karacaoğlan'ın aynı redifli bir koşmasını hatırlatıyor. Ne var ki bu koşmada san'at inbiğinden süzülmüş duygular ve düşünceler, ölüm korkusu hissediliyor."

"Bahtı kara gelen yıllır ağlasın..." derken üstüste uğradığı ızdıraplı yılları hatırlıyordu.

Bazan feleğe çattığı da oluyordu:

Nedir bana cevrettiğin ey felek
Tesir etmez mi hiç ahen değilim.
Nerde gam görürsen bende saklarsın
Ben cevr ü cefaya mesken değilim.

Nice günler Erzurum'da kalıp tedavi gördükten sonra hastahaneden taburcu edilince köye dönüyor. Komşularının yardımı ile evi yeniden yapılan şairin saadetine diyecek yok... Bağ ve bahçe işiyle uğraşıyor ama 4 çocuklu bir aileyi geçindirmek zor. Şair hangi kapıya gidip iş istiyorsa, "bugün git yarın gel..." diyorlar ve sonunda bu söz bir destanına redif oluyor:

İyigün dostudur âlemde herkes,
Düşmüşe yardımcı er bulamadım.

Dize yazmış koşmasını kalın defterinin bir köşesine... Şair Artvin'de bir hayli geziyor. Orada şiddetli soğuklardan zatürreye yakalanıyor. On dört yıl bu hastalığın acısı ciğerini oymuş, eritmiş olacak ki 21 Eylül 1951 günü ölümüne yarım gün kala oğlu Galip Fikri'yi çağırıyor. Oğlunun elini tutup dudaklarına götürüyor. Oğlunun yüzüne bakıp bakıp ağlıyor... Kısa bir süre de dahiliye mütehassısı Dr. Mehmet Yılmaz ona acı haberi veriyor: "Başınız sağ olsun hocam, şair babanız akciğer kanserinden vefat etti." diyor.

Mezarı Artvin Kolorta mevkiinde, İskele mahallesine giden yolun başlangıç noktasında olan Huzurî, edebiyatımızın unutulmaz bir adı olarak hâlâ gönüllerde yaşıyor. Bir nefesinde:

Vak'ayi Kerbelâ çile keşâni,

Matem ocağının ferraşıyız biz.. diyordu. Evet, yaslı ocakların hizmet ehli, çile çekeni ölmüştü. Ruhu şad olsun.

Yine bir edebiyat tarihçisi[10] bir antoloji için yazdığı inceleme yazısında "Halk şiirinin türleri"ni anlatırken:

"...Halk şiirinde sınıfsal karakterde eleştiri ve yergilere rastlanmaz. Ya bir insancıl özelliğin yanlışlığı, ya toplumdaki bir dengesizliğin gözlemiyle yetinilirdi..." dedikten sonra Huzûrî'nin destanları buna örnek olarak verilmiştir. Aynı edebiyat tarihçisi Huzurî'ye antolojide 14 sahife ayırmış ve onun hakkında:

"...Özellikle taşlamalarında çağının gerçeklerini eleştiren gerçekçi bir gözlemin yer yer genel nitelemelere dayanan, yer yer ince buluşlarla zenginleşen yergi gücü vardır..." [11] demektedir ki değerlendirme bakımından isabet payı büyüktür.

Gerçekten de Huzûrî'nin şiirleri içinde taşlama özelliğini taşıyanlar toplumun aksayan yönlerini, insanların bozuk düzen içindeki ruh hallerini ve ahlâkî zaaflarını ustalıkla ve incelikle iğneleyen taraflar çoktur. Yukarıda zikri geçen destanında:

Şehirlere inmiş bütün soyguncu
Dağ başında gasb ü talan kalmamış...

diye kuvvetli bir ifade tarzı ile ihtikâr yapanları yermiştir. Hele şu mısralar ahlâkhi öğüt niteliğindedir:

Dilin zekâtıdır doğru söylemek
Açık küfre ayn-i insan denilmez.

Bu örnekler daha çoğaltılabilir. İnsanları doğru yola sevketmek, onlara doğruluk tavsiye etmek Huzûrî'ye bir ahlâkî borç gibi geliyor:

Söyleme, söylersen doğru söz söyle
Çirkin sözle canı sıkmak istemez...

Mevlâna'nın konuşursan hayırlı konuş, yoksa sus..." anlamında olan ve bir hadis-i şerifin mealinden mülhem sözünü ne kadar öz ifade ediyor. Yerine göre insanın dolambaçlı yollardan, hileli işlerden kendini sıyırmasını anlatmak istemiştir:

Bak: Rauf Mutluay, Türk Halk Şiiri Ant. 1972, sh. XLII ve 327. Bu kitapta Huzurî'ye geniş yer verilmişse de 12 yanlış ve eksik nokta tesbit ettik.

Halkı aldatanı, fahiş fiyatla mal satanı, hilekârı yermesini bilmiştir:

Kantarcı yükleri hileli tartar
Satan köylü ise yutturur mantar
Beş kuruşluk malı beş yüze satar
Tüccarlarda insaf, iman kalmamış...

İşte milletini gönülden seven insanın onu aldatanlara karşı gösterdiği haklı aksül-âmel...

RUHÎ AHVALİ

Şairin şiirlerindeki uslûp ve kullandığ tabirlerden onun ruh hâlini anlamak mümkündür: Zamana göre iyimser, neşeli, zamana göre bedbin ve tenkıd etmekten, hicvetmekten zevk alıyor. Yerine göre alçak gönüllü:

Yüzü yerde kabadayı meşrebiz
Aç, susuz... kimseye minnetimiz yok
Başımız tunç gibi yüreği temiz
Rengini değişir tıynetimiz yok.

Şairiz, ediniz, kâtibiz amma
Bir odacı kadar kıymetimiz yok...

diyor ki bu şiir Şavşat'ta nüfus memuru iken yazdığını sanıyoruz. Bendeki yazmalarda (1344-1927) tarihi çıkıyor ki bu da memuriyet yıllarına rastlamaktadır.

Zamanın şairlerini beğenmediği, onları dahi ta'n eylediği olmuştur:

Ne ölçü, ne ayak ne imlâ bilir
Bilgisiz biz takım ozanımız var.

sözü onlar için söylenmiştir.

Dinî, ahlâkî telâkkilere ve inanışlara bağlı idi. İmamlık yaptığı yıllarda verdiği hutbeleri dinleyenler "çok kıymetli va'zlar verirdi" demişlerdi. Namazı, niyazı hiç bırakmamıştı. Dine bağlılığını bir destanında:

Kalenderim, faka dine bağlıyım,
Nikâhsız, âyinsiz gerdek olamam.

mısralarıyle ifade ediyordu. Bir taraftan da:

Davulu pek sevmem, çalgıdan kaçmam
Kuru sofu gibi zevzek olamam.

diyor, ruha neşe veren musikiden hoşlandığını imâ ediyordu. Bu mısralardaki -davulu- tabiri yerine önce (düğünü) yazdırmıştı, sonra (Davulu diye yaz daha iyi gider) diye düzeltmişti.

Sabırlı olmayı, Allaha tevekkül etmeyi bilir ve öğütlerdi.

Karışma hikmete, dalma derine,
Sabretmek netice zafer getirir.

Öfkelendiği bir insanı acı bir dille iğnelediği de olurdu:

Soyu bozuk olan yaradılışta
Sade renk değişik görse yüz mektep.

Foyasın bellidir en ufak işte
Çok da kurnaz olsa edepsiz meşrep...

Bu mısralar onun hicivdeki ifade kuvvetini gösteriyor.

Burada bir hatırayı tazelemek isterim:

Huzûrî ile Sarıkamış'ta çarşıda geziyorduk. Bir ara müteahhitlik yapan babamın yazıhanesine uğradık ve bana şiirlerimden birkaçını okumamı istedi:

"- Benim şiirlerim zamane uygun, sizin hoşunuza gitmez..." diyerek okumak istedim. Tenkid ve hicvetmesinden çekiniyordum. O zaman şöyle dedi:

"- Bence insanlar dörte ayrılır:

Birincisi çok bilgilidir, onun sözünü tut.

İkincisi, bilir fakat bildiğini satamaz cinsten insanlar vardır. Onu da uykusundan uyandır.

Üçüncü zümre, her şey bilirim der, fakat hiçbir şey bilmez. Onu da başından sav, inanma...

Dördüncü zümredeki insanlar hiçbir şey bilmezler, aptaldırlar. Onların yanına yaklaşma, uzak dur..." dedi ve bana dönerek:

"Sen de mutlaka uykusundan uyandırılması icap eden zümredensin..." dedi.

Hayırsız bencil olanlara karşı:

Ye, iç bak keyfine düşünme eli
Sayısız dernekler, düğünler toylar...

diyordu ve diğerkâm olmanın, ferdî ahlâk sahibi olmanın gerektiğini anlatmak istiyordu.

Bazan gönlünden şikâyet eder:

Kendi kendini ezersin
Harabızâra benzersin
Benden neş'e, dem istersin
Var mı neş'e bende gönül?

diyerek neşesizliğini, zamanın ruhuna verdiği ızdırapları söylemek suretiyle rahata kavuşurdu.

Hayatının sonlarına doğru yaşlılık ve yoksulluk onu çileli bir insan yapmıştı. Müslüman zenginler ona bir kuruşluk yardım yapmıyordu. Zaten İslâmî esaslara candan bağlı insan azalmıştı. Şair şöyle dert yanıyordu:

HUZÛRÎ'yim yaşım geçti, çağlandım,
Acı tecrübler gördüm dağlandım
Her kime müslüman diye bağlandım,
Haçı koltuğunun altından çıktı...

Kimseyi incitmezdi. Rindaneydi. Tatlı sözlü ve hoş sohbet bir insandı:

Alçak tatlı sözle yapmaz bir gönül
Ancak acı sözle bin gönül yıkar...

derken gönül kıranları anlatıyordu. Herkese eşit muamele, insanî davranış gerektiğini ise:

Bilmedik adamı kovup kapıdan
Bildiğine hürmet etsen ne çıkar?

mısralarıyla anlatmak istiyordu.

Uzun gurbet hayatında yalnız kalmanın verdiği azap canına tak etmişti:

Gözlerin kör olsun ey zalim rakîp
Kaldı melül, mahzun yârim bu gece...

Felek demimizi çevirdi gama
Huzûrî yok başka kârım bu gece.

Ne kadar duygulu, içli bir şair olduğunu metinleri okuyunca daha iyi takdir edeceğiz.

Güzellemelerinde samimi bir hava vardır:

Huzûrî yüzünü görünce nâgah
İhtiyarsız dedim: Teberek Allah...
Zülfü salkım-saçak hallar simsiyah
Püsküllü belâyı görmeyen görsün.

Böyle tabirler halk edebiyatında nadir kullanılır: Püsküllü belâ... "Teberek Allah..." Şair din hocalığı da yaptığından arapça tabirleri kullanmaktan geri durmamıştır.

MÜLHEM OLDUĞU ŞAİRLER

Huzûrî en çok Dertli ve Seyranî'den esinlenmiştir. Yıllarca önce 1949 yıyında bana yazdığı bir mektupta Seyranî'nin

Hüsne mağrur olma ey yüzü mâhım
Niceler yokuştan, inişten geçti
Kâr etmedi sana feryad ü âhım
Tîri âğım kûh-i Keşişten geçti.

diye başlayan lirik şiirinin tam metnini -biraz değişik şekliyle- göndermişti. (Bak. Refik Ahmet Sevengil, Halk Şairleri, sh. 377).

Seyranî'nin:

Kırk birinde her hevesim yitirdim
Kırk beşinde bağdaş kurup oturdum
Ellisinde göçüp çekip götürdüm
Vadesi yetmişe döndürdüm felek (12)

diye başlayan şiirin verdiği ilham ile:

Bir dem rahmetmedim gamlı halime
Bulaştı gözlerim kana ey felek
Saldın gam leşkelerin sağ ve soluma
Kül eyledim yana yana ey felek...

diye başlayan koşmasını yazmıştır. Yine Seyranî'nin:

İmdâde erişsin ol üfftâderler
Pervâneleri yakan şem'ayiz biz.
Aşkı uşşaka ver ki mutadeler
Mest olan mestâne meyhaneyiz biz . (13)

diye başlayan nefesinden ilham alarak:

12, 13, 15: Cahil Öztelli, Dertli ve Seyrani, 1962, sh. 101, 52. 14 ve 16 R. Mutluay, Türk Halk Şiiri, 1972, sh. 333 ve 337

Kabadıylardan uzak kaçarız
Düşmüşe, zayıfa yârıgârız biz.
Dostumuza âb-ı hayat saçarız
Düşmana dokunmaz zehr-i mârız biz. (14)

diye başlayan nefesi yazmıştır.

Bolu'nun Gerede ilçesinde doğmuş olan Derdli'nin (1772-1845) bazı şiirlerini beğenir, ondan esinlenerek söyleyip yazdığı şiirlerde, bu eski halk ozanının uslûp ve edâsını şiirlerine aksettirirdir:

Girdab-ı mihnette kapandım kaldım,
Vermedin bir yandan ses kara bahtım
Anladım gafilsin uykuya daldın
Deli poyraz gib es kara bahtım.. (15)

diye başlayan koşmasına Huzûrî:

Nedir çektirdiğin cevr ü cefalar
Ettin bir derdimi yüz kara bahtım
Hayâl oldu gitti zevk ü safalar
Düşürdün bağıma güz kara bahtım. (16).

diye başlayan koşmasıyle karşılık verir gibidir.

Seyranî ile Derdli'nin Huzûrî'yi hayli etkilediği görülüyor. Bu iki şairin uslûbunu benimsemiş, onlardan esinlenmiştir.

Narmanlı Sümmanî, Huzûrî'nin gençliğinde görüp sohbetinde bulunmak istidiği bir şairdir. Ama genç şair o zamanın yol, iz bulunmayan imkânsızlıkları içinde bu görüşmeye muvaffak olamamıştı. Huzûrî bir koşmasında:

İsmi var cismi yok ankaya döndü,
Ne eylik ne bahşiş ne caba kaldı.
En yakın dostumuz âdâya döndü
Ne ehibba ne de akraba kaldı. diyor. (17)

Sümmani'nin söylemiş olduğu:

Dinleyin vasf edem devranı demi,
Cihan halkı bütün berdara kaldı
Değilsin müneccim bulunma zanda
Neden fehmedersin dildâre kaldı. (18)

diye başlayan koşmasına nazire olarak söylediği şüphe götürmez.

(17) Hikmet Dizdaroğlu, Yusufeli'li Huzûrî, 1949, sh. 117.
(18) Nesip Yağmurdereli, Sümmanı, Hayatı, Eserleri, 1939, sh. 110.

Erzurumlu Emrah da şairin sevdiği, şiirlerini beğendiği bir ozandı. Onun; Huzûrî'nin:

Yüzbeyüz bakarken yarin yüzüne
Kapıdan bakarım o yâre şimdi
Korkmu rakiplerin uydu sözüne
Düştük meclisinden kenare şimdi.

diye başlayan şiirini şair Huzûrî; Emrah'ın:

Gönül hayli demdir câm-i visâle
Öyle teşnidir ki dimağler şimdi.

Gel arzu eyleme bağ-ı cemâle
Senin tek virandır o bağlar şimdi. (19)

diye başlayan koşmasından ilham alarak yazdığını hatırlatıyor.

Sonuç: Şair Huzurî, Zülâlî, Celâli (Bayburtlu) ve Kemalî'nin söylediği bazı koşmalara da benzer şiirler yazmış ve söylemişti. Ama bunların tesiri altında kaldı söylenemez, onda bambaşka bir söyleyiş tarzı, ifade kuvveti, seziş ve buluş gücü vardır. (20)

Şairin halk tarzı söylediği şiir, koşma, semaî, destan ve güzellemeler okununca ona (bir halk şairi) demekte zerre kadar tereddüd edilemez. Öte yandan aruzla yazdığı ve 300 ü aşkın gazel, murabba ve müstezadını okuyunca da divan şiirinin 20 nci asırdaki muakiplerinden geri kalmadığı müşhade edilir. Hangi branşta daha çok başarı sağladığı kesinlikle söylenemez, ama hece ile yazdıkları, bu arada hiciv ve destanları edebiyat sever herkes tarafından takdirle karşılandığı bir gerçektir.

Şiirlerindeki ifade kolaylığı, onun sehl-i mümteni dediğimiz kolay yazıldığı sanılan aslında bir emek ve işlemenin mahsûlü olan, yani zor yazılan, fakat kolayca anlaşılan şiirler olduğunu göstermektedir.

Hicivlerindeki fikirler, sosyal hayatta gördüğü aksaklıklar, çelişikliklerden mülhem, bazan darb-ı mesel denecek kadar özlüdür. Yayınlanmayan 90'a yakın koşma, hiciv ve şiirini sağlığında not ettirmişti. Bunları yayınlamakla edebiyat dünyamıza değerli bir şairin hiç de yabana atılmayacak ölçüdeki eserlerini tanıtmış olacağız. Gerisini edebiyat tarihçilerine bırakıyorum.

(19) M. Fuat Köprülü, Türk Saz Şairleri Ant. Cl. 3, sh. 626, İst.
(20) M. Gökalp, Yusufeli'li Huzurî, T. Folklor Ar. Sayı: 21, Nis. 1951 (Dizdaroğlu'nun kitabının geniş bir tenkidi vardır).

KİTAP BİLGİSİ

-Bibliyografya-

AŞKUN, Vehbi Cem, İki Yeni Saz Şairi, Taşan Der. 1937, sy. 19, 20.

ATAMAN, Sadi Yaver, Âşık Huzûrî, Karabük Derg. 1949, sy. 6-7.

ATAMAN, Nuri, Çoruh'un Halk Şairleri, Yeşil Çoruh, Mart 1951, sy. 1.

AYDIN, Abdullah, Artvin ve Çevresi, Anhk. 1971.

AYDINALP, Fazıl, Huzûrî, Demokrat Çoruh, 12 Ekim 1951, Artvin.

ALPAY, M. Nuri, Köy Dâvası ve Köyün İçyüzü, 1952, Ankara, sy. 76.

ATILCAN, İhsan Coşkun, Erzurum Üzerine, 1969, Ankara, sy. 11.

BAYRI, Mehmet Halit, İki Âşık Arasında, Ülkü Mec. 1947, sayı 7.

BAYRI, Mehmet Halit XX. Yüzyıl Halk Şiiri, Varlık Yay. 1957, sh. 10

BORATAV, P. Naili ve Fıratlı V.İzahlı Halk Şiiri Ant. 1943, Ank.

BURDURLU, İbrahim Zeki, Yusufeli'li Huzûrî, T.F.A. Derg. 1950, s. 8,

COŞKUN, Ali Huzûrî, Huzûrî'den Şiirler, 1943, 8 sahife, İst.

COŞKUN, Ali Huzûrî, Kars Gazeli, Doğuş Derg. 1950, sy. 62, Kars.

COŞKUN, Ali Huzûrî, Taşlama, Y. Çoruh 1958, sayı: 3, İst.

ÇAĞLAR, Behçet Kemal, Halk Denen Hazineye Doğru, Ülkü Mc. 1942, sy. 24, Ankara.

ÇALDAĞ, Mustafa, Ali Huzûrî Coşkun'u Kaybetti, T.F.A. 1951, sy. 28.

ÇALDAĞ, Mustafa, Ali Huzûrî Coşkun'u Kaybetti, Demokrat Çoruh, Ekim, 1951.

ÇALDAĞ, Mustafa, Huzûrî'ye Dair Notlar, T.F.A. deg, 1954, sayı: 54, İstanbul.

ÇELTİKÇİ, Hilmi, Acı Bir Ölüm; Şair Huzûrî Vefat Etti, Demokrat Çoruh, 24 Eylül 1951, Artvin.

ÇIRA Dergisi, Huzûrî'den Cinaslı Şiir, Şubat 1970, sy. I, Ankara.

DİZDAROĞLU Hikmet, Yusufeli'li Huzûrî, 1949, Ulus Mat. Ankara.

DİZDAROĞLU Hikmet, Bir Monografi Tahribi, T.F.A. 1951, sy. 24 ve 26.

DEMİRAY, Özder, Yusufeli'li Huzûrî'nin Eserleri, Çıra Der. Mart 1979. Sayı: 2 (Aynı yazı Yeşil Artvin 1970 Ankara'da çıktı).

GENÇOSMAN, K. Zeki, Türk Destanları, Hürriyet Gz. Y. 25- 5. 972.

GÖKALP, Mehmet, Âşık İzni'nin Çobanlar Destanı, Ülkü, 1949, sy. 34.

GÖKALP, Mehmet, Bir Monografi Tetkiki, T.F.A. 1951, sy. 19, 21

GÖKALP, Mehmet, Zarurî Bir Cevap, T.F.A. 1952, sayı: 31, İst.

GÖKALP, Mehmet, Huzûrî İstanbul'da T.F.A. 1952, sy. 34.

GÖKALP, Mehmet, Huzûrî'nin Köyünü Ziyaret, T.F.A. 1954, sy. 55.

GÖKALP, Mehmet, Şair Huzûrî'nin Değeri, Folklor / Edebiyat Dergisi, Ankara 2001, Güz. Sy. 21

GÖKALP, Mehmet ve Dr. Beyza Güler, Gökalp, "Huzûrî'nin Lütfi Bey Hikâyesi, Türk Folkloru Der. İst. 1989 - 1991, Sy. 89 -90 - 91.

GÖKALP, Mehmet, Artvin Saz Şairleri, İst. 1987, Asır Ajnas Yayını. Yörük Matbaası, s. 92 - 118

GÖKALP, Mehmet, Huzûrî'nin Mânevi Âlemi, T.F.A. 1954, sy. 64

GÖKALP, Mehmet, Yusufeli'li Şair Keşfî Efendi, Y. Çoruh, 1959, İstanbul

GÖKALP, Mehmet, Yusufeli Çevresinden Notlar, T.F.A. Nis. 1966, sy. 201.

GÖKALP, Mehmet, Yaşayan Huzûrî, Yeşil Artvin, 1971.

HİNÇER, İhsan, Aşık Remzi Akbaş, Halit Bayrı mıdır, T.F.A. 1959. sy. 115.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir, Şiir Defteri, 1971, sh. 194-196, Ankara

KIRZIOĞLU M. Fahreddin, Yusufeli'li Huzûrî, Doğuş Derg. 1939, s. 6,7.

KIRZIOĞLU M. Fahreddin, (Saltkan) Huzûrî'nin Bugün Git Yarın Gel Destanı, Gök-Börü, 1942, Sayı: 3, İst.

KIRZIOĞLU M. Fahreddin, Yusufeli'li Huzûrî'den Birkaç Parça, 1943.

KIRZIOĞLU M. Fahreddin (Çelik), Yaşayan Âşıklarımızın En Ustası; Yusufeli'li Huzûrî, Tarihten Sesler Mecm. I. Kânun 1943, sy. I ve 2. İst.

KIRZIOĞLU M. Fahreddin, (Görkanalı rumuzu ile) Halk Şairi Diliyle Kars'ın Örtülü Köyü, Köye Doğru Derg. 1943.

KIRZIOĞLU M. Fahreddin, (Mamaşlı M. Kuzu rumuzu ile), Yusufeli'li Huzuri, Doğuş Derg. Ocak 1950 ve Şubat 1950, sy. 62-63.

MUTLUAY, Rauf, Türk Halk Şiiri Ant. 1972, sh. 326-339, İstanbul, Milliyet.

OKAY, Haşim Nezihi, Huzûrî Adlı Eser Dolayısıyla, T.F.A. 1951, sy. 22.

ÖNDER, Ali Rıza, Ölümünün Yıldönümünde; Aşık Ali Huzûrî, T.F.A. sy. 40, 1952.

ÖZDER M. Adil, Yusufeli'li Muhibbî, 1940, Kars, sh. 62, Kars İl Bas.

ÖZDER M. Adil, Yusufeli'li Huzûrî, Bizim Çoruh, 1950, Artvin.

ÖZDER M. Adil, Ölümünün 4. Yılında Yusufeli'li Huzûrî, T.F.A. 1955 Sayı: 74, 76 ve 1956, sy. 82

ÖZDER M. Adil, Mezarının Yapılması Üzerine Huzûrî, Hür Çoruh, 15-18 Ocak 1957, Artvin.

ÖZDER M. Adil, Yusufeli'li Keşfî, T.F.A. Dergisi 1958, 1959, 1960 da üç yazı, sy. 107, 115, 126.

ÖZDER M. Adil, Doğu İllerimizde Âşık Karşılaşmaları, 1965, Bursa

ÖZDER M. Adil, Artvinli Şairler, Âşıklar, T.F.A. 1966, sy. 201.

ÖZDER M. Adil, Artvin Folkloru, 1970, Ankara.

SEVENGİL, Refik Ahmet, Çağımızın Halk Şairleri, 1967, İst. sh. 79-84.

URAZ, Murat, Türk Edip ve Şairleri, 1939, 1940, cl. 44. sh. 131.

YENER, Cemil, Türk Halk Edebiyatı Ant. Bateş Yayınevi, 1971, s. 186, İstanbul.

II. BÖLÜM

ŞÂİR HUZÛRÎ'NİN DESTANLARINDAN ÖRNEKLER

TERS - ÖGÜT DESTANI

Bir destanım vardır zamana uygun
Tut sözümü yattıkça yat, uyanma.
Meşhur bir kelâmdır sen kazan sen ye
El için yok yere ateşe yanma.

Her nere gidersen eyle talanı
Öyle yap ki ağlatasın güleni
Bir saatte söyle yüzbin yalanı
El bir doğru söz söylerse inanma.

Ananın erine çağırma peder
Neticede sana kötülük eder
Kemlik et elinden geldiği kadar
Sakın eylik edip düşman kazanma

Kime eyi dersen, darılır, söğer
Merhamet zamanı değildir meğer
Yanında birini kesseler eğer
Bir hançer de sen vur, sakın utanma.

Cabadan bir kahve verme ahbaba
Evvel-ahır seni verir kasaba
Çok paran var ise yatır şaraba
Olur-olmaz sadakaya güvenme

Defeyle, dilenci sarma yakana
Bir tokat vur eğdir doğru bakana
Bir yudum su verme canı çıkana
Aklın topla, sersem olma, susanma.

Üç parmak noksan ölç, ölçersen kile
Tatlı söz konuşma bir kimse ile
Dört kuruşa sekiz kuruş kat hile
Hîlekârlık hoş sanattır usanma.

Eğer ister isen efkâr görmemek
Aslâ gönül yapma, çekme boş emek
Babanın hayrına verme bir ekmek
Aç kalıp da kapı kapı dilenme.

Hediye nâmiyle bir şey gönderme
Âdet edip hiç misafir kondurma
Komşun evi yanar iken söndürme
El kâr(ı) için bir adım da uzanma.

Bir yetim görürsen döktür dişini
Bozmağa çabala halkın işini
Günde yüz adamın vur kır başını
Bir yaralı sarmak için yeltenme.

Gözesin tut varsan suyun bendine
Zîra herkes pesendine, fendine...
Öz aklın yetişir kendi kendine
Eflatunda görsen aklın beğenme. (22)

Keyfin bozma altı için beş için
Korku çekme olur olmaz iş için
Canın fedâ eyle bir sarhoş için
Kuru sofuların sözüne kanma.

Yanında saklama, namus, gayret, ar
Bilcümle mekruhi eyle ihtiyar.
Meyhane dibinde seccadeyi sar
Safası olmayan yerde dolanma...

Hakîkattır sözüm ederim tefhim,
Ne kimseden öğren, ne eyle tâlim
Emaneti geri geri eyleme teslim
Öte-beri geçin, sakın evlenme.

Gönül verme gözüm vefasız kâra
Güzel kumar oyna alasın para...
Gündüz kalanpara, gece zampara
Ol da felek sitemine dayanma.

HUZURÎ neylersin dünya rif'atın
Kesme doğruluktan meyl ü rağbetin
Cenab-ı Mevlâ'dan iste izzetin
Her şaşkın sözünü duyup bulanma. (23)

(22) R. Mutluay'ın Türk Halk Şiiri Ant. de ve diğer antolojilerde 14. Kıtası vardır. Yanlışlıklar ise çoktur.

(23) Şairin zamane gençlerine ters tarafından öğüt vermek için bu destanı kaleme aldığı muhakkaktır. Cemiyette gördüğü çeşitli bozuklukları hicevettiği de düşünülebilir. Lâtife yolu ile nasihatte bulunduğu ihtimali daha kuvvetlidir.

Mehmet Gökalp

PARA DESTANI

- Sultan Hamit devrinde yazılmıştır.

Bir dâsitanım var zamana uygun
Bûs etmeğe dest ü dâmen paradır
Mahzunu şâd eder, şâdları mahzun,
Mâmurları eden vîran paradır.

Parasız kimsenin bakma yüzüne
İsterse şad olsun özü özüne
Sakın başka bir şey alma gözüne
Merde revnak veren ünvan paradır.

Bîgane dolanır parasız derviş (24)
Sende değil herkeste var bu teşviş
Derler para ile görülür her iş
Taht ü rif'at köşk ü ayvan paradır.

Yapsan faide yok yüz bin hünerler
Parasız kalanlar kış günü terler
Sim ü zersiz şaha, gedâdır derler
Ağa, paşa, Mihr ü miran paradır.

Kesende yok ise köprüden geçme
Tezden tutulursun bir yana kaçma
Parasız hükûmet kapısın açma
Kadı, müftü, emr ü ferman paradır.

Fakir olan her dem gider engine
Parasız bellidir baksan rengine
Her mecliste buyur derler zengine
Yârân, ahbab, lütf ü ihsan paradır.

"Yâ Hû" nun cevabı kuru "Eyvallah..."
Parasıza çok ümittir "inşallah..." (25)
Parasız bir mola demez (Bismillah)
Kitap, mezhep, dîn ü îman paradır.

Fakir suya düşse çıkamaz kirden
Zengin arabasın aşırır kırdan
Topal zengin iyi sağlam fakirden
Her şeyden evvelâ noksan paradır.

(24) R. Mutluay'ın Türk Halk Şiiri Ant. de sh. 328 de: Bigâne kelimesi (Yabana...) diye yazılıdır. Bizdeki yazma nüshadan biraz farklı.

(25) Aynı antolojide (Parasız...) şeklinde başlıyan mısraın vezni düşüktür.

Yâd görünür pulsuz gelse dâderin
Zengin mihman olsa olmaz kederin
Kimse sormaz "ne kişidir pederin?"
Asıl, nesil, şöhret ü şan paradır.

Fakir olan ne iş tutsa sonu yok
Üç gün aç da kalsa, zengin yine tok
Pulsuz bilse aşçı der ki: Yemek yok
Yemek, ekmek, peynir, ayran paradır.

Hep zir-i destine almış cihanı [26]
Her yerde söylenir şerefi şanı
Bir pençede yıkar bir pehlivanı
Karşı durulmayan arslan paradır.

Onunla sağ olur yüzün karası
Geç sağalır [27] müflislerin yarası
Kazıl altın pasaportun tuğrası
İngiliz, Fransız, Yunan paradır.

Onun başındadır edeb ü hayâ
Karanlık gecede arttırır ziya
İster muttaki ol ister evliyâ
Şimdiki asırda insan paradır.

Fakir ise bâkire kız dul gibi
Devletsiz şan kıymetlenir pul gibi
Paralıdan [28] şeytan kaçar yel gibi
İbare, dubara şeytan paradır.

Nice ocakları yıkar, söndürür
Nice müşterinin aklın kandırır
Nice şahitlerin aklın döndürür
Eğri, doğru, yalan bühtan paradır

Züğürdün eceli çoğu uyuzdan
Üç kerre yok dersen düşersin gözden
Bir lira yahşidir bin doğru sözden
Merhamet, mürüvvet, vicdan paradır.

(26) Elimizdeki yazmalarda (zir-i destine = eli altına) tabiri vardır. R. Mutluay'ın adı geçen eserinde (sh. 329) (İzz-i destine) diye anlamsız bir kabir vardır.

(27) Geç sağalır: Geç iyileşir, anlamındadır. Sağlanır, yanlıştır.

(28) Adı geçen kitapta (paralıysan) diye yazılı olmakla beraber bizdeki yazmada (paralıdan...) diye geçmektedir ki bu .....

Zengine çay gelir felekten caba
Postasını taşır ol bâd-ı sabâ.
Cebin dolu ise derler "Merhaba"
Selâm kelâm, lisan, beyan paradır.

Yok deme, cevabı, "buyur kenara"
Tutuşma evlâdım beyhûde nâra
Desen "baba ekmek", der "oğul para"
Ana, baba, sadık ihvan paradır.

Bin salâvat versen karşısı cennet
Bin tevhit söylesen olmaz emniyet
Bin "İhlâs" okusan, yüzbin de Tebbet [29]
Gene iş aşıran hemen paradır.

Yokluk mektebinde ne oku, ne yaz,
Olmak ister isen var eyle demsaz
Dükkâncı ne dua alır ne namaz
Ticaret, kemalât, ziyan paradır.

Zamana uygundur bu sözüm nâçâr
Alan veren ancak ol Perverdigâr
Vefasız dünyaya aldanma zinhar
Padişah da olsan ahır ölüm var

HUZURÎ yok yere olma günahkâr
Sana elde evvel düşman paradır. [30]

(29) Mutluay'ın kitabında (temmet) diye geçer ki yanlıştır. Ayrıca bakınız: H. Dizdaroğlu, "Türk Halk Şiiri Ant. Dolayısıyle, T. Folklor Araştırmaları, sayı: 228, Temmuz 1973'de Mutluay'ın adı geçen antolojisi şedid bir dille tenkid edilmiştir.

(30) Şair son dörtlüğü iki mısra daha uzatmış, kafiye zenginliğini göstermek istemiş olacak.

TEZATLAR DESTANI

(Erzurum Halkevinde, 1948 Ekim 26'da Şair bizzat okumuştu)...

Yeni bir destanı eyledim icad
Dinleyen ahbaba yadigârim var
Mahzun gönülleri etmek için şâd
Ağlarım sızlarım ah u zârım var

Yüz bin deve gelir-gider katarım
Nerde akşam olur orda yatarım
Her ne ister isem alır satarım
Kimse karışamaz ihtiyarım var.

Ben icad eyledim havayî yolu
Yazda ferahlarım sağ ile solu
Kırk mağazam vardır rüzgârla dolu
Kaf dağı ardında bitpazım var.

Görmediğim şeyi aslâ sezemem
Korku bilmem hiç yalnız gezemem
İcap etse kendi adım yazamam
Kâtiplikte gayet iştiharım var.

Gözüm ışıklıdır güne dayanmaz
Aklım çoktur amma kimse beğenmez
Asılmağa gitsem sicim inanmaz
Böyle yüz bin ahbab, yüz bin yârim var.

İbadet eylerim, namazı kılmam
Temizlik severim lekemi silmem
Ömrümde zararsız günümü bilmem
Her senede yüz milyonluk kârım var.

Düştüğüm yok hiçbir düşman kastine
Kaçsam kimse geçiremez destine
Kuvvetliyim keçe, kilim üstüne
Yaya yürümeğe iktidarım var.

Sözüm lezzetlidir hatırlar yıkmaz
Yalan da söylesem dinleyen bıkmaz
Uykuda kötü söz ağzımdan çıkmaz
Büyük, küçük tanır namus ârım var.

Parasız kalanlar bana el verir
Çok köprülü sular geçsem yol verir
Evvel param alır sonra mal verir
Her tüccar yanında itibarım var.

Cömerlikte yoktur misl ü menendüm
Herkes kesesinden yesin efendim
Yalınız yatmaktan bezdim usandım
Odamda yüz güzel Gülizârım var.

Her kim saz çalarsa âşık bilirim
Dilsiz adamları sâdık bilirim
Herkesten kendimi fâik bilirim
Kibrim yoktur amma, az vekarım var.

Sarhoş olup meyhanede susmalı
Bir iyilik gördüğünden küsmeli
Adam öldürenin tüyün kesmeli
Böyle akla yakın çok kararım var.

Göze ilâç verdim yaşı akmadı
Az açıldı amma doğru bakmadı
Yüz hastaya baktım biri kalkmadı
Doktorlukta büyük iftiharım var.

Sorman arkadaşlar benim kederim
Tâ ezelden tersinedir kaderim
Hânemiz fevkinde durur pederim
Biraz hasretliyim intizarım var.

Lâzım olan şeye zihnim yormadım
Kendi hânem yolun bile sormadım
Adın işitmedim, kendin görmedim
Gönlüm eğler birkaç kafadarım var.

Haklı haksız bir söz altında kalmam
Hırsızlıkta etsem açıktan çalmam
Aldığımı vermem, verdiğim almam
Yeni alış-veriş intişarım var.

HUZURÎ sözlerin halli muhaldir
Mânasın anlayan ehl-i kemaldir
Ben de bilmem ne devlettir, ne maldır
Bitmez, hesap olmaz bunca varım var.

30-b (P.N. Boratav ve V. Fıratlı, İzahlı, İzahlı Halk Şiiri ANT. Maarif Mat. 1942, Ank. sh. 200-203).

BUGÜN GİT YARIN... DESTANI

İmanıma karşı aldı yetişir
Ne demek acaba bugün git yarın?
Tekrar eyledikçe beynim karışır
Soğuk cümle zîra bugün git yarın...

Üşütür insanı, benzeri buzdur
Bitmesi yok ne iniştir, ne düzdür
Devr-i istibdattan kalma bir sözdür
Ne geziyor hâlâ bugün git yarın

Ayvana, anbara dolsa istemem
Lokman ilâç diye bölse istemem
Ayva kadar elmas olsa istemem
Gelse bâd-i hava bugün git yarın.

Benzemiyor maydanosa, tereye
Bazan derdlileri dizer sıraya
Mikrop gibi girmiş her daireye
Tehlikeli, fenâ bugün git yarın.

Usanmış câhili, okur yazarı
Birbirine katar çarşı pazarı
Herkim tutulursa boylar mezarı
Lekeli bir humma bugün git yarın.

Bilmem ki yaraya merhem midir bu?
Herkese, her işe elzem midir bu?
Beşeriyet ile tev'em midir bu
kuruluştan dünya bugün git yarın?

Çekilmez başında olursa: "Haydi..."
Şan ü şöhretini her yere yaydı
İdam da etseler canı olaydı
Vururdum mutlaka bugün git yarın.

Herkes bu cümleden usandı, bıktı
Ben değil, çokların canını sıktı
Nice fukaranın evini yıktı
Ederekten yağma bugün git yarın.

Aman yarab nedir bunun ilâcı
Toku acıktırır doyurmaz acı.
Nişadırdan keskin, zehirden acı
Yaman bir beddua bugün git yarın.

Kim dinler bu sözü hiç seve seve
Tüyleri ürpertir benziyor "dev"e
Karanlıkta yatar sokmazdım eve
Olsa keskin ziyâ bugün git yarın.

Ne terazi çeker, ne kantar tartar
Dünyayı zapteti gittikçe artar
Ağzı buruşturur, boğazı yırtar
Yutulmuyan helva bugün git yarın.

Hastaları dayandırır asâya
Sabreylese tüy bitirir köseye
Bay ağrıtır cizve eker keseye
Biçimsiz bir belâ bugün git yarın.

Beyaz yere baksa, eder simsiyah
Ağıza alması en büyük günah
Cümleyi şerrinden hıfzede Allah
Tükenmez boş hülya bugün git yarın.

Şairleri sever, uzağa gitmez.
Toprağa bir çuval ekilse bitmez
Yüzü bir arada beş para etmez
Neticesiz dalga bugün git yarın.

HUZURÎ bu sözü senâ eylerim
Dertsiz zamanımda devâ eylerim
Geçsin yer altına dua eylerim
Çıkmasın bir daha bugün git yarın.

(Gök - Börü Mec. Sayı, 3-15/XII/1942, sh. II)

TALİH DESTANI

Keskin taliimi etsem bir destan
Yazmak mümkün değil imlâ tükenir.
Bu baht-ı siyahım oldukça beyan
Umum hatırlarda hülyâ tükenir

Eritir yerinden su eder dağı
Ağustos ayında soldurur bağı
Muhit deryasına bassam ayağı
Zerre suyu kalmaz derya tükenir.

Siyahlanır baksam neyin ağ'ına
Hep döküldü girdim erik bağına
Hararetten çıksam ağrı dağına
Nefesim tıkılır, hava tükenir.

Çok adamlar eder sözümden hiddet
Ömrümde bir doymak olmadı kısmet...
Aşhaneye girmek eylesem niyyet
Çorba biter yahni, helva tükenir.

Tab'ım sıhhat verir zındanelere
Nâmertlik düşürdüm rindanelere
Girmezden "çık" derler meyhanelere
Şarap, kadeh, mey ü sehpa tükenir.

İşiden "aferin" desin bu zara:
Attığım iki - bir, ya hep dubara...
Lüzumu görülse şayet on para
Umum hazînede lira tükenir.

Çok derdsizi saldım, derde, meraka
Çok murada yeten düştü firaka
Her hangi güzele etsem ıraka
Benzi solar, naz ü edâ tükenir.

Çoğu bi vefanın dâd elinden dad
Şeyda bülbül gibi eylerim feryad
İstesem dünyada alayım murad
Yüz kıyamet kopar, dünya tükenir.

Deli olur kime versem öğütler
Müflis olur adım(ı) eşiden hortlar
Hâkim olsam koyun kurt ile otlar
Derler: Lüzumun yok"... dâva tükenir.

Kâtiplere şaşırtırım hesabı
Boyacı eyledim nice kasabı
Okumak firkiyle açsam kitabı
Nükte, kelâm, harf ü heca tükenir.

Teşekkür ederim bu bahte bedel
Kimde vardır böyle tecelli güzel:
Hastalanıp şayet yetişse ecel
Kur'an okumağa molla tükenir.

HUZURÎ'yim dayanamam mihnete
Bilmem kimden kime gidem minnete
Bu baht bende iken girsem cennete
Huri, gılman, zevk ü safa tükenir.

(Şairin ağzından yazılmıştır).

HOCAM

- Bursa taraflarında bir hadisenin şahidi olan Huzurî, hocayı hicveder-.

Nasihatım kulağında küpe et
İlm ü âmeline güvenme hocam.
Şeriatı öğren, tarîkate git
Her softa sözüne aldanma hocam.

Dışta kıymet yoktur, içerisin sil,
Nâfile nâmazı tenhalarda kıl
El aybın arama, kusurunu bil
Kimsenin suçuna haşlanma hocam.

Hak Kerîm'dir hiç kimseye darılma
İhda edip doğru yoldan ayrılma
Seni eğlemeyen dala sarılma
Kendini göreni beğenme hocam.

Asiler, âbidler hep Hakk'ın kulu
Elbet bir hikmet var ayrılmış yolu
Rahmet deryasının yok sağ u solu
Rahmeti bir küçük göl sanma hocam.

Günahkârı görüp tekdir eyleme
Kimsenin yanında tahkîr eyelem
Şiddetle, hiddetle tahrir eyleme
Nafile şeytana yaranma hocam.

Va'zı satanların bakma cengine
Hîleli bir saykal vermiş rengine
Fukaradan alıp verme zengine
Sevap diye günah kazanma hocam.

Şeriatsız salih târikat bulmaz
Marifete vâsıl olmıyan gülmez
Kim inkâr ederse onda din olmaz
Delilsiz sözlere aldanma hocam.

İlm-i zâhir süttür, bâtıl yağıdır
Temiz yürek hakıykatın bağıdır
Kâmil, mürşid güllü rahın dağıdır.
Rehbersiz sarp yola uzanma hocam.

Kendi kendini bil, benliği bırak
"Men ârife, nefseh rumuzunu çâk
Hakkı ister isen öz kalbine bak
Kâbede, mescitte paslanma hocam.

İbâdettir helâlından kazanmak,
İnsan(ın) hayırlısı Hakk'a yaranmak
Doğru değil tenhalara kaşanmak
Yazda, kışta çalış usanma hocam.

Şeriate uygun olmalı her iş
Sevaptır çiftçilik, hem alış veriş
"El-kasibü" Habibullah buyurmuş
Ticaretsiz işte dolanma hocam.

Dili, kalbi vahdet ile kesreti
Bir edenler buldu izz ü rif'atı
Riyâdan, sümmadan eyle nefreti
Çürük binâlara dayanma hocam.

İnsanlar efseldir çok meleklerden
Nüsha-yi Kübrayı bil yüksek yerden
Nefsini alçak bil bütün beşerden
Benlik çeşmesinde sulanma hocam.

Hakıykat bağından alırsan koku
Göynünde bağ olmaz gözünde uyku
Hızır'la Musa'nın kıssasın oku
Zararlı renklere boyanma hocam.

İskatı, izafet dersini gören
Bilir ancak Hakk'tır hep alıp veren
Binde bir yok doğru yolu gösteren
İşidüp her sözü bulanma hocam.

Hoş gör kim olursa gelip gideni
İster köylü olsun, ister medenî
Eylikle utandır kemlik edeni
Terazi başında utanma hocam.

Şeref gözetmesi boş bir emektir
Şâd ü şeref ahırete gerektir
Yenilmek dünyada yenmek demektir
İntikam hırsiyle kıvranma hocam.

Hulûsun tam ise gittiğin izle [31]
Bulursun doğruyu, koşarsın hızla
Kendi hamamında kendin temizle
Günâhkâr suyuyla kirlenme hocam.

Unuttuğunu bil, bildiğin unut
Derince düşünüp hükmünü yürüt [32]
Parasızdır İster tutma ister tut
Yalnız HUZURÎ'ye gücenme hocam. [33]

(31) Bursa Lisesi etki edebiyat öğretmeni Haşim Nezihi Okay, T. Folklor Araştırmaları, Sayı: 22, Mayıs 1951 tarihli nüshasında bu destanın bazı mısralarını değişik olarak 14 dörtlüğünü yayınlamıştır. Bu iki mısra H.N. Okay'ın yapınladığı şekliyle şöyle:
Hulûsun tam ise kendini izle.

(32) Aynı etüdde bu mısra bir kelime değişik şekliyle şöyledir:
Derince düşünüp hikmeti yürüt...

(33) Bizdeki yazmada (not) kaydı var, altına izahat yazılmamıştır. Fakat bu dörtlüğün üçüncü mısrasından şairin Bursa'da bir imamlık veya vaızlık istediği, kadrosuzluktan veya başka bir sebebden dolayı kendine görev verilmeyince hiciv niteliğindeki bu destanı kaleme aldığı ve göderken de Soğukpınar semtinde oturan (Âşık İlhamî) adlı şaire 14 kıt'asını yazdırdığı anlaşılıyor.

NASİHAT DESTANI

Nasihat bâbında var bir beyanım
Dinleyenler hiç peşiman olur mu?
Oku, anla, dinle bu dâsitanım
Doğru söz zahirdir, pinhan olur mu?

Kesb-ü irfaniyet bil-emr-i Hüda
Kâmiller bezminden sen olma cûda
Ârifler yoluna eyle can feda
Ârife can versen noksan olur mu?

Sorup öğren canım, olmayasın yoz
Hakıykat ehline olasın dem-saz
İrfan mektebine girip oku, yaz
Okuyup yazmadan irfan olur mu?

Sırrını gizli tut duymasın ağyar
Sana düşman çıkar her bildiğin yâr
Herkesi tartmağa lâzım bir mi'yar
Dirhemsiz, mi'yarsız mizan olur mu?

Cahiller sözüne aldanma sakın
Kardeşin de olsa oturma yakın
Hayalı basınca edebin takın
Hayâsız adam da îman olur mu?

Unutulmaz görüp geçiren âdem
Düştü diye çekme yanından kadem
Milyon kazansa görmemiş adam
Esası müflistir, sultan olur mu?

Dâvetsiz bir yere etme icabet
Acı söz eşidip çekme nedamet
Sırf sende gör elde görme kabahat
El aybından sana ziyan olur mu?

Doğru için bile eyleme yemîn
Sayısız korku çek olasın emîn
Kaptan isen yürüt sen kendi gemin
Ele yanmak gibi hicran olur mu?

Ortak olup yapma bir alış veriş
Yarı yol da çürük çıkar bu kiriş
Öz kendi başına lâzımdır her iş
Kendi düşen zâr-ı giryan olur mu?

Sevme her güzeli çekersin cefa
Vefalı sanarsın çıkar bî-vefa
Kimseye söyleme sürdüğün safa
Mâziyi söylemek ünvan olur mu?

Öldüğünü bilsen yalanı katma
El yalan söylerse gidip doğrultma
Tenhâ çekilenin yanına gitme
Her kelâm kabil-i âyan olur mu?

Cevap verme anlamazdan tamamın
Aslını arama her bir kelâmın
Medh edip söyleme pederin nâmın
Pederinden sana bir şan olur mu?

Bildirme ne boyaktasın fendini
El âriftir arar suyun bendini
Medh eyleme zinhar kendi kendini
Kendisini öğen insan olur mu?

Yekten bir adamı sevip sarılma
Zaruretsiz merhametten ayrılma
Önünden kaçanı kovup darılma
Kaçanları kovsan merdan olur mu?

Müzevirlik edip gezdirme bir söz
Bir, iki diyerek tutar bir uyuz
Az söyle, çok dinle duyasın rumuz
Dilin gibi sana düşman olur mu? (34)

(34) Şâir, ferdî ahlâk prensiplerinden "sükût-u lisan"a işaret ediyor. Bir hadis-i şerifte: "Allah, ya hayr söyleyip de (ecr) kazanan, yahut susup da selâmet bulan kula (kişiye) rahmet etsin". buyrulmuştur. (Bak: Hasan Basri Çantay, Hadisler, Clt. I, 2. Kırk Hadis, 1958.

Ölsen de derdini deme nâmerde
Fâş eder bir daha düşersin derde
Gördünse de "görmedim" de çok yerde
Bu zamanda doğru dîvan olur mu?

Karışma her işe, çekil kenara
Sen kendin düşersin kurma dubara
Derdin söylemeğe bir dertli ara
Dertsizden derdine derman olur mu?

Yalvarıp nâdana olma meyusî
Asılsız adamın olmaz iyisi
Altına kaplansa tilki yavrusu
Şecaat kazanıp arslan olur mu?

Çirkin güzel gibi olmaz cilvekâr
Tabiî her kimse aslına çeker
Kargayı besleyip yedirsen şeker
Tuti gibi sahip lisan olur mu?

Memurdan zâhitten tutma dostunu
Sırası düşerse soyar postunu
Kapaklı bir kabın açma üstünü
Sen kendini bilsen bühtan olur mu?

Lâf etme edersen iktidarınca
Bir va'd eyler isen et miktarınca [35].
Gözün mert aç hasmın olsa karınca
Elde ne hüner var, nişan olur mu?

Kadrin bilmeyene eyleme minnet
Tuzsuz aslâ kimse göremez lezzet
Tab'ı salih olup göster sadakat
Sıtkı tam olana hüsran olur mu?

Yoklukta varı bil yetiş Mevlâ'ya
Vefasızdır gönül verme dünyaya
Bu bir nasîhattır çeşm-i binâya
HUZURÎ ehl-i dil yalan olur mu?

(35) "Söz verdiğinizde onu yerine getiriniz". Kur'an, Nahl Sûresi 91. âtein meâli.
"Taahhütlerine hakkıyle riayet etmelidir", Hadid Sûresi 27. âyetin meâli. (Bak: K. Burslan ve H. Hüsnü Erdem, Riyzü's Sâlihin cilt: 3, sh. 104 ve 107, ayrıca H. Basri Çantay, Kur'an Hakîym ve Meâl-i Kerîm, 1962, İst. Adlı tefsiri).
Şair, İslâmî ahlâka dayanan nasihatlerde bulunmuştur.

NE SANDIN DESTANI

Nasihatım dinle ey dil-i şeydâ
Her çiçeği gül-ü ra'na mı sandın?
Cünun-u aşk ile gel olma rüsva
Gördüğün dilberi Leylâ mı sandın?

Her köşede yüzbin yobaz yatarlar
Dünyada adamı taştan atarlar
Kargayı bülbüldür diye satarlar
Ham taşı, gevher-i yektâ mı sandın?

Alıp anaşır-ı eşyadan haber
Ârif ol ki demesinler bî-hüner
Âkıl ol zannetme zehri panzehir
Bekmez lapa'sını helva mı sandın?

Sûret-i ahvale gel olma hazır
Senin aradığın bulunur nâdir
Molla odur bile bâtınü zâhir
Her beyaz başlıyı molla mı sandın?

Kalma gözüm teki hülyâ içinde
Serseri dolaşma dünya içinde
Gemiler gerektir derya içinde
Ördek yüzen gölü derya mı sandın?

Kuru laklakları alma aynine
Gülünçler bırakma irfan beynine
Baban odur gire anan koyuna
Her uzun sakallıy(ı) baba mı sandın

Ârif olan neyler yahu beyânı
Bir noktadan anlar cümle ma'ani
Nâmertlik eyleyip incitme canı
Nakış yazısını dua mı sandın.

Herkese haddince eyle iltifat
Benliğin var ise bir tarafa at
Köşelerde yatar bir takım zevat
Her eski hırkalı(yı) gedâ mı sandım?

Yalvarma nâmerde sakın ey hümam
Bir kötülük yapar sana serencam
Tebeliyi derviş cübbeli(yi) imam
Borusuz mangalı soba mı sandın?

Önüne bakanın hîlesi çoktur
Gönlü alçak olan her zaman toktur
Göz açıp görenler binde bir yoktur
Her gözün yumanı âmâ mı sandın. (37)

Baldubak adamın şerrinden savuş
Yüz be-yüz söğenden darılma, konuş
Uzunu bayraktar, kısayı çavuş
Her palto giyeni ağa mı sandın?

Ârif ü dânalar oturur ebsem
Binde bir söylemez esrar-ı mübhem
Çok boşboğaz vurur, yerden, gökten dem,
Zincirli deliyi dânâ mı sandın?

Hava ve hevese aldanma her dem
Arzusu çok olan dolanır(38) pür-gam
Bal şerbetin(i) Kevser, ağ suyu Zemzem
Her şehri Cennet-i âlâ mı sandın?

Ehl-i dil sözüne eyle riayet
Olmak ister isen sahip -kemalet
HUZHURÎ sen sana eyle nasihat
El âriftir, halkı tenhâ mı sandın?

(37) M. Âdil Özder, Âşık Karşılaşmaları, 1965, sh. 78'de: Her gözü yumanı amâ mı sandın... şeklinde dercetmiştir.

(38) Adı geçen eserde: (dolaşır) şeklinde yazılıdır. Bizdeki yazmada dercettiğimiz şekliyle yazdık. Bu destan Erzurum'lu Kemâlî adındaki halk şairini genç yaşta mağlup etmesinden sonra söylemiştir. Kemalî hakkında fazla bilgi edinemedik. Ayni mahlası kullanan İshak adındaki şairin Erzurum'un Çat ilçesinde 1330 da doğup I. Nisan 1971'de Erzurum'da nalbantlık yaparken öldüğünü Fikret Türkmen'in bir yazısından öğreniyoruz. (Bak. T.F.A. SAyı: 262, Mayıs 1971.

YOKLUK DESTANI

- Rıza Tevfik'e Nazîre -

Memleketin her tarafın dolaştım
Solmuş, bitmiş bağ u bostan kalmamış
Hücra köşelere haber ulaştım
Teessür duymayan insan kalmamış

Kimisi batmıştır, kimisi batar
Kimisi başından şapkayı satar
Çoğusu acından sırtüstü yatar
Gözler donmuş tabut-u can kalmamış.

Yasak, taze ekmek yenilir mi çok
Fırıncı ol ister isen, karnın tok
Fukarada tahammül yok, para yok
Zenginlerde lütf u ihsan kalmamış

Serbest gezer arabacı, furguncu
Yüksek tahsil gören çoğu vurguncu
Şehirlere inmiş bütün soyguncu
Dağ başında gasb ü talân kalmamış.

Kesilmeğe durdu suyun akımı
Güçtür bundan böyle insan bakımı
Göklere çekilmiş şişe takımı
Kahvelerde bardak, fincan kalmamış.

Kantarcı yükleri hîleli tartar
Satan köylü ise yutturur mantar
Beş kuruşluk malı, beş yüze satar
Tüccarlarda insaf, îman kalmamış.

Elbise istersen askerde bulun
Eğer sivil isen işlemez pulun
Kırk yamadan palto, ceket, pantolon
Kökünden yok, gömlek, miltan kalmamış.

Un tedarik eden bulamaz tuzu
Öküz pahasına satılır kuzu
Sümerbank'ta kalmış astarı, yüzü
Döşekler yıpranmış, yorgan kalmamış.

Muhtekirler nail oldu merama
Çarşıda, pazarda buğday arama
Yemek deyu hacet bindi grama
Düzgünce keyfini çatan kalmamış.

Doğru söyleyene hazırdır dayak
Uzaktan dur, dinle olma önayak
Narhsız alış veriş etmesi yasak
Serbestçe malını satan kalmamış.

Yağ, et bulunmuyor çarşı, pazarda
Gören yok listede adları var da...
Mübrem ihtiyaçlar hep inhisarda
Mağazalar bomboş, dükkân kalmamış.

Gaz için vesika gerek ayrıca
Bakkal güvenirse alırsın gece
Kahve ile şeker birer bilmece
Halli pek müşkildir bulan kalmamış.

Yeni edebiyat gayet müşevveş
Lügâtten bahsetme başlar kemekeş
Cahil okur yazar yüzde doksan beş
Küsur beşte ilm ü irfan kalmamış.

Kıymetten düşmüştür, imlâ ibâre
Şümdi hürmet dalkavuğa, barbara
Resmiyete geçti hiyle, dubara
Hususî gaydalı yalan kalmamış.

İyi bilmediğim erzeli hümen
Sarhoşla kumarbaz zümresi himen
Nere gittiklerin bilirim, demem
Hamamlarda tellâk olan kalmamış.

Gençler giymiş medeniyet yükünü
Çiftler gezer göremezsin tekini
Fırlatmış arkadan namus yükünü
Tahammüllü bayla bayan kalmamış.

Aman Yarap nedir bu musîbetler?
Tükenmeyen harpler [39], sonsuz vahşetler
Heyelân, depremler, seller, âfetler
Temeller oynamış, tavan kalmamış.

(39) Destanın ikinci cihan harbinde yazıldığı anlaşılıyor. Harp yıllarında çekilen ızdıraplardan da bahis ediliyor. O günlerde ekmek de karne ile alınırdı. (1930 - 1945 yıllarında Babam, evde fırın yaptırmıştı.)

Uslular büsbütün oldu dîvane
Herkes pişman geldiğine cihane
Her adım başına bir kütüphane
Okumaya fırsat, zaman kalmamış.

Sesini çıkarma, amuca, dayı
Sende aç gözünü alırsın payı
Haylvanatı güder kurt ile ayı
Sürüler peşinde çoban kalmamış.

Köpekler öğrenmiş süsyen(?) dilini
Domuzlar uyuzlu, dökmüş kılını
Merkepler kemirmiş semer cilini
Atlarda yular yok, palan kalmamış.

Nefretle mel'ânet dünyayı aldı
Hacılar, hocalar kesrete daldı.
Edepten, hayâdan sade nam kaldı
Kimsede mürüvvet, vicdan kalmamış.

Kargalar bülbülü koymaz bağlara
Ölülerden mektup geldi sağlara
Halkın korkusundan kaçmış dağlara
İnsan olan yerde şeytan kalmamış.

Uyguncadır güveç ile kapağı
Herkesin meydana çıktı boyağı
"Sülfatör" yerine sögüt yaptığı
Eczahanelerde derman kalmamış.

HUZURÎ sen pişir kendi aşını
Karıştırma kurusunu, yaşını
Öp kendi elini sığa başını
Öpülecek dest ü dâmen kalmamış.

MELEK OLAMAM...

Severim güzeli, içirim bâde
Adem yaratıldım, melek olamam
Aslım kara toprak, işim dünyade
Çıkıp havalara felek olamam.

Tuvalet düşkünü kibar değilim
Sarmısağa mahsus anbar değilim
Dalkavukluk bilmem, barbar değilim
Nifak zümresine gerek olamam.

Cahille geçinmek ne çetin işmiş
Kuru gürültüden kafamız şişmiş
Çiğe "çiğdir" derim, pişmişe "pişmiş"
Kuyruğunu sallar köpek olamam.

Eli tabancalı, bellerde kama
Yeleği paltoya ederler yama
Temizlik pek gider hoşuma ama
Her süpürüntüye kürek olamam.

Benim işim yoktur ırk ile söyle
Sende bir adamlık var ise söyle
Dilim bir, dinim bir, kalbim de öyle
Bûklemune benzer çiçek olamam.

Tabiatimde mum, azmimde çelik
Ağzım kapalıdır ceplerim delik
Derviş kapısına olurum eşik
Kadı mezarına mertek olamam.

Bağ olup kimseye çekmem minnetim
Mailî değilim, sade sûretim
Candan meftunuyum medeniyetin
Ayrı vahşîlere örnek olamam.

Gencim, görünüşte eski çağlıyım,
Dıştan zayıf, içeriden dâğlıyım
Kalenderim, fakat dîne bağlıyım
Nikâhsız, âyinsiz gerdek olamam.

Sözüm saçma gibi, mânası derin
Açıkgöz olanlar bilir değerim
Koşarım yardıma bulursan yerin
Çürümüş ayvana direk olamam.

Deliyim, yabana cevherim saçmam
Derdliyim, herkese derdimi açmam
Davulu pek sevmem, çalgıdan kaçmam (40)
Kuru sofu gibi zevzek olamam.

Yorganıma göre uzatır bacak
Çoluğa, çocuğa olmam oyuncak
Kalaylı kazancım su için ancak
Aşına aşına çömlek olamam.

Baharın halini güzden söylerim
Yokuşu bırakır düzden söylerim
Kenardan köşeden yüzden söylerim (41)
Deryalara dalıp semek olamam.

Aklımı kaybetmem içer isem de
Boyu bir yıkılmam, sürçer isem de
İnceyi, kabayı seçer isem de
Çingene elinde elek olamam.

Canlıyım, cansızı koymazam eve
Savaş ilân ettim ifritan deva
Bazısına karşı olurum deve
Bazılar yanında sinek olamam.

Merd elinden yeter kuru bir çörek
Nâmerdin helvası neyime gerek?
Sözüm de erkektir, özüm de erkek
Sözü dişi, özü erkek olamam.

Bir hemdemim yok ki halimden bile
Bana taş atmakta ahbablar bile
Yüzüm çevirdim gerçek bin ile
Yalanı elinde gerçek olamam.

(40) Düğünü pek sevmem çalgıdan kaçmam şeklinde de yazabileceğimi söylemişti. Davulu uygun buldum.
(41) Yüzden: Açıktan, doğrudan demek istiyor.

Kara bulut gibi göğe ağarım
Gün olur ki gökten yere yağarım
İki sağılıram bir de sağarım
Her zaman sağılır inek olamam.

Kulağım işitir, görür gözlerim
Yavaş yürür, dört yanımı gözlerim
Mizahtan ziyade ciddî sözlerim
Halk eğlentisinde şebek (42) olamam.

Bir elinde tesbih, birinde şarap...
Orta halli ne ma'murum, ne harap
Gönlü alçaklara olurum çorap
Kabadayılara gömlek olamam.

Çılgın sürüsünü görür şaşarım
Tepede görürsem, dağdan aşarım
HUZURÎ aç gezer, insan yaşarım
Karnım doyurmakla eşek olamam...

(42) Şebek: Mahallî şivede: Oyuncak, eğlendiri anlamına.
Şebeh: Benzer, Arapçe bir kelimeden, taklidçi, mukallid anlamına da kullanılıyor.

CUMHURİYET DESTANI

Ekimin yirmi dokuzuncu günü
Türk istiklâlini kazanan gündür.
Sevinç ile yaşatalım bugünü
Türk halkına parlak, millî düğündür.

Unutma Türk genci ebedî Atan
O'dur kurtuluşa temeli atan
Yüce şefimizdir sulhu yaratan
Mareşal Çakmak'a herkes medyundur.

Çalıştık sebatlar dişimiz sıktık
Eski idareden usandık, bıktık
Saltanatı yıktık, yüzü ak çıktık
Büyük, küçük bu zaferden memnundur.

CUMHURİYET aydınlattı her yeri
İşimiz gün-be-gün gider ileri
Çelik ordumuzun yılmaz neferi
Erlerimiz seller gibi çoşkundur.

Her tarafa bilgi nûrunu saçtık,
Artık cehaletten uzağa kaçtık
İhtiyaca göre okullar açtık
Kültürümüz asrımıza uygundur.

Lozan sulhu barışa bir temel attı
Sevr paçavrasını denize attı
Her nerede Türk var ise uyarttı
Hepisi birlikte sıdkı bütündür.

Fabrikalar tüter, trenler aşar
Yoktan bu varlığı görenler şaşar
Dostlarımız safa içinde yaşar,
Düşmanlarımızın benzi solgundur.

Minnettarız o ebedî Ata'ya
Siyasette hiç düşmedi hatâya
Çok şükür kavuştuk harbsiz Hatay'a
Bu bizlere ilk başlangıç bir ündür.

Düşmanların iki yüzlü san'atı
Neticede bize verdi fırsatı
Son Cihan Harbinde Türk siyaseti
Herkes bildi hepisinden üstündür.

Boşa gitmez çektiğimiz emekler
Herkes geleceği dört gözle bekler
Pek yakında yeni zaferler ekler
Tarihimiz şereflerle dolgundur.

HUZURÎ Türkleriz yılmayız hâşâ
Başardık her işi çıkardık başa
Türk milleti, Türk ordusu bin yaşa
Sarsılmaz îmanın yolun uzundur.

Not: Huzurî bu destanı, Erzurum Muallim Mektebi salonunda, (29.10.1933'de) ordu mensubu subaylarının tertip etmiş oldukları bir gecede sazı ile okumuştur. Şairin Cumhuriyet için yazdığı başka bir şiiri de buraya dercediyoruz:

CUMHURİYET

İşte yeni yıldönümü bugün Cumhuriyetin
Sevimli bayramı geldi yine şanlı milletin.

Bugün Türk inkılabının başlangıcı olmuştur
Saltanatın o yaldızlı çiçekleri solmuştur.

Türk halkını kavuşturdu Ata bu hürriyete
Bugün yurdun her yerini benzetmiştir cennete.

Bugünden meydana geldi fabrîkalar, trenler
Yenilikler çalışmalar, hayret eder görenler.

Yükseldi fenler, bilgiler, öğretmenler, okullar
Dikenden eser kalmadı, ne yana baksan güller...

Ey Türk oğlu sen ebedî Atatürk'ü unutma,
Gösterdiği yol ile git, aykırı bir yol tutma.

Şanlı ordu, yılmaz asker, hazırlan son sefere,
Pek yakında seni azmin kavuşturur zafere...

Pek muhtemel bu zaferin tarihte yoktur eşi,
Zafer yıldızlarının bu olacak güneşi...

Gönlümüzün canlandıran geleceğin emeli
Bu bayramda gösterilen yüksek zafer temeli.

Derin duygularımızla kutlularız bugünü
Yaşasın şanlı ordumuz, savaş onun düğünü...

Yaşasın Türk yavruları, Mehmetçikler yaşasın
Çelik pazulu Subaylar, bütün asker yaşasın...

(Yeni Orhangazi Gz. 30/10/1973)

III. BÖLÜM

GÜZELLEMELER

GÜZELLEMELER

1
Cemâlin şaşkınlık verir güllere
Kusursuz yaratmış Yaradan seni.
Düşmüş sarı saçlar sağ u solundan
Görenler çağırır el'aman seni.

Cennetten mi geldin sen bu diyâra?
Aslın hurî midir ey ciğer-pâre?
Boy uzun bel ince, kaşların kara
Şekerler beslemiş bağıban seni. (43)

Sıralı kirpikler göze uygundur,
Elma yanakların yüze uygundur;
Kırmızı dudaklar söze uygundur,
Bir tek yetiştirmiş bu zaman seni.

HUZURÎ medhini etti ihtisar;
Afv eyle, kusuru çoktur âşikâr.
Belli yüreğimde derd ü gamım var,
Kör olsu kim etti perîşan seni?

2
Dedim dilber bana taze gül gerek
Dedi yanağımda ter kalmamıştır.
Dedim yaz deftere beni ey melek
Dedi defterimide per kalmamıştır.

Dedim dilber kara kaşın yay gibi
Dedi bakma yaşın akar çay gibi
Dedim dilber yüzün bedir, ay gibi
Dedi gözlerimde fer kalmamıştır.

Dedim HUZURÎ'ye eyle bir nazar
Dedi bir bakışım yüz bin can ezer
Dedim ki rakîpler bıyıksız gezer
Dedi sözün tutan er kalmamıştır.

3
Saldın beni kocaklıkta bin derde
Eyledin aklımı talan güzelim.
Bir ben miyim sana mail bu yerde
Pek çoğunu derde salan güzelim?

(43) Bak: Refik Ahmet Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967, İst. Atlas Yayınevi, sh. 80'de (bağıban) kelimesi (bağban) olarak geçiyor. (Tutan) kelimesini (yapan) diye de söylediği olmuştur.

Amberler açılmış zülfün teline
Sırma saçlar inmiş ince beline
Eyvah ki düşmüşün bir zağ eline
Gülleri pejmürde kalan güzelim.

HUZURÎ'de dert üstüne derd ekler
Bilmem güzellerden ne vefa bekler?
Gider gençlik kalmaz bu güzellikler
Dünyanın her şeyi yalan güzelim...

4

YURT GÜZELLEMESİ

Lâle, sümbül açtı geldi nevbahar
Yemyeşil görünür çimenli dağlar
Herkesin gönlünde taze sevinç var
Goncasın gösterir bülbüle bağlar.

İş ü işret eder erbab-ı merak
Her sebzeyi yaza çıkardı toprak
Kuşlar yuva yapar, ağaçlar yaprak
Irmaklar ses verir, çalkanır, çağlar.

Bir ilâç yetiştir, aman hey tabib
Kalmışım kimsesiz, bî-çare garib
Bilmem bize yok mu safadan nasîb
HUZURÎ grubette ah çeker ağlar.

5

Bembeyaz göksünü açma her yerde
Ansızın gönlümü ateşe yakma
Ben çoktan düşmüşüm çaresiz derde
Bir de sen zülfünü boynuma takma.

Bilmem bize vuslat düşer mi bir gün
Sevaptır âşıkı eylemek memnun
Pîrim himmet eyle genç başın içün
Amma merhameti elden bırakma.

HUZURÎ sâyende bile rahattır
Senden ayrılması bir felâkettir
Yaramaz âşıka niyaz âdettir
Afv eyle efendim kusura bakma.

6

Burc-u melâhattan doğdu bir âfet
Nûr-u mücellâyı görmeyen görsün.
Gezer bin naz ile yosma kıyafet
Kamet,i balâyı görmeyen görsün.

Tertemiz havaya amberler saçmış,
Rû'yundan güllerin rahatı kaçmış
Kaşlarını çatmış, göğsünü açmış
Cennet-i âlâyı görmeyen görsün.

HUZURÎ yüzünü görünce nagâh
İhtiyarsız dedim: Tebarek-Allah...
Zülfü salkım-saçak, hallar simsiyah
Püsküllü belâyı görmeyen görsün...

7
Nedir bu kızgınlık, eğri bakışlar?
Yakışır mı sana hiddet güzelim.
Nedir acı sözler, uygunsuz işler
Bekler iken lütf u himmet güzelim?

Kurbanı olayım o gül bedenin
Tatlılıkla depret gonca dehenin
Canım senin, göynüm senin, ben senin
Yak, yık eden var mı minnet güzelim?

HUZURÎ hâlimi eyledi düşvar
Darmadağın saçlar ak sîne, etvar
Bugün sende görmediğim haller var
Nedir doğru söyle hikmet güzelim?

8
Anadan yosmadır o kaşı kara
Siyah zülfün sağdan, soldan çıkarır
Keklik gibi başladıkça reftara
Şaşırtır ördeği gölden çıkarır.

Cicili - bicili takıştırması
Gözlerin ucuyla bakıştırması,
Al - yeşil giymesi, yakıştırması
Genci, ihtiyarı yoldan çıkarır.

HUZURÎ güç değil o şuhu bulmak
Yalınız müşküldür bulup da gülmek,
Mum gibi elinden kaçıp kurtulmak
Devriyesin iki koldan çıkarır. (44)

9
Gitti vakt-ı şıta nevbahar geldi
Öter bülbül taze, gülistan taz.
Tabiat her yere feyzini saldı
Müzeyyen bağ taze, bağıstan taze.

(44) Kars'ta bir kızı görüp yazmıştır.

Her taraf rengârenk bağ-ı cennettir
Zevk u safa etmek cana minnettir
Şüphesiz mevsim-i iş ü işarettir
Dolansın mey taze, cism ü can taze.

Ehibba şâd olup bâdeler dolsun
İsterse rakîpler çatlasın, solsun
Yaşı elli, altmış, ister yüz olsun
HUZURÎ aşk ile her zaman taze.

10
Sarı saç üstüne sarışın yazma
Yakışır başına kurban olduğum
Çıldırtma aklımı karşımda gezme
Gözüne,kaşına kurban olduğum.

Kirpiklerin susamıştır kanıma
Dök kanımı keşki otur yanıma
Sana gelen her dert gelsin canıma
Nevreste yaşına kurban olduğum.

Garibim, insaf et gönlüm şâd eyle
Eyliğin söylensin yahşı ad eyle
HUZURÎ'yi öldür, ya azâd eyle
Eşiğ ü taşına kurban olduğum.

11
Bir gül için bin dikene kul olmak
İnce düşünürsen revâ değildir.
Dayanır çekerim cevrini ancak
Meylim sana kuru dâva değildir.

Münasip bağrıma vurursun bin ok
Alışkındır ister olsun daha çok.
Göze, kaşa, kirpiklere sözüm yok
Kim der bal dudağın deva değildir.

Lütfeyle sevgilim HUZURÎ zâra
O dertliyi yola götür ne çare
Bir sulu şeftali gönder iftara
Bu gazeller bâd-i hava değildir. (45)

(45) Örtülü'de hocalık yaparken bir genç hanım için yazmış olduğunu söylemişti.

12
Cemâlin şaşkınlık verir güllere
Kusursuz yaratmış yaradan seni
Düşmüş sarı saçlar sağ u sollara
Görenler çağırır el-aman seni.

Cennetten mi geldin sen bu diyara
Aslın hurî midir ey ciğer-pâre
Boy uzun, bel ince, kaşların kare
Şekerle beslemiş bağıban seni.

Sıralı kirpikler göze uygundur
Elma yanakların yüze uygundur
Kırmızı dudaklar söze uygundur
Bir tek yetiştirmiş bu zaman seni.

Huzurî medhini etti ihtisar
Affeyle kusuru çoktur âşikâr
Belli yüreğinde derd-ü gamın var
Kör olsun kim etti perişan seni.

13
Ayrılırken gönlüm seninle kaldı
Gidiyorum ey mehpâre gönülsüz
Her bir tarafıma dert ü gam saldı
Ararım derdime çâre gönülsüz.

Örtülü köyünde kalmaz olaydım
Beyhûde kendimi yormaz olaydım
Keşke hiç de seni görmez olaydım
Düşmez idim ah u zâre gönülsüz.

HUZURÎ kusuru varsa da çok az
Afv eyle hulustan eylerim niyaz
Arasıra hatırım sor, mektup yaz
Koyma beni bahtı kara, gönülsüz.

14
Kıpkızıl entari, yemyeşil gömlek
Âlamet-i vefa değil ya nedir?
Sapsarı topuklar, bembeyaz bilek
Nişane-yi vefa değil ya nedir?

Turunç meme yeni çıkmağa başlar
Yüz güneştir, aya güzellik aşlar
Uzun boy, ince bel, kapkara kaşlar
Yerden göğe cefa değil ya nedir?

HUZURÎ mislini görmemiş cihan,
Ne kutlu saatte doğmuş nâgehan,
Dil şeker, dudak, değir mi dehan
Hastalara şifa değil ya nedir?

15
Sarışın saçların, elâ gözlerin
Devlet-i dünyayı değer mi değer.
Kızıl dudakların, tatlı sözlerin
Şekeri, helvayı değmez mi değer.

Diş inci, dehandan akar balların
Kadd ü kametine uygun alların
Sıralı benlerin, çifte halların
Şirin'i, Leylâ'yı değmez mi, değer.

Kirpiğin Huzûrî bağrını deler
Ne cilveler, ne edâlar, bu neler?
Beyaz göğsündeki turunç memeler
Cennet-i Âlâyı değmez mi değer.

16
Bilmezsin ey melek nedir meramın
Bakar her tarafa seyran edersin.
Güzellikte tutmuş dünyayı namın
Âşıkı hüsnüne hayran edersin.

Mest oldum işittim bir çift sözünü
Üzme beni, süzme elâ gözünü
Neye sakınırsın o mah yüzünü
Gâh gösterir, gâh da pünhan edersin.

Zülfünü dağıtmak ne haldir şöyle,
Maksadın perîşan etmek mi söyle
Bu naz ü istiğna giderse böyle
HUZURÎ aklını talan edersin.

CİLÂVUZ'A GÜZELLEME

Cilâvuz [46] köy enstitüsü, okulu
Köylü yavrulara açmış kucağı
Öğretir san'atı, fen'i usûlü
Öğretmen, eğitmen... bilgi ocağı

(46) Kars iline bağlı şimdiki Susuz ilçesinde bulunan Köy Enstitüsü... 1950'den sonra "Susuz Öğretmen Okulu" oldu. Şairin oğlu Galip Fikri Çoşkun oradan mezun olmuştur.

Eğer yükselmeğe varsa niyyetin
Kadr ü kıymetin bil bu saadetin
Lütfü dâim olsun CUMHURİYETİN
Böyledir vatanın her bir bucağı.

Koruluk içinde talebe gezer
Feyz-i tabiattan bilgiler sezer
Çimenli bahçeler cennete benzer
Mutedildir soğuk ile sıcağı.

Öğretmek, öğrenmek ne güzel iştir
Başlangıcı yokuş, sonu iniştir
Bütün tarihlere nâm bırakmıştır.
Ay-yıldızlı Türk'ün yüce sancağı.

HUZURÎ Tanrıdan ediyor niyaz
Boş geçirme sağlığını kış ve yaz
Durma gece gündüz, hemen oku, yaz
Türk genci yurdunda uzat bacağı...

KADIKÖY'LÜ BİR GÜZELE

Kadıköy'den vapur ile gelirken,
Bir nevreste civan oldu arkadaş
Tenâsüplü a'za, her yanı güzel
Kara saçlar kara gözler, kara kaş...

Rûha neş'e verir, âfet mi âfet
Eğri bakış koymaz kimsede takat
Zerr-i pâdişahî, hulk-ı melâhat
Vakur ve gül-beden, gayet ağırbaş.

Hayretlere saldı HUZURÎ zârı
Hüsnü her tarafa saçar envarı
Saklasın her dertten Cenab-i Bâri
Lâl-i gevher olsun el vurduğu taş.

SEMAİLER

Nedir başımdan ayrılmaz
Melâmet tazeden taze?
Demadem artar eksilmez
Hararet tazeden taze.

Felek etti beni mahzun
Şeb ü rûz dîdesi pür hun
Koparır başıma her gün
Kıyamet tazeden taze.

HUZURÎ eylersin bin ah
Meserret görmedim eyvah
Tevali etmede nâgah
Felâket tazeden tâze.

19
Ah eyler her dem ağlarsın
Takatın yok tende gönül.
Yas tutar kara bağlarsın
Her derd ü gam sende gönül.

Kendi kendini ezersin
Harâbizâra benzersin
Benden neş'e, dem umarsın
Var mı neş'e bende gönül?

Derdliler içinde nâmın
Derdlice artar encâmın
Başka âlem bul meramın
Olmak isen kande gönül.

HUZURÎ'nin bahtı kara
Sabırmış yegâne çare
Safa sür, her dem bul, ara
Hazansız gül sende gönül.

20
- Zülâlî'ye nazire -
Bugün bir nâzenin gördüm
Kaşı kemane uydurmuş.
Siyah zülfün tel tel etmiş
Desti, damâne uydurmuş.

İsmi hoş, dillere destan
Kirpiği ok, yüzü mestan...
Uzun çorap, kısa fistan
Özün zamane uydurmuş.

Aman Allah ne dilberdir...
Sanki hûblara serverdir
Dudağı âb-ı kevserdir
Dili, dehane uydurmuş.

Amber kokar solu, sağı
Nevreste civandır çağı
Terlemiş elma yanağı
Zülfün gülşene uydurmuş.

HUZURÎ melekten soyu
Saçlarından aldım bûyu
İnce beli, uzun boyu
Serv-i revâne uydurmuş.

Zûlalinin Semâîsî
Bir ay gördüm
Şekli insana uydurmuş
Elinde tutuyor bâde
Cânı cânana uydurmuş diye başlıyor.
. . .
Kaşların yaymıdır, hilâl.
Şu çemberin bu yana al
Karşımızdaki bakan ZÜLÛL
Ahı figâna uydurmuş, diye bitiyor.

(İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Posuflu Âşık Zülâli, Ank. 1987. sh. 118)

21
Nâzik edâ ile gezme [47]
Boyuna kurban olduğum.
Gezdikçe bağrımı ezme
Soyuna kurban olduğum.

Yüzüm sürsem ayağına
Baş koysam göğsün ağına
Eşiğine, otağına,
Köyüne kurban olduğum.

HUZURÎ derde bırakmış
Kirpiklerin cana çakmış [48]
Ak ellere kına yakmış
Toyuna kurban olduğum.

(47) Cemil Yener'in Türk Halk Edebiyatı Ant. sh. 188 de:
Naz ü edâ ile gezme...
şeklinde dercedilmiştir.
(48) Adı geçen eserde:
Kirpiği canına takmış...
şeklindedir. Elimizdeki yazmada bu şekildedir.

HİCİVLERİNDEN

Pir lokmasın yuttuk ayin-i Cemide, Ser verir, sır vermez Bektaşî'yiz biz.

22
Besmelesiz doğan yaramaz oğul
Babasının sözün ağzına tıkar.
Alçak tatlı sözle yapmaz bir gönül
Ancak acı sözle bin gönül yıkar.

Anlatması güçtür güneşi köre
Bırak inatlıyı kendini yora...
Kan almak gerektir damara göre
Konuşmak bilmeyen taze can sıkar.

HUZURÎ bilmem ki kızmışsın neden?
Pek çok olur gurbet elde lâf eden
Bilmedik adamı kovup kapıdan
Bildiğine hürmet etsen ne çıkar?

23
Aman kardeş, çok yaklaşma yanıma
Tütünüm sert değil, gayet gevşektir
Mülâyimdir diye değme kanıma
Her bir sözüm ateş dolu, şimşektir.

Sabreyle eğer ki düşersen gama
Çok söyleme, çok uyuma, çok yeme.
Ya âşık ol, ya da insanım deme
Aşkı olmayanın ekini şek'tir.

HUZURÎ ârife hizmet eylerem
Cahil "can" dese de nefret eylerem
Adamım, adama hürmet eylerem
Bana eşek diyen kendi eşektir... (50)

24
Aklını toparla şaşma sen sana
Gitti eskilikler,değişti say'lar.
İstersen iyi de, istersen fena
Bir oldu olacak şehirler, köyler.

Esti her tarafta değişme yeli
Deliler uslandı, uslular deli...
Ye, iç, bak keyfine, düşünme eli
Sayısız dernekler, düğünler, toylar.

HUZURÎ anlamaz eskiyle yeni
Ne yarar beğenirsem ben beni
Yüze karşı eyi diyenler seni
Şüphesiz arkandan kemliğin söyler.

(50) Şair bu şiiri yazdırırken: "Bir tarihte yine beni kızdırmışlar..." diye not ettirmişti.

25
Soyu bozuk olan yaradılışta
Sade renk değişik görse yüz mektep
Foyasın bellidir en ufak işte
Çok da kurnaz olsa edepsiz meşrep.

Cahiller anlar mı keman ne işmiş
Köpek insan olmaz yemekle yemiş
Kışrı altın olsa, nalları gümüş
Küheylâna eş olur mu her merkep?

Değerli söz bir yemeğe katılmaz
Tuzla biber her yemeğe katılmaz
Hamiyyet ölçülmez, şeref satılmaz
Artırmaz eksiltmek namus-u mensep.

HUZURÎ sözlerin yetişir gibi
İster misin tilki olsun şîr gibi
Her hafta çamaşır değişir gibi
Böyle kimde vardır sebatlı mezhep?

26
Âlem baştanbaşa oldu bambaşka
İşe yarar eski âdet kalmadı.
Küçükler büyüğe hürmet eylemez
Büyüklerde dahi şefkat kalmadı.

Çekildi tenhaya erbab-ı merak
Doğru söyleyene vururlar dayak
Dil başka, kalp başka, serteser nifak
Hiç kimsede hüsnüniyet kalmadı.

Herkes bir yol tutmuş hayâle tapar
Çoğusu şaşırmış yolundan sapar.
Hocalar gözlerden sürmeyi kapar
Dervişlerde vecd-i hâlet kalmadı.

Ehl-i kadr-i kıymet oldu bayağı
Seçilmez hasılı atlı, yayağı
Güveç yuvarlandı buldu kapağı
Kimseden kimseye minnet kalmadı.

27
Geşt-i güzar ettim az çok âlemi
Ruha ferah veren âlem kalmamış.
Herkes izhar eyler bin derd ü gamı
Çoğu kan-yaş döker hürrem kalmamış.

Herkimi gördümse bahtı karalı
Boynu bükük gezer ciğer parali
Hicran hançeriyle herkes yaralı
Tabibde müessir merhem kalmamış.

HUZURÎ bilinmez yar ile ağyar
Bülbül uçmuş dolmuş zağ ile gülzar
Kimisi dalkavuk kimisi barbar
Dili kalbe uygun adam kalmamış.

28
İnanmazdım başa gelene kadar
Dünyada her şeyden bıkılır imiş
Sormayın ne yandan ne yana gider
Girilen kapıdan çıkılır imiş.

Ne şairi anlar ne de edibi,
Derindir görünmez bu gölün dibi
Rüzigâr estikçe ağaçlar gibi
İnsan sağa, sola yıkılır imiş.

HUZURÎ cahilin izzeti olmaz
Çay kara taşının kıymeti olmaz
Olmamış meyvanın lezzeti olmaz
Ham armut boğaza tıkılır imiş. (51)
(1948)

29
Riyâkâr sofunun kalbi kararmış
Temizlemek için hamam bulamaz.
Gussasız, günahsız adam ararmış
Ahlâkına uygun imam bulamaz.

Dervişim diyende olur mu gurur?
Kendini beğenir ele taş vurur
Eteği belinde Mekkeye yürür
Girse Beytullaha İslâm bulamaz.

Nifakı içinde, zehri dışında
Nedir bu alâka halkın içinde
Herkes eyi bir nam bulmak peşinde
HUZURÎ kendinden bednam bulamaz.

---

(51) Seyranî'nin:
Eski libas gibi âşıkın gönlü
Söküldükten sonra dikilmez imiş.
Güzel sever isen göz alan benli
Her güzelin kahrı çekilmez imiş.
diye başlıyan koşmasından ilham alınarak yazılmış olsa gerektir. Mektupla (saklanmış) 1948'de göndermişti.

-İstanbul'un 1943'deki haline yazmış-

30
İğrenç hayvan ağılını andırmış
Bon bulaşık insanların otağı
Cehalet her yanın almış bürümüş
Yazık olmuş sana bilgi ocağı.

Ruhları okşayan dillerin bitmiş
Kalbinde sevinçli duygular yitmiş
Nezaket, nezafet bozulmuş gitmiş
Çamurlu yolların vahşet batağı.

Kazancın kalmamış havadan gayri
Kim kurtarır seni Hudadan gayrı
Elinden ne gelir duadan gayrı
HUZURÎ olsa da derdin ortağı.

31
Düştüm İstanbul'a garib ü bîkes
Kimsin diye halimizden soran yok.
Sazımız paslandı, kırıldı heves
Sivri sinek kadar kimse gören yok.

Doğrular saklanmış, hilebaz kalmış
Sol hudud harici incesaz kalmış
Şi'ri şiar temyiz eden az kalmış
Arûza, heceye zihin yoran yok.

HUZURÎ felekten yedik bir dayak
Ekmeğimiz atlı olmuş biz yayak
Entari istemem, sokmak - çün ayak
Ham iplikten sade çorap ören yok.

32
Alan yok, satanın toprak başına
Bir bahaya gider şam ile şeker.
Bir takım sersemler mermer taşına
Toprak edip su vermezden gül eker.

Öteden beri var bu devr-i nesmin
Hiç kimse hâlinden değildir memnun
Eyi değil midir âkıldan mecnun
Ne zahmet, ne minnet, ne korku çeker.

HUZURÎ hor bakma beyanımıza
Gizli söyle de geç ayarımıza
Her işimiz döndü lisarımıza
Müsavidir müennes ü müzekker.

33
Derd ü gam bahrine düştüm nihayet
Nedamet dalgası serimden aşar.
Gözlerimden akar seylâb-ı hasret
Tufan-ı Nuh gibi coştukça coşar.

Hasîse dünyadır her şeyden yeğrek
Kuru dâva ile kavga ne gerek?
Sofunun aklına düşerse börek
Namazın unutur, secdesin şaşar.

HUZURÎ zevkin sür viranelerde
Köhne âdet budur rindanelerde
Harabat zümresi meyhanelerde
Parasız da kalsa lord gibi yaşar. (52)

Şimdi tersinedir dünyanın işi
Yahşi satılmadan yaman satılır
Altın sarf edemez doğru bir kişi
Eğri tunç gezdirse hemen satılır.

Değerli adamlar kalmışlar yalnız
Değersizler elde gezer tertemiz
Alan kör, satan kör, kantar ayarsız
Buğdaydan pahalı saman satılır.

Bir gün başa gelir, gelmeyen akla
Herkes dil altına sokmuş bir bakla.
HUZURÎ sabreyle metaın sakla
Er-geç gelir öyle zaman satılır.

33/b
Okuduğu yalan, yazdığı yanlış
Binlerce okuyup, yazarımız var.
Yüreği paslanmış, beyni sularımış
Sayısız yolunda ozarımız var.

Suyunu taşırız, değirmen döner
Nâramızdan yerler yerinden oynar
Hayâl ile dolar, yel ile kaynar
Yemeği bitmeyen kazarımız var.

(52) R. A. Sevengil'in Çağımızın Halk Şairleri adlı kitabında (sh. 79) da: Parasız kalsa da lord gibi yaşar... şeklindedir.

HUZURÎ bilenler pek âlâ bilir
Bilmeyen anlamaz, budala bilir
Ne ölçü, ne ayak, ne imlâ bilir
Bilgisiz bir takım ozanımız var.

33/c
Düşmüş ortalığa şairlik satar
Zincirden boşanmış bir takım deli.
Yeri, göğü koyar işe el atar,
Halka tanıtmak -çün kendini velî.

Sor bilir tarihi ademden beri
Sağa, sola sallar keskin teberi
Gayb hazinesinden verir haberi
Kendi kesesinde eser sam yeli.

Üfürüğe verir ise emeği
Sıçratır tavada pişmiş zemeği
Görmez, bilmez önündeki yemeği,
Mağrıba, maşrıka uzatır eli,..

Doğru söyleyenden çoğusu kaçar
Meşhur bir kelâm var söz sözü açar
Biraz dalkavuk ol HUZURÎ naçar
Uymazsın zamana kırarsın teli.

33/ç
Hiç kimseyi aldatmadım, aldandım
Hasta gönül nice beşerden bıktı.
Sabreyledim, söylemedim, utandım
Küçük şey pek büyük canımı sıktı.

Hatâ imiş kürt demesi çerkese
Bülbül demek yakışır mı kerkese
Eyi baktım, eyi dedim herkese
Bu gidiş çok yerde evimi yıktı.

HUZURÎ'yim yaşım geçti çağlandım
Acı tecrübeler gördüm dağlandım.
Her kime müslüman diye bağlandım
Haçı koltuğunun altından çıktı.

33/d
Aksinedir bu derenin suları
Yaz oldu kesilir, kış oldu coşar
Korkak her ne kadar gitse ileri
Düşmanın altına hırkasın döşer.

Hâsidde bulunmaz rahat eseri
Cahil olan cesur olur ekseri
Sâiri akıllı, kızı serseri
Kızından darılır karısın boşar.

HUZURÎ olmalı kalender meşrep
Dîvaneyi akla getirmez mektep
Çıktı zamanede yeni bir mezhep
Ramazan tutmayan bayrama koşar.

NEFESLERİNDEN

35

Haşre kadar sarhoş yatar ayılmaz,
Bir kadeh nûş eden meyhanemizden.
Her âdemim diyen âdem sayılmaz
Ben âdemi sordum mestânemizden.

Nedir adl ü insaf, nedir mezâlim,
Bizde bir okunur âdil ü zâlim
Binlerce feylesof, binlerce âlim
Ders-i hikmet okur dîvânemizden.

HUZURÎ, nâil-i feyz-i devletiz
Âşıkız, aşk ile âlî-himmetiz
Şöyle müstağrak-ı bahr-i vahdetiz
Görünür bin sûret bir tânemizden

36

Varlığın tanıtmış mülk-i alemde
Erenler bezminin kallâşiyiz biz. (53)
Bir lokmasın yuttuk âyin-i Cem'de
Ser verir sır vermez Bektaşîyiz biz.

Kalbimizde dolu nûr-u ilâhî
Gözümüzle gördük ulu dergâhı
Hayrete düşüren Kelâmullahı
Tarîkatte Hızır'ın yoldaşıyız biz.

Zübde-yi mevcudat hesabımızdır
Göklere yükselen turabımızdır
Yedi harf bir nokta Kitabımızdır
Nüsha-yı Kübranın nakkaşıyız biz.

(53) Bu şiiri geredeki Deraltı (Lütfi)'nin şu koşmasından mülhemdir.
Sanma Sofi bizim rüzemiz yoktur.
Ramazan-ı aştun siyâmıyız biz.
Söyletme dedinde destimiz çoktur.
Deralde noksan değil, tamamıyız biz. (Bkz. F. Köprülü, Türk Saz Şairleri .....)

Ebedî lâyemut hayatımız var
Vartadan kurtulmuş necatımız var
Sâki-yi kevserden berâtımız var
Bütün meyhaneler evbasıyız biz.

Teslim, tevekkülden alıp nişânı
Münkirle savaşta kazandık şanı.
Vak'a-yı Kerbelâ, çille Kâşâni
Matem ocağının ferraşıyız biz.

HUZURÎ anasır bendini kırdık
Hakıykat bağından içeri girdik.
Hazret-i Ademe demi biz verdik
Elestü bezminin ayyaşıyız biz.

1943, Kilimli-Zonguldak

38
Gayetle incedir yolumuz bizim
Her sofu gelemez bizim meslekten.
Belli değil sağ u solumuz bizim
Güneş gibi yere düştük felekten.

Açık görüleni rüyada gördük
Katremizi muhit - deryâda gördük
Bizler haşr ü neşri dünyada gördük
Aldık hissemizi huri, melekten.

HUZURÎ kâr, zarar çok eylemişiz
Ahımız düşmana ok eylemişiz
Baha-yı kadrimiz yok eylemişiz
Yüz kere elendik ince elekten.

39
Neşetten, neşeden kaldım bî taraf
Nedir bu düşünce divane gönül.
Hatırdan çıktı mı eski hallerin
İstersen o ele peymane gönül.

Evvel sende yoktu bu hal-i düşvar
Benden saklı elbet bir bildiğin var
Ne ateşe ne de güle meylin var
Ne bülbülsün ne de pervane gönül.

HUZURÎ ne oldu o iştiyaklar?
Güzel yosmalara olan meraklar
Ne levha-yı Tevhit, ne sûret saklar
Ne mescittir ne de puthane gönül.

40
Ey sâki tabii neş'emi bozma
Sunma şimden geru peymâne bana
Sofu ham teklifle gel beni üzme
Bir oldu mescid ü meyhane bana.

Göründü gözüme bahr-i bî-sahil
Sadece sûrete değilim mail
Gülşeni, külhanı gözümde değil
Gönlüm gibi her yer vîrane bana.

HUZURÎ gönlümün harareti ne?
Beyhûde çektiği belâheti ne?
Âkıl zümresinin ticareti ne,
İsterse desinler dîvane bana.

41
Derd ile me'lufum sıhhat istemem
Derman olsa da bir, olmasa da bir.
Hayâlimde yüz bin peri - peyker var
Huban olsa da bir, olmasa da bir.

Ağyare âbizü döktüğümüz yok
Ümit tohumunu ektiğimiz yok
Varla yok kaydını çektiğimiz yok
Noksan olsa da bir, olmasa da bir.

HUZURÎ sevdaya edeli heves
Göremedi rahat yüzü bir nefes.
Derdimizi duydu, anladı herkes,
Pünhan olsak da bir, olmasa da bir.

42
Sâki, âfiyetle her zaman sağ ol,
Sâyende bu câm-i cem tazelendi.
Neşeyle gün geçir, gamdan ırak ol
Süruri gözümde nem tazelendi.

Ak oldu bir nice baht-ı karalar
Ferahtan dem vurur ciğer - pâreler
Sıhhate yüz tuttu müzmin yâreler
Sarıldı yâreler em tazelendi.

Silindi hatırda kalmadı âlâm
Tamam niyetimiz eylesin devam
HUZURÎ'de bir neş'e var bu akşam
Hem hayata erdi hem tazelendi.

43
Meclis-i rindâne saki solandır
Bâdey-i gülgûnü tazeden taze.
Fert-i meserretle hemen sulandır
Dîde-yi pür hunu tazeden taze

Zâhit, sakın deme: Nedir bu hâlet?
Şeyh ü talep olmuş uşşak-ı âdet
Eyler üftadeye hoşgû-meserret
Câm-i cem kanunu tazeden taze.

Lütfeyle muhtaçtır HUZURÎ kemter
Kerem kıldı mahım eyler muattar
Eyler irticali ibzal,i cevher
Buldukça mazmûnu tazeden taze.

44
Biz gözden atmışız dünya malını
Kalenderiz, tıbb-ı teberrümüz yok.
Sormayın bizlere halkın halini
Bizim kendimizden haberimiz yok.

Gülşen-i hikmetin şeydâlarıyız,
Vahdet-i vücudun mânalarıyız
Şer ile mekânın ankalarıyız
Sağ u sol, vezir ü zeberimiz yok.

HUZURÎ değiliz kuru dâvada
Savurup benliği vermişiz bâda
Sâki al kadehi, yetiş imdada
Düğnümüz vardır, kaberimiz yok.

45
Gönlümüzde yoktur süruru dehrin
Sanman bizi kâşaneyi bekleriz
Yakılmış biliriz en ma'mûr şehrin
Beygû gibi vîraneyi bekleriz.

Bizler eşk köyünün gedalarıyız,
Asrın âbide-i sevdalarıyız
Sahra-yı siyretin ankalarıyız
Tâb'a uygun bir lâneyi bekleriz.

Der HUZURÎ rahatımız yok bizim
Hiç kimseye minnetimiz yok bizim
Mala, cana rağbetimiz yok bizim
Mestiz, çeşm-i mestâneyi bekleriz.

46
Sâki, bezmimizden kesme ayâğı
Câm-i meyin tabiate can verir
Neyle her nereye bassam ayağı
O mahalle şeref verir, şan verir.

Kurbanın olayım bırakma gamda
Üftadeler sana muhtaç her demde
Verdiğin neş'eyi senin âlemde
Ne bir sultan verir, ne bir han verir.

İşte tabiatın açtı ezharı
Belki değil yahu leyl ü nehari
Boş geçirmeyelim bu nevbaharı
Zevki mey, neş'eyi gülistan verir.

HUZURÎ'yim ben de kaldım çâresiz
Yürek pâre pâre değil yaresiz
Eğer olsa dünya zevki parasız
Sanma sofu bu meclisten yan verir.

47
Yüzü yerde kabadayı meşrebiz
Aç, susuz kimseye minnetimiz yok
Başımız tunç gibi, yüreği temiz
Rengini değişir tıynetimiz yok.

Nasıl olsa geçer üç günlük hayat
Boş boğazlık etme, işin yoksa yat
Saplanmış camiye ederiz sebat
Yükselmek gereği niyetimiz yok.

HUZURÎ derdimiz lekeli humma
Düşüncemiz açılmayan muamma
Şairiz, edibiz, kâtibiz amma
Bir odacı kadar kıymetimiz yok.

48
Reyimizi ısmarladık kadere
Tebdiri, niyeti elden bıraktık
Karabatak gibi daldık kedere
Gün gibi dolaştık, su gibi aktık.

Hâl-i zelil olduk halkın gözünde
Yalan bırakmadık düşmab sözünde
Bir canımız kaldı dünya yüzünde
Topu attık, müflis mumunu yaktık.

HUZURÎ gözümüz kanlı yaş oldu.
Gizli sırlarımız bütün fâş oldu
Gevhere el vurduk kara taş oldu
Hangi uğursuzun yüzüne baktık.

KOŞMALARINDAN ÖRNEKLER

50
Olan oldu-bitti, iş işten geçti
Şimdi gaflet uykusundan ayıldım.
Gâh diken bürüdü gâh da güreşti
Sular gibi her tarafa yayıldım.

Hırkayı başıma çektim, büzüldüm
Yattım, kaltım üzdüm, hem de üzüldüm
Yüz haddeden geçtim kaptan süzüldüm
Bir yarım - yamalak adam sayıldım.

HUZURÎ bitmez mi kim ki ne eker
Bazan zehir çoktu bildiğim şeker
Açmış sarığını, ufaktan çeker
Sofuy meyhanede gördüm, bayıldım...

51
Adam için kusur, cehalet yeter.
İlm ü irfan gibi fazîlet olmaz
Servet ister isen kanaat yeter.
Eskimez, eksilmez, nihayet bulmaz

Eşin bul, işin bil, rahat ye, geçin
Acele iş tutma ağırır başın
Yok ise akraban, kavm ü kardeşin
Başkasından sana hıyanet olmaz.

Eyi, fena, ne demektir, kim eker
Bir toprakta biter zehr ile şeker
Her kim çeker ise dilinden çeker
Sükût eylemeyen selâmet olmaz.

Sığın yaradana, el çek sıradan
Faiden ne, tesiri yok devandan
Aldanma sihrine uçsa havadan
HUZURÎ cahilde keramet olmaz.

52
Biz bize kurmuşuz canbaz oyunu
Hariçten bir kimse kulâh kapamaz
Memnun et herkesi, sorma soyunu
Çoğ adam var yıkar ama yapamaz.

Maksuduna yeter çekenler âhı
İhlâs ile doğar hakıykat mâhı
Bir kula zor olsa lütf-ü ilâhi
Doğru gider eğri yola sapamaz.

Anlasana kimdir özünden yakın
Boş bulma kendini edebin takın
Kesme umudunu HUZURÎ sakın
Hak Kerimdir, kapısın kapamaz.

53
- Cinasli Koşma -
Rahmetmedi, el göğüste yüz yerde
Kan ağladım, boyun burdun o yâre
Eyvah, uslanmadım belki yüz yerde
Ayak saldım, başım vurdum o yara.

Hasta gönül baştanbaşa yarasın
Kocalıkta ne sorarsın yarasın
Kays bana gösterdi ciğer yarasın
Yarama benzemez, gördüm o yara.

HUZURÎ derdlidir sadık yârine
Derdsizlerin ağyari ne, yâri ne
Yâr vâ'ddetti gelmesini yarına
Yara yaram karşı durdum o yâre.

54
Yetmedi mi yarab, çektiğim çile
Hâlâ arttırırsın derman yok mudur?
Azdan bini geçti yediğim sille
Hâzînende lütf u ihsan yok mudur?

Ağzını açtırmaz her gün el gemi (55)
Hâşâ ne bu kadar sıkmak adamı?
Hep bana yükledin gamı, elemi
Başka bir sevdiğin insan yok mudur?

(55) Gemi: (Gem)den, hayvanların ağzına takılan âlet.

Kabahatım nedir oldumsa âşık
Kudretinden başka var mı bir sâik
Ancak HUZURÎ mi cezaya lâyık
Başkasında hatâ, isyan yok mudur?

55
Binden fazla olur ak günün dostu
Kara günde belki bir tane olmaz
Bilerekten yanmak, değildir kastı
Ziyâsız ateşte pervane olmaz.

Cesur ekmeğini çıkarır taştan [56]
Tembele nasip yok yanında aştan
görüp ayrılmazsa devleti baştan
Adam fakirlikte divane olmaz.

HUZURÎ doğrular çekmez sefalet
Yalan sözün neticesi hacalet
Vîraneyi ma'mur eyler adalet
Zülûmsuz bir ülke vîrane olmaz.

56
Felek gülistanı edip tarûmar
Sarmısak fidanı diker yerine
Onun çün bülbüller etmez âh u zâr
Beyhûde siyah zâr seher yerine

Felek kanadını aksine çalar
Çok şâd ü hürremler mihnete dalar
Ağıyı, paşayı ayağa salar
Baldırı çıplağı çeker yerine.

HUZURÎ, ârife tarif ne gerek
Yok mudur meclisde bir tab'e zirek
Koşma okudular, divan diyerek
Sabız yürüttüler şeker yerine.

57
Mağazamda binbir çeşit malım var
Ticaretli, ticaretsiz alan kim?
Binlerce harika eylesek izhar
Nedir diye yanımıza gelen kim?

(56) H. Dizdaroğlu'nun kitabında (sh. 157) de buradaki (ekmek) kelimesi (etmek) şeklinde yazılmıştır. Mahallî şiveye göre olan bu kelimeyi aslına uygun olarak yazmağı uygun bulduk. (Bak. Yusufeli'li Huzurî, sh. 112).

Her yer çayır, çimen ab-ü hava hoş
Beyhûde kâşane binalar bomboş
Herkes bu zamanda içmekten sarhoş
Belli değil oynayan kim çalan kim?

Âlemin renginde değişiklik var
Bülbülleri başka, gülzar o gülzar
HUZURÎ yok yere eyleme efkâr
Netice hiç, bu dünyada kalan kim?

58
İş gören görmedim yerli yerinde
Her şey intizamsız her şey usûlsuz
Aklı tam bulunmaz binde birinde
Çimenler çiçeksiz, bahçeler gülsüz.

Ağustos ayında buz aranır mı?
Ellinin içinde yüz aranır mı?
Pişmemiş yemekte tuz aranır mı?
Ahbablar neş'esiz, biz de gönülsüz.

Dinleyen yok amma cemaat kat kat
İkisi otursun, dördünü atlat
HUZURÎ yok yere sen kafa patlat:
Seyrî bâd-i hava parasız, pulsuz... (57)

59
Dolambaçlı yollar insanı yorar
Doğru cadde ile giden yorulmaz
Bazılar(ı) hakikat sırrını arar
Bu bir sırdır söylenilmez, sorulmaz.

Cahil verir yine cahile kıymet
Bilgisiz hiç yükselir mi tabiat?
Takımla yapılsa bilcümle san'at
Düğümlü iplikle çorap örülmez.

HUZURÎ eylikte kimseyi seçme
Nâmerdin elinden su bile içme
Yüzü yerde olanlardan vaz geçme
Benlik edenlerde hüner görülmez.

(57) İmamlık yaparken yazmıştır.

63
Sâki başın içün bir bâde doldur
Arttı yine ah u zârım bu gece.
Ya bu dertten kurtar, ya beni öldür
Söyünmez su ile nârım bu gece.

Hicran yarasına ne yapar tabib
Çalışmak boş imiş olmazsa nasip
Gözlerin kör olsun ey zalim rakîp
Kaldı melül mahzun yârim bu gece.

Eyvah emelimiz döndü eleme
Yabancılar doldu beyt-ül hareme
Felek demimizi çevirdi gama
HUZURÎ yok başka kârım bu gece.

64
Yıkılsın neylerim gülşen-i dehri
Benim gonca gülüm solduktan gerû.
Alay eder der ki: Kuşa benzedin,
Felek kol, kanadım yolduktan gerû.

O yâri sevenler canından bıkar
Yüz bin cilve ile ömrümü yıkar
Bir def'a göstermiş yüzün ne çıkar
Gözlerim yaş ile dolduktan gerû.

Aşk-ı sevdâ ile oldum ihtiyar
Mecnûn gibi gezdim diyar be diyar
Neye yarar kadrim duysa da o yâr
Bî-çare HUZURÎ öldükten gerû?

65
Safayı ararken düştün cefaya
Görünmez ok ile vuruldun gönül
Minnet eylemezken yoksula, baya
Vardın çok kapıdan sürüldün gönül.

Cahil ile otururdun, kalkardın
Yapmadığın gönülleri yıkardın.
Coşkun çaylar gibi durmaz akardın
Şimdi dalgalanıp duruldun gönül.

HUZURÎ sözüne inanmaz idin
Ayrılıp gafletten uyanmaz idin
Heva ve hevesten usanmaz idin
Çok dolaştın ahır yoruldun gönül.

66
Ne beni şâd ettin ne sen şâd oldun
Derd ü gamlı, baht-ı kara ey gönül.
Gülmedin bir lâhza bî-murad oldun
Derd-i aşkla pâre pâre ey gönül.

Bülbül de sen gibi ah u zar etmez
Pervâne de böyle meyl-i nâr etmez
İlâç kabul etmez, merhem kâr etmez
Sendeki bu muzmin yara ey gönül.

Aklımı, varımı elimden aldın
Derd ü gam bahrine daldıkça daldın
Başımı bin türlü belâya saldın
Uymadın HUZURÎ zâre ey gönül.

67
Sunma bana ilâç, arttırma derdim,
Hicran hastasıyım aman ey tabip
Çok zamandır ayrılalı yârimden
Bir daha görüşmek belki ya nasip.

Uğrattın serimi çaresiz derde
Derd ü elem mesken kurmuş bu serde
Eyvah ben nerdeyim, kişverim nerde
Gafil mi hâlimden bilmem o habip?

Hasta gönül hicran dehrine dalmış
Her bir tarafımı derd-i gam almış
İşimiz Hazret-i Allah'a kalmış
HUZURÎ ben garip, hemdemim garip.

68
Hayâli her zaman hatırımdadır
Mecliste o nigâr olsun olmasın
Vazgeçmek muhaldir o sîm-î tenden
İsterse bahtiyar olsun, olmasın.

Sevdim bir âfeti pîrlik çağında
Vatandan mehcurum hicran dağında
Solmaz gonca güller gül yanağında
Eyyam-ı nevbahar olsun, olmasın.

Mâhirane pek çok eyledim tedbir
Bilirim değildir habibi dest-gîr
Etmez o zalime kıl kadar te'sir
HUZURÎ bi-karar olsun olmasın.

69
Kaldım gurbet elde ağlayanım yok
Gözden atmış o yâr beni aramaz
Azdı yarelerim bağlayanım yok
Her bir tabib aşk yarasın saramaz.

Katreler dolaşır deryâ olurmuş
Harfler birleşerek imlâ olurmuş
Sabretmekle koruk helva olurmuş
Çabuk giden menziline varamaz.

HUZURÎ anadan doğmalı mazur
Mihnetlere yakın safalara dûr
Dersin güzel sevme, mey içme de dur
Sofu senin aklın bana yaramaz.

70
Ye'se saldın, karaları bağlattın
Neyledin ey çark-ı zâlim tazeden?
Eski hâlim yâda saldın ağlattın
Akıtırsın eşk-i âlim tazeden.

Azmî [58] hatırımda rahat kalmadı
Çekmediğim derd ü mihnet kalmadı
Sabr ü tahammülüm takat kalmadı
Şimdi per ü bâlim tazeden taze.

Ne kanlar yutturdu HUZURÎ - zâra
El-aman elinden o kaşı kara
Bilmem lütfetmez mi dil-i nâçara
Yazsın tekrar arzuhalim tazeden [59]

71
Nedir bana cevr ettiğin ey felek
Tesir etmez mi hiç ahen değilim.
Nerde gam görürsen bende saklarsın
Ben cevrü cefaya mahzen değilim.

Rakîpler gün be-gün taş vurur bana
Bahtım bir yerine beş vurur bana
Nerde bir derdli var baş vurur bana
Zannedersem beyt-ül hazen değilim.

HUZURÎ eksilmez derd ü fırakım
Günden güne artmaktadır merakım
Binde bir adama uymaz ahlâkım
Ya halk insan değil, ya ben değilim.

(58) Azmî: Erkinis'li öğretmen Âdil Özder'i kasdediyor. Şair onunla Şavşat'ta karşılıklı müşaerelerde bulunmuştur.
(59) Bak: Adil Özder, T.F.A. sayı: 76, Kas. 1955 de; Yazsam yâr'a arzuhalim tazeden... şeklinde dercedilmiştir. Şairin sonradan şiir üzerinde işleme yaptığı düşünülebilir.

72
Sağlığımı mahv eyleme el-aman
Gözlerini süzüp, kaşların çatma
Câna ateş düşer gördüğüm zaman
Yeter, utandırma, bir de söz atma.

Herkes bilir sana karşı hâcilim
Şaşırmışım yoksa dilsiz değilim
Yüzüne baktıkça lâl olur dilim
Hatır sormak, falan-fıstık gözetme.

HUZURÎ karşında el-pençe durur
Eğri bakışların bahşeder sürur
Güzelim diyerek eyleme gurur
Sevdiğim bu kadar ayak uzatma...

73
Hayatta çok inkılâplar geçirdik
Sultan-ı Mirza'yı Han'ı da gördük.
Çok fırsatlar elde ettik, kaçırdık
Mansıbı, serveti, şanı da gördük.

Göklere yükseldi: nâra-yı "Hey Hey"
Açıklandı gizli işler peyder-pey.
Görmedik dünyada kalmış da bir şey
Son zamanımızda anı da gördük.

Bıktım artık, işitmeyen işitsin
Belki bugünlerde çilemiz bitsin,
HUZURÎ son hâtırayı yaz gitsin:
İşte Erciş ile Van'ı da gördük.

74
Kış ayları bitti, geldi nevbahar
Dağlar başın duman bürüdü gitti.
Menekşeler çıkar, çiçekler açar
Ağaçlara sağlık yürüdü gitti.

Kime boyun büktüm bir el çalan yok
Sözlerim mücevher olsa alan yok
Benden özge dediğinden kalan yok
Ümidim suları kurudu gitti.

HUZURÎ gözlerim yaşı sel oldu
Biri Ceyhun oldu, biri Nil oldu
Çoruh'tan ayrıldım iki yıl oldu
Zonguldak'ta ömrüm çürüdü gitti.
(1944 de Karaelmas'ta).

75
Nedir ağlattığın beni ey melek
Hastaya şifayı düşünmez misin?
İş ü işret, zevk u safa ederek
Uşşaka vefayı düşünmez misin?

Ah çeker kapında beklerim her gün
O servi boyuna olmuşum meftûn
Gözüm yaşlı, gönül gamlı, ben mahzun
Çektiğim cefayı düşünmez misin?

Derdimi yazmaktan âcizdir kalem
Keder üzre keder elem ha elem...
HUZURÎ aşkınla rüsva-yı âlem
Bu şaşkın kafayı düşünmez misin?

76
Bir Leylâ ucundan Mecnun misâli
Namus şişesini taşlara çaldım.
Unuttum mâziyi, şaşırdım hâli
Kederlice istikbâle yön aldım.

Mersin dağlarında gezer mi âkıl?
Etrafımı sarmış bir sürü cahil.
Sahil-i necata çıkması müşkil
Sefenesiz bahr-i helâka daldım.

HUZURÎ ağlatır baht-ı siyahı
Meskeni çöldedir, hemdemi âhi.
Rahmeyle hâlime aman İlâhi
İnsanî vahşîler içinde kaldım.

77
Her kader ne ise gelir yerine
Cahiller göynüme keder getirir
Karışma hikmete, dalma derine
Sabretmek netice zafer getirir.

İbretle seyreyle leyl ü neharı
Durmayıp cûş eder bunca envarı.
Her şıtarın gelir bir nevbaharı
Lâleden, sümbülden eser getirir.

HUZURÎ tedbire güvenme mutlak
Hakk'a teveccüh et her işte ancak.
Her yokuşun inişi var muhakkak
Her zeval kemalden haber getirir.

78
Senden ayrılalı gül yüzlü yârim
Silindi göynümde sefa kalmadı.
Göklere yetişti feryad ü zârım
Çekmediğim cevr ü cefa kalmadı.

Tersine dönmüştür devranım, demim
Ciğerde kan dolu, gözlerde nemim.
Kişverinden cüda sultan-ı hamîm
Derdime ümid ü şüphe kalmadı.

Gül mevsimi gitti ah çeker bülbül
Bağ içinde ne gül kalmış ne Sümbül
HUZURÎ'de bitti sabr-i tahammül
Güzellerde insaf, vefa kalmadı.

79
Gel yosma güzelim çatıştıralım
Çimende fışkıran su kenarında
Atalım kayguyu, yatıştıralım
Gönül eğleyelim aşk pazarında.

Kocalığı Hind'e kadar sürelim
Gençleşelim, bir arada duralım
Harabatî sofrasını kuralım
Uğurlu senenin ilk baharında.

Vücudum kül oldu közüm kalmadı
Silindim, saf oldum, tozum kalmadı
HUZURÎ'yim aslâ gözüm kalmadı
Vefasız dünyanın bu şikârında.

80
Aldım hediyeni sayın bay Selim [60]
Beni memnun etti dünyalar kadar.
Hâtıra gelirsin ele aldıkça
Kalmaz hâtırımda derd ü gam gidir.

Gençleştirdi beni bu süslü baston,
Kıymeti gözümde her şeyden üstün.
Medhine hasretsen şi'rim büsbütün
Ancak binde birin ifade eder.

Neş'eye boyladın HUZURÎ -zârı
Kars'ın azîz genci, hem iftiharı
Her muradın vere Cenab-i Bâri
Göstermeye hayatında hiç keder.

81
Kovuldum kapıdan-dilenci gibi.
Her kime dedimse: Aman efendim...
Fena ad çıkaran yalancı gibi
Dinlenmedi sözüm, geçmedi fendim.

Yitirdim vatanı, şaşırdım yurdu,
Sefalet kalbimde yuvasın kurdu
Ciğere işledi, öyle bir vurdu
Feleğin sillesin ben de beğendim.

HUZURÎ bu işe biz dahi güldük
Aradık, taradık yerimiz bulduk.
Timarhane gece bekçisi olduk
Hiç olmazsa değerimi öğrendim. [61]

(60) Kars'ta Selim adındaki bir genç şaire özel surette yaptırdığı bir bastonu hediye eder. Bu bastonu gördüm: El tutulacak yerin altına gizli bir demir şiş konmuştu, savunma âleti olacak surette yapılmıştı. Oğlu galip Fikri'nin evindedir.

(61) Parasız kalıp memuriyet aradığı günlerde (gece bekçiliği) yapmasını söylerler. Bunun üzerine bu koşmayı yazmıştır.

Ey Huzûrî sağlığında kadrin bilinmezse çisud
Rihletinde mum yokap bir ün seni yâran arar.

IV. BÖLÜM

ARUZLA YAZILMIŞ ŞİİRLERİNDEN

SATRANÇ MURABBA

1.	Ol periruh	çeşm-i âhû	mehlikâlar	canıdır
	Ceşm-i âhû	zülf-ü hoşbû	cânımın	cânanıdır.
	Mehlikâlar	canımın	eğlencesi	candan azîz
	Cânıdır	cânanıdır	candan azîz	mihmânıdır.
2.	Müptelâ-yı	derd-i aşkı	ol perinin	cism ü can
	Derd-i aşkı	kim çekerse	istemez	mülk-i cihan
	Ol perinin	istemez	üftâdesi	bağ-ı cinan
	Cism ü can	mülk-i cihân	bağ-ı cinan	kurbanıdır.
3.	Hâluk etti	nâzenindir	her edâsı	dil rübâ.
	Nâzenindir	rû-yi mümtaz	neşedar	sâhip vefâ
	Her edâsı	neş'dar	âyinersi	ibret-nüma
	Dilrübâ	sâhip vefâ	ibret-nüma	ünvanıdır.
4.	İmdi bîhadd	tâzlendi	sâyesinde bezm-i	cem
	Tazelendi	câm-i gülgûn	zümre-yi	âli himem
	Sâyesinde	zümre-yi uşşak	bütün	erbâb-ı dem
	Bezm-i cem,	âl-i himem	erbâb-ı dem	meydanıdır.
5.	Ey HUZURÎ	Bârek-Allah	yazdı kâmil	nazm-i ter
	Bârek-Allah	kadri vardır	her sözün	mânend-i zer
	Yadı heman	her sözün	hikmette bir	mu'ciz eser
	Nazm-ı ter,	mânend-i zer	muciz'eser	dîvanıdır. (62)

SATRANÇ MURABBANIN AÇIKLAMASI

1. O peri yüzlü, ceylân gözlü ay yüzlüler (güzeller) canıdır,
   Ceylân gözlü, saçı hoş kokulu canımın sevgilisidir.
   O ay yüzlüler ki candan değerlidirler, canımın eğlencesi;
   Gönül sevgilisi, candan değerli misafiridir.

2. Can ve beden o perinin aşk derdine tutkundur,
   (Zîra) aşk derdini kim çekerse cihan mülkünü istemez.
   O periye tutkun olan cennetlerin bağını istemez;
   Can ve beden, cihan mülkü ve cennetlerin bağı (ona) kurbandır

(62) Satranç,divan edebiyatında ender yazılmış bir çeşit murabba'dır. Soldan sağa ve yukardan aşağı (aynı dört mısrada) bir mısra okunur. İkinci hanede aynı şekilde devam eder.

3. O iyi huylu, gönül alanın her edâsı nazlıdır;
Nazlıdır (çünkü) mümtaz yüzlü, neş'e veren, vefalıdır.
Ay gibi parlak yüzlü, gönül alanın her edası keyif vericidir, (hoştur, neşe vericidir),
O gönül alan vefalı, ibret gösteren, keyif veren güzel...

4. Şimdi sonsuz olarak Cem'in meclisi sayesinde...
Gül renkli kadehler yüksek himmetleri ile tazelendi.
Bütün âşıklar zümresinin ve işki içen yüksek kimselerin sâyesinde:
Cem (şarap) meclisi, yüksek himmetliler, keyif sahipleri yeniden (hayat buldular), tazelendiler.

5. Ey Huzurî, Allah mübarek etsin, taze (yeni) bir nazım şeklini tamamladın,
Allah mübarek etsin, benzerinin (buna benzer şiirin) değeri vardır,
Her süzünün hikmette bir mücize eser olarak hemen yazdır.
(Bu) yeni nâzım (şekli) benzeri altın olan mücize kabilinden bir divan'dır.

2 GAZEL

1. Kalmadı cismimde gamın, çekmeğe tâkat güzelim,
Yok mu serencam keremin, eyle inayet güzelim.

2. Aşkı yakıp cânımızı, döktü müjen kanımızı
Şiddet-i hicranımızı, arza ne âcet güzelim?

3. Ömrüm eder mebû tabah, ahû gözün, eğri nigâh
Ruyları ol kaş-ı siyah, yosma kiyafet güzelim.

4. Şâd ü serir şen olasın mehveş ü gülten olasın
Ben öleyim sen olasın sağ ü selâmet güzelim.

5. Yok gibi hâmuş dehenin, gûşuma değmez sühanım
Terli serâpa bedenin, bu ne harâret güzelim?

6. Dilde keder, dîdede nem, hâsılı gam üstüne gam
Ben seni sevdim geçemem, kopsa kıyamet güzelim.

7. Hahişim ey mah-i cebîn, ol bana gamhâr-ı muin
Etti HUZURÎ'yi hazîn, fart-ı felâket güzelim.

AÇIKLAMASI:

1. Güzelim, bedenimde tasanı çekmeğe güç, kuvvet kalmadı,
Sonunda cömertliğin yok mu, bana yardım et.

2. Aşkı canımızı yakıp, kirpiği kanımızı döktü,
Ayrılığının şiddetini göstermeğe ne sebep (var) güzelim?

3. Ceylân (bakışlı) gözün, eğri (şehla) bakışın ömrümü yutar,
O siyah kaşlının yanakları, yosma kiyafetli güzelimin...

4. Sevinçli, hüküm süren ve şen olasın ay gibi (güzel) bedenli olasın,
Ben öleyim (yeter ki) sen sağ ve selâmette olasın güzelim.

5. Ağzın susmuş (sanki yok), sözün kulağıma değmez (gelmez),
Bedenin baştan başa terli, bu ne kadar sıcaklık güzelim.

6. Gönülde keder, gözümde yaş, hasılı gam üstüne gam,
Ben seni (bir kerre) sevdim, kıyamet kopsa da (vaz) geçemem.

7. Ey yüreksiz (merhametsiz) ay yüzlü, isterim ki tasama yardımcı ol,
(Çünkü) Aşırı derecede felâket Huzurî'yi hüzünlü bıraktı.

3 GAZEL

1. Vilâdî kör olanlar esfer-i hamrâyı bilmezler
   Hakikatten saparlar Nüsha-i Kübrayı bilmezler

2. Sakın her vaız-ı sûretprestin kavline bakma
   Okurlar, anlatırlar lâfzını, mânayı bilmezler.

3. Doğar sermest ü hayran rind meşreb zümre-yi uşak
   O'lar perva-yı ukba eylemez, dünyayı bilmezler

4. Olanlar "muti kabl en temûti" sırrına mazhar (*)
   Sıratı, duzahı, cem'iyet-i uzmayı bilmezler.

5. HUZURÎ sa'y ü gayret et özünden bî-haber olma
   Muhakkak bilmeyenler kendini, Mevlâyı bilmezler.

AÇIKLAMASI

1. Doğuştan kör olanlar kırmızı taşı (değerli yakutu) bilmezler,
   Gerçekten saparlar Büyük Nüsha (Kur'an-i Keriym'i) bilmezler.

2. Sakın her surete (resme) tapan din öğütçüsünün sözüne bakma:
   (Onlar) okurlar, anlatırlar (ama) sözün aslını, anlamını bilmezler.

3. Âşıklar zümresi (sınıfı) rind tabiatlı (dünya işlerini hoş gören) hayran ve sarhoş doğar,
   Onlar öteki dünyadan korkmaz, dünyayı (ise) bilmezler.

4. (Allah'a) itaatten önce itaat sırrına erişenler, (ölmeden ölenler)
   Sır'at köprüsünü, cehennemi, ulu cemiyeti (kıyameti) bilmezler.

5. Huzurî, çalış ve çaba göster, kendinden habersiz olma,
   (Çünkü) gerçekte kendini bilmeyenler, Mevlâ'yı bilmezler.

4 MURABBA

1. Yok mu kimse arz ede bu hâlimi yâre benim
   Hiç sağalmaz, göz göz olmuş yüreğim yara benim.

2. Anlamaz her bir tabîb derdimin dermanını
   Hâzık lokma deriltemez yaramı yârâ benim.

3. Sevdiğimin bahçesinde yaptırırken bir oda
   Başıma geldi kazalar bir haber alsın o'da

4. Ağrısından rahatım yok ciğerim yanar od'a
   Sıçradım değdi ayağım bir katî yâr'a benim.

5. Erzurum'a teşrif edersen bak güzelce Kân'i gör
   Bir odaların seyret al nakışlı kâni gör.

6. Ne ferasetler yaratmış ol Keremler Kâni gör
   Der HUZURÎ anla, öğren, işime yara benim.

AÇIKLAMASI

Şair bu murabba'da tecnis: bir kelimenin birden fazla anlamda kullanılması san'atını kullanmıştır:

1. Bir kimse yok mu ki bu hâlimi yârime arzetsin
   Benim yüreğimin yarası göz göz olmuş, hiç iyileşmiyor.

2. Her bir tabib, hekim derdimin dermanını anlamaz,
   En usta tabib yaramı yarsa -neşterlese- de iyileştiremez,

3. Sevdiğimin bahçesinde bir oda yaptırırken,
   Başıma kazalar geldi, o da (o sevgili) haber alsın.

4. Ciğerim ateşe (oda) yanıyor, ağrısından rahatım yok,
   (Bu yüzden) sıçradım ayağım sert bir duvara (yara) değdi.

5. Eğer Erzurum'a şeref verirsen güzelce Kân (köyünü)gör;
   Girip odalarını seyret, tavanlardaki işlemeyi gör,

6. Ne çabuk anlaşılır şeyler yaratmış o cömertlerin cömerdi, (Hak),
   Huzurî diyor ki: Anla, öğren ve benim işime yara (diyor yaradan).

5. GAZEL

1. Mübtelâ-yı derd ü mihnettir gönül derman arar
   Bî-nevadır kim muhalli fikrine imkân arar

2. Ah u feryad etmesi bülbül gibi şam u seher
   Şüpheden varestedir kim gonca-yı handan arar

3. Nagmet kalmış fakat nâgah bulursa ya nasip
   Meşreb ü mişvarına uygunca bir cânan arar.

4. Zerreden hurşidi istidlâl eder ehl-i yakîn
   Vahdet-i Hakk'ta tereddüt eyleyen bürhan arar.

5. Seyre çıkmış şem-i rûhsârın yakıp ol nazenîn
   Galiba düçar-ı aşk etmek içün insan arar.

6. Zahid-i bettıynetin güftarına aldanma kim
   Sofîyane terzile aldatmağa şeytan arar.

7. Ey HUZURÎ sağlığında kadrin bilinmezse çisud
   Rihletinde mum yakıp bir gün seni yârân arar.

AÇIKLAMASI:

1. Gönül, eziyet ve derde tutkundur, derman arıyor,
   Nasipsizdir (ama) gayesine (uygun) imkân aramaktadır.

2. Bülbül gibi akşam ve sabah ah ve feryad etmesi (inlemesi),
   Şüpheden uzaktır ki gülen bir gonca arıyor.

3. Öc almadan (geri kalmış) ama ansızın kısmetini bulursa;
   Gidişatına uygun tabiatte bulursa bir sevgili arıyor.

4. Keskin bilgisi olanlar, zerreden güneşin varlığını bilirler,
   Hakk'ın birliğinde tereddüt eyleyenler (ise) delil arar, (dururlar).

5. O nazlı dilber (sevgili) yanağındaki mumu yakıp seyrane çıkmış,
   Galiba aşka tutulması için insan arıyor.

6. Kötü yaradılışlı sofunun sözlerine aldanma (sakın),
   Sofiyane rezilliklerle anlatmaya şeytan arıyor.

7. Ey HUZURÎ, sağlığında eğer kadrin bilinmez ise, (düşünme),
   Öldüğünde mum yakıp bir gün seni dostların ararlar.

6. GAZEL

1. Leb-i lâ'linden ey şuh câm-i Cem keyfiyetin bildim
Görünce rû-yu zülfün subh u şâmın kıymetin bildim.

2. Hayâl oldu gözümde ruhsârın seyr ü temanşası
Fırakın nârına yandıkta nimetin bildim.

3. Muvakkattır bütün ezvak u zevkı bî-vefa dehrim
Anın yüz inkılâp, binlerce mahi izzetin bildim.

4. Felek erbab-ı isti'dadı me'yus etmede ancak
Refah-ı zümre-i cühelâ kesriyetin bildim.

5. HUZURÎ âşına yok, neş'e yok hem derd ü hemdem yok
Diyar-ı garba düştüm şimdi şarkın kıymetin bildim.

(1942, İzmir)

AÇIKLAMASI

1. Ey güzel, kırmızı dudağından Cem'in kadehinin (şarabın) vasfını (öğrendim), bildim,

Yanağının iki tarafından sarkan saçını (ve yanağını) görünce, sabah ve akşamın değerini (anladım), bildim.

2. Gözümde yanağını severek seyretmek hayâl oldu,
Çünkü) ayrılığın ateşine yandığım (zaman) bahşişini anladım.

3. Zamanın sevki ve zevkleri geçicidir hepsi (amma),
Onun (zevkin) yüz değişiklik ve binlerce rütbe ve değerini bildim.

4. Felek, doğuştan kabiliyetli olanları ümitsiz ediyor, ancak;
Cahiller zümresinin refahını (bozulmuş) paralanmış (gördüm) bildim.

5. Huzurî bildik yok, neşe yok, hemdert (ayni derdi çeken) ve derd ortağım yok.
Batı diyarını düşünce, şarkın değerini şimdi (anladım) bildim.

7. GAZEL

1. Endişe-yi hayâlin mahveyledi karârı
Dilhasta-yı visâlin ağlatdı zârı zâr.

2. Dûçar-ı derd-i aşkım zannetme hahişimle,
Oldum esir-i hicrân ez-gayri ihtiyârı.

3. Terk-i hayât edersem ma'zur u bî - şuûrum
Aldı felek elimden ol yâr-i gülizârı.

4. Sâkî getür ayâğı, bezmime bir ayak bas [64]
Saldı beni ayaktan dehrin gam-ı hazârı.

5. Bülbül hazîn ü nâlân, uşşak-ı dîde-giryân
Yârab, bu bağ-ı dehrin hiç yok mu nevbahârı [64].

6. Hâl-i cünun-u aşkı seyreyle bende herdem
Zannetme Kays'e mahsu dîvanelik şiârı.

7. Beyhûdedir HUZURÎ, etme nisâr-i gevher
Takdir eden bulunmaz erbâb-ı iktidârı.

AÇIKLAMASI

1. Hayâlinin endişesi (kederi) (bendeki) kararı yok etti,
Kavuşma hastası olan gönlü inleye inleye ağlattı.

2. Aşkının derdine tutuluşu sanma ki isteğimledir,
Ben elimde olmıyarak ayrılığın esiri (kölesi) oldum.

3. Eğer ölürsem özürlü ve şuursuzum (çünkü),
Felek elimden o gül yanaklı sevgiliyi aldı.

4. Sâkî, kadehi getir (de) meclisime bir uğra, (gel),
Zamanın bin türlü tasası beni ayaktan (tâkatten) düşürdü.

5. Bülbül hüzünlü ve inleyen, âşıklarının (ise) gözü yaşlı,
Yârabbi bu zamane bağının hiç ilkbaharı yok mu?

6. Bende her zaman aşkın delilik hâlini seyreyle,
(Ama) Kayse (Leylânın sevgiline) mahsus işaretler sanma.

7. Ey Huzurî boşuna gevherini saçıp (durma),
(Çünkü) iktidar sahiplerini (iyi söz seyleyenleri) takdir eder bulunmaz.

(63) Ayak: Cinaslıdır. Kadeh ve ayak anlamına gelir.

(64) M. Fahreddin Çelik, Tarihten Sesler Mecm. 1943, sy. I de (Yaşıyan âşıklarımızın en ustası: Yusufeli'li Huzurî) adı etüdünde "Yâreb bu bâğ-ı dehrin yok mu hiç nevbahârı...",
şeklinde dercetmiştir. Keza altıncı beytin birinci mısraındaki "herdem"i (hemdem) olarak yazılmıştır.

8. GAZEL

1. Âdemiz âdem gibi biz âdemleriz
   Sûretâ bir âdemiz siyrette bin âdemleriz.

2. Murg-i Kaf-i lâmekân gavvas-ı bahr-i vahdetiz
   "Mûtu kable en temuti" (69) sırına mahremleriz.

3. Nefsimizden bî-peder yüzbin Mesîh eyler zuhûr
   Mürdeler ihyâ eder sanman Mesîhâ demleriz.

4. Hamle eyler zerremiz hurşid-i rahşân üstüne
   Katresin deryâya galip eyleyen Rüstemleriz.

5. Benzemez etvârımız nagâh HUZURÎ hastaya
   Hestivünist kaydın ferâmuş etmişiz Ethemleriz.

AÇIKLAMASI

1. Adamız, adam gibi insanlarız,
   Görünüşte bir insanız amma içimizin görünmesinden bin âlem (gibi görünürüz).

2. Mekânsız Kaf Dağının kuşu, birlik denizinin dalgasıyız,
   (Şöyle ki) "Ölmeden evvel ölünüz" (65) sırrına ermişizdir.

3. Bizim şahsımızdan, yüzbin İsa (Peygamber) babasız doğar,
   Sanmayın ki ölüleri nefesiyle dirilten İsâyız.

4. Parlak güneşin üstüne (kıvılcım haldeki) zerremiz aşar,
   Bir damlasıyle deryayı yenen Rüstem gibiyiz.

5. Tavırlarımız ansızın zuhur eden, hasta HUZURÎ'ye benzemez,
   Varlık ve yokluk kaydını unutan Ethemleriz.

(65) Tasavvufta bir telâkkidir: Ölmeden önce ölümü tadınız,
yani, sizi kötülüğe sevkeden nefsinile savaşınız, onu yok edip iyiliğe koşunuz, mecazına gelir. Bilhassa Celvetîlerde bu görüş vardır.

9. GAZEL

1. Bir baktım ey sitemger hâl ü hatt ü izâra
   Yok tâkat-ı mükerrer eyvaâhı intizara

2. Vuslât deminde ey dil hayret hicâb ü hâil
   Hurşîd-i hüsn-ü kâmil mümkün müdür nazâra?

3. Seyrime bahş-i cân et, serv-i kaddin nişân et
   Ey dîdesû revân et her si-yi rengüzâra.

4. Lebler hayâta Şâfi, müjgâni leyk-i nâfi
   Bir tîr-i gamze kâfi uşşak-ı sad hezâra.

5. Beyhûdedir niyazım tasdi-yi tâm ne lâzım?
   Bakmaz o mest-i nâzım izâr ü îtizâra.

6. Ey baht-ı bed serencam yok sende hayre ikdâm
   Yârab nedir bu âlâm herdem dil-i nizâra?

7. Mahzûn demek mi âdem, me'yus veyâ demâdem
   Sâkî mey-i ferahdem yok mu HUZURÎ zâra?

AÇIKLAMASI

1. Ey (bana zulm eden) hâline, boyuna ve yanağına bir baktım
   Tekrar beklemeğe yazık (ki) güç kalmamış.

2. Ey gönül, kavuşma zamanında utanma gibi engel varken,
   Olgun güzelliğinin güneşine bakmak mümkün müdür.

3. (Ey güzel), seyrime can bahşet, servi boyunu göster,
   Ey yan (şehlâ) bakışlı, her gelip geçene de yol ver.

4. Dudakların hayata şifa verici, kirpiklerin yararlı lâkin,
   Bir gamze okun yüz aşığa yeter.

5. Niyazım boşunadır, seni rahatsız etmeğe ne gerek (var),
   Çünkü, o mest edici sevgilim yüzüme ve özür dilemeğe bakmaz.

6. Ey kötü bahtlı (gönül) sende hayre gayret yok,
   Yarabbi bu zayıf gönlüme her zaman bu (kadar) elemler nedir?

7. İnsan demek, hüzünlü, üzüntülü veya sık sık tasalı mı demektir,
   Ey sakî ferahlık verici bir kadeh (vermek) yok mudur, inleyen Huzurî'ye?

10. GAZEL

1. Özgeler verdi haber hicrile ye'si ciğerim
   Hâlime rahm ediniz yok ciğerimden haberim.

2. Nereden geldiğime doğruca vâkıf değilim
   Bilemem merci vü mevam'i nasıl derbederim.

3. Hâl-i düşvarımı def etmeğe bir bâde getür
   Sâki lütfûn ile yok eyle ne varsa eserim.

4. Çıksa cânım yine ey şuh seni terk eyleyemem
   Şüphesiz kendi hayatım gibi zira severim.

5. Vermedin ağzıma bir kez beyaz süt memeni
   Tıfl-ı masûmun kadar anlaşılan yok değerim.

6. Neylerim görmediğim bir şeyi me'lûf değilim
   Zevk-i dünyaya bedel işte benim de kederim.

7. Ya Kerîm mezkeri afveyle HUZURÎ kulunu
   Bîşumar cürm ile âmade-yi vakte seferim.

AÇIKLAMASI

1. Yabancılar ciğerimin (sevgilimin) üzüntüsü ile ayrılığını haber verdi,
   (Bunun için) Halime acıyınız, ciğerimden (sevgilimden) haberim yok.

2. Nerden geldiğimi dosdoğru bilmiyorum,
   Sığınacak yerimi ve yurdumu (da) derbeder olduğumdan bilemiyorum.

3. (Bu) güç, mükil halimi yok etmek için bir kadeh getir (de),
   Ey sâkî ihsanın ile ne (kadar) tasam varsa yok eyle...

4. Ey güzel, canım cıka da seni terk eyleyemem.
   Çünkü, şüphesiz kendi cânım gibi (seni) severim.

5. Beyaz süt göğsünü bir kez ağzıma vermedin:
   Günahsız çocuğun kadar anlaşılan (yanında) değerim yok.

6. Ne yapayım ki görmedğim bir şeye alışmış değilim,
   Dünya zevkine bedel işte benim de kederim (var).

7. Ey Kerim olan (Allah), bu arsız Huzurî kulunu bağışla
   O, sayısız suç ile ölüm vaktine, sefere hazır, bekliyor.

11. GAZEL

1. Ey gonca dehânım, beni, nalânı unutma,
   Aşkınla hazîn, hasta-yı hicrânı unutma.

2. Estikçe sabâ zülfünü ettikte perîşan
   Sal hâtırına bu hâl-i perîşanı unutma.

3. Ahbâbın ile meclis-i işret kurulunca
   Mehcûri kalan zümre-yi rindanı unutma.

4. Geldikte bahar eyliyecek zevk ü safalar
   Genç başın içün pir-i ciğer-kâni unutma.

5. Dilşâd-i surür et beni sıhhat haberinle
   Va'd eylediğin lütf-ü firavanı unutma.

6. Eş'arını kesr methinde eyler seraye
   Lütfeyle HUZURÎ'yi sühandânı unutma.

AÇIKLAMASI

1. Ey gonca ağızlım, beni, inleyen (âşıkını) unutma,
   Aşkınla hüzünlü, ayrılık hastasını unutma,

2. Sabahın hafif yeli esip de zülfünü dağıtınca,
   Hâtırına getir bu perişan halde (bulunanı) unutma.

3. Dostların ile içki meclisi kurulunca,
   Ayrı düşen bu rindler (dünya işlerini umursamayan) zümresini unutma.

4. Bahar geldiği (zaman)zevk ve eğlenceler yapacaksın,
   Genç başın için seni ciğerden seveni unutma.

5. Tezelden gönlümü neşelendir, sağlık haberinle,
   Söz verdiğin bol lütûfları unutma.

6. Şiirlerini çok paralayıp, methederek gönderen,
   Güzel söz söyleyen Huzurî'yi lütfeyle de unutma.

12 GAZEL

(Bir tarih'te Erzurum'da iken)

1. Neş'e-bahşe bâde yok âh bezm-i rindan kalmamış
   Andelip dembeste zevk -engiz gülistan kalmamış.

2. Mevki-yi ikbâle geçmiş çâker-ü bed-mâyeler
   Muhterem şahsı esîr rindane merdan kalmamış.

3. Yok hamiyetten eser, olmuş mürüvvet nâbedit
   Zerre miktar kimsede insaf ü îman kalmamış.

4. Görmez olaydım seni evvelce keşki Erzurum
   Meşreb ü mişvarıma uygunca insan kalmamış.

5. Merkez-i ilm-i fazîlet ma'dum-i fennî âdet
   Târihe geçmiş fakat erbab-ı irfan kalmamış.

6. Şimdi halkın hürmetin cühelâ tahsis eyleyim
   Ârif ü dânânları takdire imkân kalmamış.

7. Açlığından bahseder bây ü geda yok başka lâf,
   Ortadan kalkmış oruç, perhizde noksan kalmamış.

8. Ey HUZURÎ Hazret-i Muhtâre arzet hâlini
   Özge andan sahnede merd-i sühandân kalmamış.

AÇIKLAMASI

1. Neş'e verici kadeh yok ah rindan meclisi kalmamış,
   Bülbül susmuş, (göze, gönle) zevk veren gül bahçesi kalmamış

2. Aslı kötü olan kullar ikbal mevkiine geçmiş;
   Saygıdeğer kişileri tutsak, dünyaya kıymet vermeyen yiğitler kalmamış.

3. Hamiyetten (insanın yurduna yakınlarına hizmetinden) eser yok, insanlık (mertlik) yok olmuş.
   Kimsede zerre kadar insaf ve acıma (duygusu) kalmamış.

4. Keşki seni önceleri görmez olaydım Erzurum (çünkü):
   Tabiatime ve huyuma uygunca insan kalmamış.

5. Fazilet (erdemlik) ilminin merkezi (bu şehirin) âdeta fennî yok olmuş,
   Tarihe geçmiş amma yüksek bilgi sahibi kimse kalmamış.

6. Şimdi halkın sayğısını bilgisizlere ayırdım,
   Bilgi sahipleri ve âlimleri takdir etmeğe imkân kalmamış.

7. Zengini (de) fakiri de açlığın sözünü ediyor, başka söz yok,
   Oruç (tutma geleneği) ortadan kalkmış perhiz edenlerde noksanlık yok.

8. Ey HUZURÎ Hazret-i Peygambere halini azeyle (zîra);
   Ortada ondan başka güzel, doğru söz söyleyen mert kalmamış.

13 GAZEL

1. Aman sâkı kerem kıl hâtırı nâşâdımı şâd et
   Dil-i virânımı bir câm ile ma'mur'u abâd et.

2. Der u divar-ı meydan sakfı sertaser huban olsun
   Beni derviş için ayrıca bir meyhâne bünyâd et.

3. Dönersem resm-i râh-ı aşktan billahi nâmerdim
   Habibim, yüz cefa kıl arız-ı veçhiyle bidâd et.

4. Sabâ ol mehveşin kûyuna uğrarsa güzergâhın
   Perişan zülfüne yüz sür, perişan olduğum yâd et.

5. HUZURÎ sanma ki ol mehveşe âhın eser etmez
   Terahüm eyler elbet gün gelir sen âh u feryâd et.

AÇIKLAMASI:

1. Aman içki sunan (sevgili), kederli zihnimi şenlendir,
   Perişan, (dağınık, kedeli) gönlümü bir kadeh ile onar ve şenlendir.

2. Meydanın duvarı ve kapısı, çatısı baştanbaşa sevgililerle dolsun,
   (Yeter ki) ben derviş (kulun) için ayrıca bir meyhane kur.

3. Aşk yolunun izinden dönersem Allah adına alçağım,
   Sevgilim (senden yüz çevirirsem) yüz kere eziyet et, bu sebeble bana zulüm et.

4. Sabah yeli, (eğer) o ay yüzlünün köyüne (semtine) yolun uğrarsa,
   Dağınık zülfüne yüzünü sür, kedeli olduğumu (ona) hatırlat.

5. Huzurî, sanma ki o yay yüzlüye iç çekmen tesir etmez,
   Elbet bir gün gelir (sana) acır, sen (yine) iç çek ve sızlan.

14. KARS GAZELİ

1. Kars ilinin mevkini sen ilkbahar olsun da gör,
   Lâle, sümbül, mor-menekşe âşikâr olsun da gör.

2. Yeryüzü feyz-i tabiatten yeşil zümrüd gibi
   Neş'e-engiz her çemen nâm-ül mesar olsun da gör.

3. İyş ü işaretler sunulsun sâkî-yi gülçehreler
   Nâralar atsın dolansın bîkarar olsun da gör.

4. Başlasın millî oyun, elde ciritler hoplasın
   Koç-yiğitler saf ve saf esbe-süvar olsun da gör.

5. Eylesün reftâr güzeller bahçelerde nâz ile
   Mâhrûlardan leyâlisi nehar olsun da gör.

6. Kal'a-yi müstahkemi etsin cihanı râşedâr
   Düşmen-i bedhahına âteş nisar olsun da gör.

7. Kâbe-âsâ bir daha hâkin ziyaret eyleyip
   Kurtulup gamden HUZURÎ bahtiyâr olsun da gör.

AÇIKLAMASI:

1. İlk bahar olsun da Kars ilinin zevkini gör,
   Lâle sümbül, mor menekşe belli olsun da (güzelliği) gör.

2. Yeryüzü tabiatın feyzinden zümrüt gibi yeşil,
   Neş'e veren her çemen sevinçler (saçsın) da göre.

3. Gül yüzlüler sâki olup içkiler sunulsun;
   Yüksek sesle (sevinç sesleri) atsın, dolansın (güzeller) kararsız (sarhoş) olsun da gör.

4. Millî oyun başlayıp ciritler elde hoplasın,
   Koç yiğitler saf saf (durup) ata binsin de gör.

5. Güzeller bahçeler de naz ile gezsinler;
   Ay yüzlülerden geceleri gündüz (gibi) olsun da gör.

6. Sağlam, yıkılmaz kalesi dünyayı titretsin de,
   Herkesin kötülüğünü isteyen düşmana ateş saçsın (bir) gör.

7. Kâbeye benzeyen toprağını bir daha ziyaret eyleyip,
   Huzûri gamdan kurtulup bahtiyar olsun da (onu o zaman) gör.

15. GAZEL

- Fuzulî'ye nazire-

1. Mest-i câm-i vahdetiz her tavrımız mestânedir
   Gönlümüz rûhsâr-ı yâre subh u şâm pervanedir.

2. Biz hakıykat [66] dersini pîr-i mügandan almışız
   Tekkemiz meyhanelerdir, gönlümüz puthanedir.

3. Lâübali meşrebiz âyin ü mezhep bilmeyiz,
   Kayd-i âlemden beri ma'muremiz vîranedir.

4. Zikrimiz, âh u enîn, âmalimiz dâğ-ı derûn
   Devreder elden -ele tesbihimiz peymânedir.

5. Terk-i sûret eyle zâhit hakıykat ehline
   Yârdan gayrı ne görürsen mutlaka bîgânedir.

6. Kıyl u kalden vurma dem vaız yeter kim
   Sende yok sıdk u safa hep sözlerin efsânedir.

7. Kays'e benzetmen HUZURÎ âşık-ı bîçâreyi
   Rahm-i mâderden değil çok eski bir dîvânedir.

AÇIKLAMASI

1. Birlik kadehinin sarhoşuyuz, her tavrımız mest edicidir,
   Gönlümüz yarın yanağına sabah ve akşam pervanedir

2. Biz gerçeğin dersini Zerdüştlerin pirinden almışız,
   Tekkemiz meyhaneler, gönlümüz (ise) put evidir.

3. Kayıtsız tabiatteyiz, âyin ve mezhep bilmeyiz,
   Cihanın yadılışından beri evimiz haraptır.

4. Ah (edip) inlemek zikrimiz, emellerimiz içten dâğlıdır,
   Elden ele devreden tesbihimiz büyük kadehimizdir.

5. Ey sofu hakikat ehline yüzünü gösterme, (çünkü gözümüz),
   Yârdan başka ne görse ona mutlaka yabancıdır.

6. Dedi-kodudan bahsetme din öğütleyici, çünkü,
   Sende rahata bağlılık yok sözlerin hep efsanedir.

7. Çaresiz âşık Huzurî'yi Kayse (Leylâ'yı seven)'e benzetmeyin,
   Anadan doğma değil (o) çok eski bir delidir.

(65) Şairin Bektaşî uslûbunda yazdığı bu gazeli İslâmî gerçek ma'na ve ruhu ile anlamayan kaba-sofulara ithaf ettiğini söyleyebiliriz. Şair namaz ve niyazında idi. Bektaşiliğe meyli olduğu bu şiirleri ve nefeslerinden anlaşılıyor.

16. GAZEL

1. Za'fa düşmüş tâzeden bir fidan ister gönül
   İhtiyar hâlinde bir nevres-civan ister gönül.

2. Kıl kadar etvar-ı endamında noksan olmaya
   Serv-i kamet, çeşme-i âfet, mumiyan ister gönül.

3. Nazmu nesre âşina, hulkan tekâmül eylemiş
   Dilrüba, sahip vefâ, ârâm-ı cân ister gönül.

4. Gülleri fasl-ı mevasimden haleldâr olmıya
   Hâr-ı yok el değmemiş hoş gülistan ister gönül.

5. Sâkîya lütfûn diriğ etme HUZURÎ hastadan
   Sâye-yi lütfûnda bir dâr-ül eman ister gönül.

AÇIKLAMASI

1. Gönül zayıf düşmüş, (kendine destek) taze bir fidan (boylu) istiyor,
   İhtiyar halinde yeni yetişen bir güzel istiyor.

2. Vücudunun hareketlerinden kıl kadar bir noksan olmasın,
   Servi boylu, çok güzel gözlü, beli ince bir (sevgili) olsun istiyor.

3. Nazım (şiir) ve nesri bilen, seven, huyca olgunlaşmış,
   Gönül kapan, vefalı, canın süsü (bir sevgili) ister.

4. (Öyle güzel ki) gülleri mevsimlerin geçmesinden zarar görmesin,
   Dikensiz, el değmemiş hoş bir gül bahçesi ister gönül.

5. Ey sâki, hasta Huzurî'den ihsanını esirgeme:
   İhsanının (bağışının) sâyesinde emin bir yer istiyor (bu) gönül.

17. GAZEL

1. Yetişti cûd-i âhım arşa geçti çarh-ı gerdunu
   Harâb etti zemini çeşmimin seylâb-ı ceyhûnu.

2. Gören ahvalimi efsâne-yi Mecnûna meyl etmez,
   Unutturdu cünûnum mâcerâ-yi hâl-i Mecnûnu.

3. Hum oldu, işte kaddim derd-i aşk-ı mahrûlarla
   Bana gösterme ey baht-ı siyah her kadd-i mevzûnu.

4. Şikâyet eyler herkes gayr-ı memnun devr-i cevrden
   Bu devr-i bî-vefânın yok mudur bilmem ki memnunu?

5. Serir-i şâd olan bir eri görmek gayrı kabildir
   Araştırırsan görürsün sûbesû binlerce mahzunu.

6. Gönül rahat dilersen kendine bir başka âlem bul,
   Gam ü hicran imiş ancak hayatın sırr-ı mazmunu.

7. Tahammül eyle, şekvâ eyleme bim-i havadisten
   HUZURÎ etme bîzar elverir mâfevki, ma'dunu.

AÇIKLAMASI

1. Ahımın fazlalığı göğe yetişti, dünya çarkını geçti,
   Göz yaşımın coşkun selleri (ise) yeryüzünü harap etti.

2. Benim hallerimi gören Mecnun'un efsanesine segi beslemez,
   (Çünkü) dilelik hâlim Mecnunun halini unutturdu.

3. Ay-yüzlülerin aşk derdiyle işte boyum büküldü,
   Ey kara baht, (böyleyken) bana düzgün boylu (sevgiliyi) gösterme.

4. Herkes haksızlık zamanından şikâyetçi, memnun değil,
   Bilmem ki bu vefasız dünyanın memnun olan (insanı) yok mudur?

5. Sevinçli yeri olan bir kişi görmek kabil değildir,
   Araştırırsan her yanda binlerce hüzünlüyü görürsün.

6. Ey gönül, rahat etmek istersen kendine bir başka dünya bul,
   Hayatın sırrının anlamı, ancak keder ve ayırılk acısıymış.

7. Havadis korkusundan şikâyet etme (şair) sabreyle,
   Ey Huzurî (yeter) senden üstün ve aşağı olanı usandırma.

18. MERSİYE

- (Razı adlı dostunun saniye adlı kızına mersiye)-

1. Tıfl iken bir goncayı soldurdu felek
   Çekti tîg bir nevres-nevzade eyvâh bî-günâh.

2. Ah kim hükm-ü kaza'ya eylemek olmaz cedel
   Çâresi sabr ü tahammüldür anın bi-iştibah.

3. Sâniye, Razi Efendinin ümmid-i goncası
   Murg-veş uçtu bihişti eyledi âramgâh.

4. Vâlidesine Hüda ihsân ede sabr ü cemil
   Bâdema göstermiye âlâm-i çarh-ı rû-siyah.

5. Harf-ı menkutla HUZURÎ yazdı fevti tarihin
   Azm-i ukba etti ol şems-i emel sâd âh vah.

AÇIKLAMASI

1. Küçük yaşta iken bir gonca (gülü) soldurdu felek,
   Yeni doğmuş bir civana (ecel) kılıcını çekti,

2. Allahtan gelen (hükme) ah söz söylemek (doğru) olmaz,
   Şüphesiz (bunun) çâresi sabır ve dayanmaktır.

3. Razi Efendinin gonca ümidi (genç çocuğu) Saniye
   Kuş gibi uçtu, cenneti durak yeri yaptı.

4. Annesine Allah güzel sabır versin,
   Bundan sonra siyah (matemli) yüzüne felek elemleri göstermesin...

5. Noktalanmış harfle (ebcetle) Huzurî ölüm tarihini yazdı,
   Ahrete göçtü o emel güneşi, yüz kere ah vah (olsun).

19. METHİYE

1. Gerçi bir âlicenâp ayrıldı tebdilen fakat [67]
Tuttu ilde mevkiin bir merdüm-i izzet-kârın.

2. Nazm u nesre âşina tahrir-i mahmud-ul hısam.
Sahne-yi şiir ü edeb olmakta Artvin bâdezin.

3. Şahid oldum nice illerde bülend-i sıytına,
Adlile şöhret-şiar, sahip-kerem, azm-i metin.

4. Hazret-i Kadr-i Celil-ül kadr-i vâlâ menkabet
Sâye endâz-ı vilâyet fitraten rükn-ü rehin.

5. Yaz HUZURÎ tarih-i menkût kudum-i sadine
Oldu hâlen her taraf mutlak Bihişt-i bihterin.

AÇIKLAMASI

1. Gerçi iyilik ve cömertlikte bulunan (yüce bir kişi) değiştirilerek (aramızdan) ayrıldı, fakat;
İzzet sahibi bir insan (onun) yerini tuttu, (yerine geldi).

2. Nazma (şiire) ve nesre sevgisi olan çekinmeden övülmeğe, yazılmağa değer,
(İnsanlar sayesinde) Artvin ili bundan sonra edebiyat ve şiire sahne (olacak).

3. Nice illerde yüce, iyi ününe tanık oldum,
Adaletle şöhret bulmuş, cömertlik sahibi, sağlam ahlâklı.

4. Kadir (bey) hazretleri, ulu, yüce ve övülmeğe değer,
Vilâyetin koruycusu, doğuştan sağlam ve itimada (lâyık insan).

5. Ey Huzurî uğurlu ayak basışını noktala, tarihini yaz,
(Çünkü) her taraf mutlaka pek güzel bir cennet oldu bu halde.

(67) 1937 de Artvin valiliğinden ayrılan Refik Koraltan için yazılmıştır. Yerine Kadri Uçak atanmıştı.

20. MUSEDDES

1. Tasavvur eylemem bir hâne hicrangâhtan gayrı [68].
Vahim halim soran yok düşmen-i bedhahtan gayrı.
Nedir cürm-i sarihim gittiğim şeh-rahtan gayrı
Elimde kalmadı sermaye âh ü vahtan gayri
Penahım, melceim yok Hazret-i Allah'dan gayrı
Ne bir yâr ü ne bir hemden dil-i agâhtan gayrı.

2. Tevekkül ehli dervişim, safa-yı aşka müstağrak
Gerekmez âşıka endişe-yi kayd-ı hayat elhak
Yetişmez mi bana Rezzak-ı âlem Hâlık-ı mutlak?
Değil bir şahsa hâşâ minnetim Allah'adır ancak
Penahım, melceim yok Hazret-i Allah'dan gayrı
Ne bir yâr ü ne bir hemden dil-i agâhtan gayrı.

3. Turab olsam da hâlim düşmen-i ehl-i hıyanettir
Hıyanet eylemek hem-cinse zira ki bir cinayettir
Çalışmak halk için fikrimce en yüksek ibadettir
Seririm özrüme bais ki her dem istikamettir.
Penahım, melceim yok Hazret-i Allah'dan gayrı
Ne bir yâr ü ne bir hemden dil-i agâhtan gayrı.

4. Kelâm hürriyetim vicdan-ı surette edâ ettim,
Beni tazip eden efkârı gönlümden cuda ettim
Dönersem hainim âmale azm-ı iptida ettim
Neyim varsa vatan aşkıyle bilcümle feda ettim
Penahım, melceim yok Hazret-i Allah'dan gayrı
Ne bir yâr ü ne bir hemden dil-i agâhtan gayrı.

5. HUZURÎ eyleme endişe-yi beyhûde gurbette
Sonun fikreyle olsan mesned-i vâlâ-yı izzette
Metin ol etme istical sabır et emr-i hikmette
Tasarruf eyleyen her emr,i Mevlâdır hakikatte
Penahım, melceim yok Hazret-i Allah'tan gayrı
Ne bir yâr ü ne bir hemden dil-i agâhtan gayrı.

---

(68) Fuzulî'nin meşhur:
Hâsılım yok ser-i kûyunda belâdan gayrı
Garazım yok reh-i aşkında fenmadan gayrı.
Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özge
Ne açaç kimse kapım bâd-ı sabâdan gayrı...
beytiyle başlıyan gazelinden ilham alarak yazmıştır.

20.

1. Ayrılık yurdundan başka bir ev yer zihnim getirmem,
Sonu tehlikeli olan halimi, kötülüğümü isteyen düşmandan gayrı soran yok.
Gittiğim büyük yokdan (Hak yolundan) başka açık suçum yok.
Elimde inlemek ve sızlamaktan başka sermayem kalmadı.
Büyük Allahtan gayrı sığınacak yerim, yurdum kalmadı,
Ne bir sevgili, ne bir arkadaşım (var), uyanık kalbimden başka.

2. Aşk safasına batmış, Allaha güvenen derviş zümresindenim,
Âşık olana doğrusu ölünceye kadar endişe (etmek) gerekmez.
Alemin rızkını veren (Allah), her şeyi mutlak Yaratan yetişmez mi (bana)?
(Çünkü) Allah korusun bir şahsa değil minnetim, şükrüm ancak Allahadır.
Büyük Allahtan gayrı sığınacak yerim, yurdum kalmadı,
Ne bir sevgili, ne bir arkadaşım (var), uyanık kalbimden başka.

3. Toprak olsam da toprağım, hainlik edenlere düşmandır,
Çünkü aynı cinsten insana hainlik, bir cinayettir.
Halk için çalışma (ise) fikrimce en büyük ibadettir,
Baştacım, özrüme sebep (olan) her zaman dosdoğru olmaktır.
Büyük Allahtan gayrı sığınacak yerim, yurdum kalmadı,
Ne bir sevgili, ne bir arkadaşım (var), uyanık kalbimden başka.

4. Söz hürriyetimi vicdanıma (uygun) şekilde ödedim,
Beni rahatsız eden fikirleri gönlümden (aklımdan) ayırdım.
Emellerime doğru yürümeğe başladım, dönersem hainim,
Neyim varsa cümlesini vatan aşkıyle verdim.
Büyük Allahtan gayrı sığınacak yerim, yurdum kalmadı,
Ne bir sevgili, ne bir arkadaşım (var, uyanık kalbimden başka.

5. Huzurî, gurbette boşyere endişe eyleme,
Değerli, yüce bir mevkide olsan da sonunu düşün...
Yüreğini sağlam (ferah) tut, acele etme, sabret Allahın emri (bunlardır),
Her emri sarf eden (va'z eden) gerçekte Mevlâ'dır.
Büyük Allahtan gayrı sığınacak yerim, yurdum kalmadı,
Ne bir sevgili, ne bir arkadaşım (var), uyanık kalbimden başka.

21. MUSEDDES

1. Perîşanım ki ol zülf-ü perişanımdan ayrıldım [69]
Garip bir bülbülüm bağ-ı gülistanımdan ayrıldım.
Gedâyım, bî-nevayım bezm-i sultanımdan ayrıldım,
Muazzez, muhterem, serv-i hıramanımdan ayrıldım.
Edâlı, naz u istignalı cânanımdan ayrıldım
Terahüm eyleyin, cânan değil cânımdan ayrıldım.

2. Becâdır bir eser gösterse feryâdım kıyametten,
Akıtsam eşk-i çeşmim hicr-i endûh-u melâmetten
Ne müşkil derde düştüm ağlarım ân-i felâketten
Tahayyül eylemezdim ayrılık rûy-u sabahattan
Edâlı, naz u istignalı cânanımdan ayrıldım
Terahüm eyleyin, cânan değil cânımdan ayrıldım.

3. Gözümden düştü şimdi lâle, sümbül, bahçeler, bağlar
Dayanmaz ateş-i dil-sûzuma düşse eğer dağlar;
Fırakınla açıldı sîne-yi mecruhumda dâğlar,
Feci ahvâlime dostlar değil düşman bile ağlar.
Edâlı, naz u istignalı cânanımdan ayrıldım
Terahüm eyleyin, cânan değil cânımdan ayrıldım.

4. Kesilsin cümleten enhar, bütün dünya serap olsun
Duyurun kaali sinsin sîneler yansın kebap olsun
Kırılsın cam-i meyler zehr-i katiller şarap olsun
Yıkılsın çarh-ı gerdun yeryüzü batsın harap olsun.
Edâlı, naz u istignalı cânanımdan ayrıldım
Terahüm eyleyin, cânan değil cânımdan ayrıldım.

5. Dağıldı akl-u fikrim kalmadı Ya Râb ne hâl oldu
O tatlı rûz-u vuslât hâtırımda bir hayâl oldu
Görüşmek bir daha eyvah zaif-ül bir-ihtimal oldu
HUZURÎ hastaya şimden gerû sağlık muhal oldu
Edâlı, naz u istignalı cânanımdan ayrıldım.
Terahüm eyleyin, cânan değil cânımdan ayrıldım.

---

(69) Bu müseddes Fuzulî'nin:
Vay yüz bin vay kim dildârdan ayrılmışem
Fitne çeşm-ü sahir-i hun-hardan ayrılmışem...
diye başlıyan muhammesinden mülhem olarak yazılmış olsa gerektir.
(Bak. M. Fuat Köprülü, Divan Edebiyatı Ant. 1946, sh. 229).

AÇIKLAMASI

1. Kederliyim çünkü o saçı dağınık sevgilimden ayrıldım,
   Kimsesiz bir bülbülüm, (çünkü) gülistan bağımdan ayrıldım.
   Yoksulum, nasipsizim, sultanımın meclisinden ayrıldım.
   Değerli, hürmete lâyık (saygı değer) yürüyen sevgilimden ayrıldım.
   Edalı, nazlı ve tokgözlü sevgilimden ayrıldım,
   Acıyın (bana), sevgili değil (sanki) cânımdan ayrıldım.

2. Bağırıp sızlanmam kıyametten bir eser gösterse, uygundur;
   Gam ve azarlamaktan (dolayı) gözümün kanlı yaşını akıtsam
   Ayrılığı düşünmezdim, güzelliğinin yüzünden...
   Edalı, nazlı ve tokgözlü sevgilimden ayrıldım,
   Acıyın (bana), sevgili değil (sanki) cânımdan ayrıldım.

3. Şimdi lâle, sümbül, bahçeler ve bağlar gözümden düştü,
   Gönül yakan ateşime eğer dağlar düşse dayanmaz.
   Ayrılığınla yaralı göğsümdeki yaralar açıldı, (kanadı),
   Acı veren hallerime dostlar değil düşmanlar bile ağlar.

4. Bütün mehirler kesilsin (kurusun), bütün dünya çöl olsun,
   (Bu halimi) duyurun da sözümü duyan sinsin, göğüsler yanıp kebab olsun,
   Şarap kadehleri kırılsın öldürücü zehirler şarap (gibi) olsun,
   Dönen dünyanın çarkı yıkılsın, yeryüzü batıp harap olsun...
   Edalı, nazlı ve tokgözlü sevgilimden ayrıldım,
   Acıyın (bana), sevgili değil (sanki) cânımdan ayrıldım.

5. Ya Rabbi, aklım ve düşüncem dağıldı, (bir şey) kalmadı, ne hal oldu (bilsen),
   O tatlı kavuşma günü zihnimde bir hayâl oldu.
   Bir daha görüşme ne yazık ki bir ihtimal oldu
   (Artık) Hasta Huzurî'ye şimdiden sonra sağlık mümkün olmayacak.
   Edalı, nazlı ve tokgözlü sevgilimden ayrıldım,
   Acıyın (bana), sevgili değil (sanki) cânımdan ayrıldım.

21 ATA'YA AĞIT

(Müsebba tarzında)

1. Tuttu sis gün yüzünü, nûr u ziyâsız kaldı,
Bâdema çarh-ı felek nâmı vefasız kaldı.
Lerze düştü vatana zevk ü sefasız kaldı,
Hastalar yaş akıtır çünkü devasız kaldı,
Herkesin boynu buruk kaldı, Ata'sız kaldı,
Bu elîm hâdiseden gözlerimiz kan oldu,
Dost değil mevtine düşmen bile giryân oldu.

2. Çankaya goncaları soldu, gülistan ağlar,
Cümleten vahşî, tuyur, cîn ile insan ağlar.
Ettiği zulme felek oldu peşîman ağlar,
Dereler, taşlar, ağaçlar, yedi umman ağlar
Karalar giydi bütün, bay ile bayan ağlar.
Bu elîm hâdiseden gözlerimiz kan oldu
Dost değil mevtine düşmen bile giryân oldu.

3. On dokuz yılda harâb ülkeyi â'bad etti,
Cümle esnaf, vatandaşları dilşâd etti.
Eskilik hem de hürafat koymadı berbad etti
Yeni mektepler açıp gençleri irşâd etti
Bozulan derneği tebdil ile bünyâd etti.
Bu elîm hâdiseden gözlerimiz kan oldu
Dost değil mevtine düşmen bile giryân oldu.

4. Ey Huzurî yetişir etme uzun güftârı,
Tesliyat eyleme ahlâfına şi'rin bârî.
Geçti Türk târihine şaşaalı efkârı,
Ruhunun kalblere aksetti bütün envârı
Yaşasın yıllarca yüksek cumhuriyet âsârî
Bu elîm hâdiseden gözlerimiz kan oldu
Dost değil mevtine düşmen bile giryân oldu.

AÇIKLAMASI

1. Güneşin yüzünü sis kapladı, ışıksız, nursuz kaldı,
Bundan sonra feleğin çarkının adı "vefasız" kaldı.
Vatana titreme düştü (bundan) zevk ve safasız kaldı,
Hastalar yaş döküyor, çünkü ilâçsız kaldılar,
Atasız kalınca herkesin boynu eğrilmiş kaldı.
Bu üzücü olaydan gözlerimiz kan (ile) doldu,
Ölümüne dost değil, düşman bile ağladı.

2. **Çankayanın goncaları soldu, gülistan ağlıyor,**
Bütün yabanî (yabancılar), kuşlar cin ile insan ağlıyor.
Felek yaptığı zülme pişman oldu ağlıyor,
Dereler, taşlar, ağaçlar, yedi deniz (bile) ağlıyor.
Bütün bay ve bayan(lar) karalar giydi, ağlıyor.
Bu üzücü olaydan gözlerimiz kan (ile) doldu,
Ölümüne dost değil, düşman bile ağladı.

3. **On dokuz yılda yıkılan ülkeyi bayındır hale getirdi,**
Cümle sınıfları, vatandaşları gönlü sevinçli etti
Eskilik hem de hürafeleri bırakmadı bozdu
Yeni okullar açıp gençleri yetiştirdi,
Bozulan toplumu değiştirip esastan kurdu.
Bu üzücü olaydan gözlerimiz kan (ile) doldu,
Ölümüne dost değil, düşman bile ağladı.

4. **Ey Huzurî sözü uzatma, yetişir,**
Bari şiirin yemin ile avutma,
(Onun) Fikirleri bütün parlaklığıyle Türk tarihine geçti.
Ruhunun bütün ışıkları kalblere aksetti,
Yıllarsa yüksek cumhuriyet eserleri yaşasın (yeter).
Bu üzücü olaydan gözlerimiz kan (ile) doldu,
Ölümüne dost değil, düşman bile ağladı.

ARUZ VE HECE VEZİNLİ ŞİİRLERİNDEN

I.

TÜRK ORDUSUNA

(30 Ağustos Zaferi İçin)

Yaşa Türk milletinin şanlı, şerefli neferi,
Düşmana eyle çelik azm ile her dem seferi.
Safha-yı tarihe sesin geçiren bu zaferi
Dâima arş ileri, arş ileri, arş ileri...
Hedefinden seni yok döndürecek kimse geri.

Şanlı Türk zâbîtînîn verdiği son terbiyesi,
Harb içün verdi sana bitmeyecek bir hevesi.
Düşmanın yapsa da yok çâre, demirden kafesi,
Kudretin vermez ona almağa râhat nefesi,
Titretir sendeki kuvvet nice binlerce eri.

Dâhilî, haricî düşmalara ettin savlet
Kaldırıp eskiyi kurdun yeniden bir devlet.
Büyük ümmitle yaşar Türk denilen bu millet,
Korumak milletini boynuna borçtur elbet.,
Yetişir hâne-yi kahrinle edersen nazarı.

Rehberindir o büyük Gâziyi yâd et herbâr,
"Ebedî Gâzi-yi zîşan" sözün eyle tekrar.
Hürmet et re'yine, tedbîrine îmânın var,
Etdi bu milleti yok olmuş iken yoktan var
Bu harâb memlekete verdi imâret eseri.

Şerefinle yaşa Türk Ordusu, durdukça cihân,
Pençe-yi kahrınla düşmanlarına verme amân.
Hakk-ı mağsubunu al şarkı dolaş, garba dayan
Milyonlarca nefes lütfûnü bekler her ân,
Şanlı tarih gözetir tâze zaferden haberi [70].

(68) Bu şiir 30 Ağustos 1932 yılında Zafer Bayramı dolayısıyla Artvin'de bir genç öğrenci tarafından törende okunmuştur.
Ahuzla ve Tahmis tarzında yazılmıştır. (Şiirleri yazdıktan sonra tekrar okutur, düzeltmeler yapardı.)

2. ZONGULDAK GENÇLİK KULUBÜ

Gençlik kulup bahçesi andırıyor cenneti
Rengârenk çiçekleri tabiîdir ziyneti.

Muhtelif renkte güller başetmede safalar,
Umutsuz hastalar seyri verir şifâlar.

Önünde Kara Deniz coştukça coşar diller
Dağıtır düşünceyi gün gibi geçer yıllar.

Dans, futbol, her oyuna müsait yeri vardır
Dener kendini gençler hayata bir ayardır.

Fenne, edebe ait mecmualar kitaplar,
Bilgiyi arttıracak hendeseler, hesaplar.

Radyosu mükemmeldir, al dünyadan haberi
Telefonla mücehhez, son moda her eseri.

Mühemmen bile noksan esbab-ı istirahat
Endîşeye mahal yok içinde eyle rahat.

Borçluyuz bay Talat'a etmeği arz-ı şükran
Yapıldı sâyesinde böyle bina-yi ümran.

KİLİMLİ'ye şerefler bahşeyledi a'sarı
Geceler gündüz gibi elektrik envârı.

Umumî müdirimiz yaşasın İhsan Soyak, [71]
Vatanın her hususta yükselmesine müştak.

Zir-i idaresinde kıymetli mühendisler,
Zonguldak'ta şüphesiz çok eser bırakırlar.

(71) Şairin Zonguldak'ın Kilimli bucağında memur iken bu methiyeyi kaleme aldığı, idarecileri öğdüğü anlaşılıyor.

V. BÖLÜM

KARŞILAŞTIĞI ÂŞIKLAR

Ali Huzurî Coşkun birçok halk şairleri ile karşılıklı deyişme (müşaare)lerde bulunmuştur. Bunların belli başlılar:

Erzurumlu Kemalî (1866-1946), Yusufeli'li İznî (1856-1938), Azmî, âşık Remzî (1896-1958), Posoflu Müdamî (1914-1968, Ardabiçlu Efkârî, Alvarlı Reyhânî ve Yusufeli'li Pervanî (1931 de doğan Pervanî halen sağdır ve Eskişehir'de fırıncılık yapmaktadır).

Bu âşıklarla karşılıklı deyişmelerinde 250 dörtlükten fazla deyiş söylemiştir.

Huzurî, deyişlerinde gâh lâtife yapmış, gâh taşlamalarda bulunmuş, bazan da muamma tarzında sual sormuş veya sorularını cevaplandırmıştır.

Bazı deyişmelerini örnek olarak decediyoruz.

ERZURUM'LU KEMALÎ-HUZURÎ KARŞILAŞMASI

I. GİRİŞ DİVAN AYAĞI

Kemâlî:

Âşık olanlar konuşur, harf ile, imlâ ile,
Âşinadır ehl-i diller bir nice mâna ile
"Men aref" dersini oku aşk ile meydane gel,
Âşına oldunsa eğer Âllem-e Esmâ ile

Huzurî:

Geşt ü güzar etmedeyim mihnet-i sevdâ ile
Mecnunun arzusu vardır bir saç-ı Leylâ ile
Nâzil oldu İncil, Zebur, Tevrat, Furkan çâr kitap
Çar kitabi cem'eyledi "Besmele"de "ba" ile.

Kemâlî:

Hikmet-i mahfi dilersen Âyet-ül Kur'ana bak
Her seher feryadı eyler bülbül-i nâlana bak
Hayr-ül şer anda muharrer Defter-i Rahmâna bak
Cennetten bir hacer düştü nokta-yi ihfâ ile.

Huzurî:

Tâ ezelden çekmedeyim mihnet-i derd ü gamı
Çar anâsırdan yarattı insan etti Âdem'i
"Kâf ü nun"dan[71]eyledi hâlk on sekiz bin âlemi
Altı günde tamam etti mahlûku eşyâ ile.

Kemâlî:

Der kemâlî artmadadır âh ü efganım benim
Aradım âlemde yoktur derde derman benim
Var Erzurum beldesinde şöhret ü şanım benim
Söylemeğe baş eğdirmem her olmaz gedâ ile.

Huzurî:

Âşık olanlar konuşur Lâ'l ile mercan gibi
Âşıkın her bir kelâmı olmalıdır can gibi
Ben tekbür eylemezim ol lâin şeytan gibi
Huzurî bir edna kuldur konuşur ednâ ile.

(71) Arapça (Kün=01) emriyle dünyanın oluştuğu işaret ediliyor.

II. TEKELLÜM VE ATIŞMA

Kemâlî:
Ehl-i dil alanlar her dem konuşur.
Ara yerde sohbet, söz eksik olmaz.
Pervâne olmuşam aşkın nârına
Sîne ocağında köz eksik olmaz.

Huzurî:
Mihnet-i sevdâya düştüm düşeli
Hezar gam çekerim yüz eksik olmaz.
Bülbül oldum bir goncanın peşine
Baharım gelmeden güz eksik olmaz.

Kemâlî:
Yâ Mevlâ diyerek girmişim râha
Çoğunu düşürdüm feryad ü âha
Her yerden av gelür bizim avgâha
Yolmağa ben için kaz eksik olmaz.

Huzurî:
Günden güne artar derd ü kederim
Darılırsan ülkenizden giderim
Bilmem tedbir midir yoksa kaderim
Bana uğraşmağa yoz eksik olmaz.

Kemâlî:
Der Kemâlî nedir bu ihtirazın
Dahi çekemezim edâ vü nâzın
Elinde yok ise doğru bir sazın [72]
Başından almağa bez eksik olmaz.

Huzurî:
Yığılsın bir yere sözde sâdıklar
Kemal-i kadr ile Hakk'a lâyıklar
Var iken sen gibi şaşkın âşıklar
Hasta Huzurî'ye saz eksik olmaz.

(72) Söylediklerine göre Huzurî sazını Ersis bucağında Azmi Çavuşa akort ettirip beş gün yol gittikten sonra aynı akortla saz çalmış, sazın sesi bu yüzden bozukluş. (Bakz. A. Özder, Âşık Karşılaşmaları, 1965, Bursa, sh. 6677). Başındaki sarık da mollalık işareti sayılıyormuş.

III. TEKELLÜM VE İLİŞME

Kemâlî:
Mekteb-i irfana hizmet eyleyen
Kemaletin artar âşık Huzurî
Varıp bir üstadın tutsan damenin
Dirayetin artar âşık Huzurî.

Huzurî:
Güzelce öğrensen harf ü imlâyı
Nezaketin artar âşık Kemalî
Herkesten kendini alçak tutarsın
Şecaatın artar âşık Kemalî

Kemâlî:
Bahçeler içinde bâr sana yeter
Yanmağa bir cüz'i nâr sana yeter
Yerin Livana'dır ar sana yeter
Melâletin artar âşık Huzurî.

Huzurî:
Âşık olan sever pek nîk ü nâmı
Dinle bezm içinde hazır kelâmı
Geç tanırsın Livana'yı Erzurumu
Melâmetin artar Âşık Kemalî.

Kemâlî:
Gel yeter eyleme çok itirazı
Âşık olan bilmez edâ vü nazı
Bu akşam elinden verirsin sazı [73].
Hacaletin artar âşık Huzurî.

Huzurî:
Yâ Mevlâ diyerek girdik bu yola
Onun -çün bakmazım sağ ile sola
Verirsin sarığı saz ile bile
Rezaletin artar âşık Kemalî.

Kemâlî:
Kemalî âşına her bir hesaba
Nazar kıl dîdede akmakta âba
Biraz da düşelim sual-cevaba
Ne hiddetin artar âşık Huzurî.

Huzurî:
Huzurî tükendi sohbet ve sözler
Yığıldı bir yere ehl-i rumuzlar
Şimdi belli olur utanan yüzler
Ne minnetin artar âşık Kemalî.

(73) Gelenek gereğince imtihanda galip gelen yenik düşenin sazını alır. Bazan da mertlik edip sazı geri verenler de olmuştur.

IV. BAĞLAMA FASLI

Kemâlî:
Mahlûk-u eşyadan yok iken haber
Taâla âlemi neden yarattı?
Yarattığı şeyin ne idi aslı,
Bu kadar mevcudat esası tuttu?

Huzurî:
Mahlûk-u eşyadan eser yok iken
Nûr-u Pak-i Mustafa'yı yarattı.
O nûrun aslı da oldu muhabbet
Bu kadar mevcudat esası yuttu.

Kemâlî:
İmtihan bezminin çoktur süruru
Lisanda her zaman vardır müruru
Her haçan hâlk oldu muhabbet nûru.
Cenâb-i Mevlâya kaç secde etti?

Huzurî:
Gönül esiridir gam ü sevdânın
Künhüne yetelim her bir mananın
Hüsn-i cemâline baktı Mevlâ'nın
Şükran-i Mevlâya beş secde etti.

Kemâlî:
Sana eyleyeyim esmâyi talim
Ârifler her sözü ederler tefhim
Nûr bir idi kaça olundu taksim
Evvel taksiminden neyi yarattı?

Huzurî:
Onunçün düşmezim mihnet ü derde
Aşk ateşi cevlân eder bu serde
Nûr bir idi taksim olundu dörde
Evvel taksiminden kalem yarattı.

Kemâlî:
İmtihanın şevki serimi aldı
Deli gönül aşkın bahrine daldı
Evvel hangi kavmdir dünyaya geldi
Mevlâ anlasırın neden yarattı.

Huzurî:
İrfan meclisine dedik esselâ
Başımıza bulduk seni bir belâ
"Can kavmi" dünyaya geldi evvelâ
Anlasırın sade nârdan yarattı.

Kemâlî:
İmtihan bezmini ettik küşâdı
Böyle muhabbetin çok olur tadı
Ana, babaları ne idi adı
Taâla onlara ne azâb etti?

Huzurî:
Yığıldı meclise çok kadri yüce
Dinle bir bir sana edem netice
Adların sorarsan Ma'riç, Marice
Yaktı cehennemde cümle kül etti.

Kemâlî:
Çoğunu düşürdüm gam ü feryada
Söyledikçe müşkül olur ziyade
Kim idi onlardan kaldı dünyada
İbâdette semavata azm etti.

Huzurî:
Gece gündüz çağırırım ya Mâ'bud
Gâni Mevlâdandır herkese maksud
Onlardan idi o şeytan-i merbud
İbâdette semavata azm etti.

Kemâlî:
Gönül kurtulmadı feryâd ü zârdan
Pervâneler gibi yandı bu nârdan
Âdemin toprağın almağa yerden
Evvelâ kim gitti, sonra kim gitti?

Huzurî:
İrfan meclisinde çoktur hünerler
Hakikat bezmine girermiş erler
Cebraile toprak vermedi yerler
Cebren almak için Azrail gitti.

Kemâlî:
Der Kemalî el çekelim kavgadan
Meharet gösterdin her bir imlâdan
Âdem çıktı çün Cenneti âladan
Ne sebeb duasın müstecap etti?

Huzurî:
Huzurî düşmüştür sevdâ meşkına
Ezel müptelâdır zevk u şevkına
Niyaz etti Muhammedin aşkına
Ol sebeb duasın müstecap etti.

V. FASIL

Huzurî:
Neden hâlk olundu yedi kat yerler
Neyin üstündedir, eşya nededir?
Gökten yere nâzil oldu çar kitap
Çar kitabda olan mâna nededir?

Kemâlî:
Yerler hâlk olundu ma'yü gevherden
Zulmet üzre yahu eşya andadır
İncil, Tevrat, Zebur, Kur'an dört kitap,
Bâyi Bismillahtır mana andadır.

Huzurî:
Ezelden çekerim gam-ı sevdâyı
Güzel halletmeli her bir mânayı
Biz ki Nuh zamanı verdik imzâyı
Nerde o sened-i ihfa nededir?

Kemâlî:
Gönül kurtulmalı derd ü mihnetten
Her zaman yanmada bu hararetten
Ol hacer-ül Esved çıktı cennetten
Kâbe-yi Ülyada ihfa andadır.

Huzurî:
Âşık olan aşk meclisinin kaynatır
Ehl-i diller gönüllerin eğletir
Hangi cândır üst çenesin oynatır,
Söyle öz yerini imdi nededir?

Kemâlî:
Ezelî çektiğin âh ile vahtır
Âşıklık dediğin bir doğru râhtır
Üst çenesin oynatan da timsahtır
Mekâni deryada işit nededir.

Huzurî:
Ehl-i dil olanlar sever nîk-i nâm
Dinle sözlerimi hâsılı kelâm
Niçin kesmek oldu balığı haram
Kesilmezden yenir hikmet nedir?

Kemâlî:
Gözüm yoktur var ile de yoğuna
Rast gelmişim senin gibi çoğuna
Balık ki tutuldu Nemrut okuna
Kesmek haram oldu hikmet andadır.

Huzurî:
Âşıkların Mevlâdandır talebi
Bazılar zekîdir bazılar gabi
Dilsiz olduğunun nedir sebebi
Söyle, bunda olan hikmet nededir?

Kemâlî:
Ettiğim Mevlâdan talep değil mi?
Meftûn eden bir gonca-leb değil mi?
O da ol Nemrud'a sebeb değil mi?
Benim anladığım hikmet andadır.

Huzurî:
Lâf ü güzaf eylediğin çok idi
Acı sözün yüreğimde ok idi
Nemrud hiç doğmazdan evvel yok idi
Söyle doğrusunu hikmet nededir?

Kemâlî:
Der Kemalî hakikate ereyim
Bağban olup güllerini dereyim
Doğrusun bilirsen söyle göreyim
Benim anladığım hikmet andadır.

Huzurî:
Huzurî lâf etmez özü özüne
Kimsenin aybını vurmaz yüzüne
Cennet'teki uydu şeytan sözüne
Hak dilini aldı hikmet andadır.

VI. FASIL (TAŞLAMA)

Huzurî Kemalî'yi bağlayınca ona bir taşlama söylemiştir:

Hani nerde kaldı lâf ü güzafın
Lâf ile meydana gelen bîçâre
Şimdi bir köşede melûl oturur
Evvel benden sazı alan bîçâre.

Çekemedim edâsını, nazını
Telezden kesiptir itirazını
Ne pek tezden verdi kendi sazını
Başımda sarığı bölen bîçâre.

Felek desteledi garibanını
Gözlerinden dökmek ister kanını
Anladın mı Livane'nin şanını [74]
Evvelce üstüme gülen bîçâre?

HUZURÎ yâd eyler dâim pirini
Yâr yoluna vermek ister serini
Bilemedin bir balığın sırrını
Söz ve sohbetinde yalan bîçâre.

(74) Huzurî'nin memleketi olan Yusufeli 1878 den önce Livana adı ile Erzurum Sancağına bağlı idi. Kemali 3.ncü müşaarede "Yerin Livana'dır ar sana yeter" demekle Huzurî'yi küçük görmüştü. Zira Livana'dan Erzurum'a at ve merkep sırtında 7 günde meyve getirilir ve satılıp dönülürmüş. Bu ise çok zahmetli ve utanç verici telâkki edilmiş olacak. Son yıllarda karayolu yapılmış, halk arahta kavuşmuştur.

AŞIK İZNİ İLE HUZURÎ KARŞILAŞMASI

(Bu karşılaşma Birinci Cihan Harbinden önce Ersis-Kılıçkaya bucağında bir kahvede cereyan etmiştir. İzhî Zor-Esenyaka köyünün muhtarı iken ilçe merkezine gitmiş, Huzurî'de İspir gezisi sırasında onunla Ersis'de karşılaşmıştır. Şair o zaman henüz 20 yaşlarında olduğunu, bazı dörtlükleri unuttuğunu söylemişti).

İznî:
Mübtelâsı oldum yanar gezerim
Bir aslî meleğin âşık Huzurî.
İnsafı yok o mehpâre reddeder
Uşşakın dileğin âşık Huzurî.

Huzurî:
Ettiği çok oldu bana âlemde
Bu çarh-ı feleğin âşık İzni'ya.
Kara bahtım kuvvetlidir neyleyim
Bükemem bileğin âşık İzni'ya.

İznî:
Susuz idin gide gide sulandın
Bahar seli gibi aktın bulandın
Vardın İspir beldesini dolandın
Kaldı mı eleğin âşık Huzurî? (75).

Huzurî:
Böyle kelâmlarda akla zararsın,
Öküzün altında daha ararsın
Sen eleği benden niçün sorarsın
Doludur mereğin âşık İzni'ya. (76).

İznî:
Derler pişmiş aşın suyu katılmaz
Yaz olunca güneş yerde yatılmaz
İki esnaf bir heldede satılmaz
Korkmasın yüreğin âşık Huzurî.

Huzurî:
Aşkın deryasına boylattın beni
Olur olmaz dedin huylattın beni
Neye söyledin de söylettin beni,
Aldın mı gereğin âşık İzni'ya?

(75) İznî, Huzurî'nin elek satarak çingenelik yaptığını lâtife yollu işaret ediyor. (İzni hakkında bkz. M. Gökalp, ÜLKÜ dergisi, 1949, sayı: 34, Ank.
(76) İznî'nin saman yiyen (hayvan) olduğunu söylemek için kinaye yapıyor.

EFKÂRÎ İLE HUZURÎ ARASINDA

(Efkârî, Ardanuç, ilçesine bağlı "Yolüstü" köyünde 1998 yılında doğmuştur. Asıl adı Adem, soyadı Şentürk'tür. Köyde medrese tahsili görmüş, 1914 de ilçenin Ruslar tarafından işgalı üzerine Merzifon'a ailesiyle gitmiş, Almanlar tarafından bir ara müzikacı olarak yetiştirilmek üzere Berlin'e götürülmüş, daha sonra memleketine dönmüştür.

Konya âşıklar bayramına 1972 yılında katılan şair, orada iyi dereceler almıştır. Huzurî ile karşılaşması 1938 yılında 8 Nisan günü Ardanuç'ta bir kahvede olmuştur. Şairlerin deyişlerini orada öğretmenlik yapan M. Âdil Özder Bey zaptetmiş, bilâhere kendileri de bazı rötüşlerde bulunmuşlardır).

Efkârî:
Mey alıp da mürşidinden alişarım merhaba
Ehl-i aşkın pazarında var nişanım merhaba.
Hasretini çekmedeydim çektiğim sevda gibi
Gönlümüzde cevlân eder şöhret şanın merhaba.

Huzurî:
Bezminizde tazelendi cismü cânım merhaba
Güllerin açmış hezaran gülistanım merhaba
Nice demdir can ü dilden arzuladım görmeği
Kesb-i fahir eyledim mucîz' beyanım merhaba.

Efkârî:
Duş olan râh-i aşka dervişanım merhaba
Teşrifine oldu gönlüm zer-nişanım merhaba
Dâr-ı dünya bâkî değil Hak versin muradını
Daim mugan ehlisini soruşanım merhaba.

Huzurî:
Aşk ile dönmekteyiz subh-u mesâ göz yaşımız,
İçmişiz aşkın gamını gam doludur başımız
İsteriz çok olmasını böyle meslekdaşımız
Etti kesb-i âfiyet dâğ-ı nihanım merhaba.

Efkârî:
Der Efkârî tâ ezelden merd-i şanım Merhaba
İşvak ettin gönlümüzü uruşanım merhaba
Mecâz-ı aşka düşenler dolaşır Mecnûn gibi
Leylâ diye rakîp ile vuruşanım merhaba.

Huzurî:
Son nefeste tazelendi oldu cennet bağımız
İhtiyar olduk yürekte kalmamıştır yağımız
Gençlere kaldı bu dünya geçti artık çağımız
Der Huzurî bir zâıf-ı nâtüvanım merhaba.

II. MÜŞAARE

Bundan sonra kafiye ayağını Huzurî açmış ve üçer hanelik bir sohbet faslı başlamıştır. Huzurî üçer harfle arapça noktasız kafiyeli mısralar söylemiş, Efkârî bunu tanzîr etmiştir.

Huzurî:
Hurufat usûlü yol erkân budur,
(Mala) noktasızdır canım Efkârî.
Âşık isen bu manayı bilirsin
(Taban) cansız yürür âşık Efkârî

Efkârî:
Âşık olan bu imlâya âşina
(Mola) noktasızdır âşık Huzurî.
Hayâl gibi geçmektedir yaz ve kış
(Zaman) cansız yürür âşık Huzurî.

Huzurî:
Yahu şahitlerin dâim gittiği
(Dâvâ) noktasıdır canım Efkârî
Bu kadar nehirler akar da dolmaz
(Umman) cansız yürür âşık Efkârî.

Efkârî:
Çağımız geçmemiş saz da çalınır
(Hava) noktasızdır âşık Huzurî.
Bulutlar olmasa bulaklar kurur
Duman cansız yürür âşık Huzurî.

Huzurî:
Huzurî bir yüce bağda yetişmiş
(Elma) noktasızdır arım Efkârî.
Semâlarda seyyar dört adet yıldız
(Her an) cansız yürür canım Efkârî.

Efkârî:
Efkârî köylerde bir kanun vardır
(Salma) noktasızdır âşık Huzurî.
Küre-yi arz durmaktadır direksiz
(Hamam) cansız yürür âşık Huzurî.

III. TAŞLAMALI MÜŞAARE

Huzurî:
Biz ihtiyar olduk, zaman yepyeni
Zaman kibarisi âşık Efkârî.
Tamam bir metredir uzunu, eni
Çingene torbası âşık Efkârî.

Efkârî:
Geldi bizim ile girdi meydana
Bugün baş belâsı âşık Huzurî.
Beher türlü zerzevatı karışmış (74)
Aşûre çorbası âşık Huzurî.

Huzurî:
Bugün bu meydanda mert söz isterim
Alırım elinden hem saz isterim
Sizin Ardanuç'tan bir kız isterim
Gözünde sürmesi âşık Efkârî.

Efkârî:
Hatâ olmaz âşıkların sözünde
Baksan sazı vermek vardır gözünde
Sana kız verelim üç otuzunda
Büyüktür kurnası âşık Huzurî.

Huzurî:
Yaşlı, başlı güzel adı var ise
Evlenmede bir muradı var ise
Kurna büyük olsun kodu dar ise
Kolaydır kurnası âşık Efkârî.

Efkârî:
Altmışında âşık benden kız ister
Eğri, büğrü değil doğru söz ister
Bu nişana gözlemeğe göz ister
Çetindir kurması âşık Huzurî.

Huzurî:
Huzurî sözünü bilir, bezetir
Hasım bizden bugün neyi gözetir
Açar kanadını boynun uzatır
Ardanuç turnası âşık Efkârî.

Efkârî:
Efkârî söylerim her sözün hası
Hasım sürer bizlen aşkın dâvası
Gayetle eskimiş çıkmıyor sesi
Yusufeli zurnası âşık Huzurî. (77)

(76) Küçükka Huzûri çiçek geçirmiş, yüzünde çilleri kalmıştı onu işaret ediyor.
(77) Başka bir irvayete göre dörtlüğün iki mısraı "Sözlerine arap acem karışır", Yusufeli mollası âşık Huzurî tarzındadır.

IV. MÜŞAARE ÜÇ NOKTA ÜÇ HARF

Bu müşaare 21 Nisan 1940 yılında Ardanuç'ta olmuştur. Efkârî şiş kahvesinde yapılan bu müşaarede Huzurhi üç harf ve üç noktalı kelimeler söyleyerek bunlara Efkârînin -ayni ayakta- nazire yapması istemiştir. Yine Adil Özder'in zaptettiği şekliyle dercediyorum:

Huzurî:
Biz devişiz elde saklarız (teber)
Üç nokta, üç huruf canım Efkârî.
Ahımdan akseder her yana (şerer),
Üç nokta üç huruf canım Efkârî.

Efkârî:
Hicran yarasıdır ölümden beter
Üç nokta, üç huruf canım Huzurî.
Bitmez feryadımız ömrümüz (biter)
Üç nokta üç huruf canım Huzurî.

Huzurî:
Kimi sürurdadır kimi lâl gider
Elbet yerin bulur ne ise kader
Farîside derler babaya (peder)
Üç nokta, üç huruf canım Efkâri.

Efkârî:
Aşka düşan olan şarabın içer
Sözlerinde türlü mücevher saçar
Bu yola düşenler malından geçer.
Üç nokta, üç huruf canım Huzurî.

Huzurî:
Doyulmaz yemekle lezzetli şeker
Kimiler ah eder göz yaşı döker
Herkes öz özüne bir sevdâ (çeker)
Üç nokta üç hurf canım Efkârî

Efkârî:
Tezden bulmak gerek harf u imlâyı
Yeter benim ile kurma dâvâyı
Efkârî okuyup geçer mânayı
Üç nokta üç huruf canım Huzurî.

VI. FASIL

Huzurî:
Bu gece edelim tatlı muhabbet
Rindane münasip canım Efkârî.
Gâh lâtife olsun, gâhi mizahi
İrfana münasip canım Efkârî.

Efkârî:
İrfan meclisinde çok olur sohbet
Zamane münasip canım Huzurî.
Yerindedir devam eder bu sohbet
Cânana münasip canım Huzurî.

Huzurî:
Kadrü kıymet vardır aşk güherinde
Vefa yok âlemin sîm üzerinde
Bu akşam neşemiz yerli yerinde
Yâran münasip canım Efkârî.

Efkârî:
Âşık olanların cefa serinde
Sarraf değer bulur aşk cevherinde
Tatlı sözleriniz yerli yerinde
Yazana münasip canım Huzurî.

Huzurî:
HUZURÎ'yi zebun eyledi felek,
Aksi oldu her ne ettiyse dilek
Elden evvel kendi kusurun bilmek
İnsana münasip canım Efkârî.

Efkârî:
Gamı def'eyletir şimdi kul Efkâr,
Arkadaş kadrini eylemez inkâr
Cânana yazdığım bir arzuhal var
Dîvana münasip canım Huzurî.

VII. FASIL

Huzurî:
Meydana koy, izhar eyle değerin
Rindan meclisidir canım Efkârî.
Sarf eyle var ise her bir hünerin
İrfan meclisidir canım Efkârî.

Efkârî:
Tatlı bir ülfete daldık bu gece
Canan meclisidir canım Huzurî.
Aşk bahrine yelken saldık bu gece
Devran meclisidir canım Huzurî.

Huzurî
Asîl necip, fazlı, hânedanlar var
Kadr ü kıymet bilir alişanlar var
Bir kılı kırk yaran nüktedanlar var
Merdan meclisidir canım Efkârî.

Efkârî:
Ham soflar ile aramız yoktur
Derdden kurtulmağa çaremiz yoktur
Bu gece sağaldık yaramız yoktur
Lokman meclisidir canım Huzurî.

Huzurî:
Bu akşam meclisde eyledim Huzur'
Gönlümde nevnüma olmakta sürûr
Afv eylerler şayet olsa da kusur
İhvan meclisidir canım Efkârî.

Efkârî:
Efkârî uzansın kısa geceler,
Yığılmış burada kadri yüceler
Bizden evvel gelip göçmüş niceler
Kervan meclisidir canım Huzurî

MÜDAMÎ İLE HUZURÎ KARŞILAŞMASI

Müdamî (Sabit Yalçın), Posof ilçesinin Varizna köyünde 1914 yılında doğmuştur. Saz üstadı Üzeyir ustanın oğludur. İrticalen şiir söylemekte mehareti vardı. Huzurî ile karşılaşması 1940 yılında Kars'ta, Halkevinde olmuştur. 1948'de Erzurum Halkevinde Ceylânî (Dursun Kılıç) ve Huzûrî ile de müşaareleri olmuştur.

Müdâmî'nin Orhan Hancerli tarafından radyo skeci haline getirilmiş (Gül ile Ali Şîr Hikâyesi) meşhurdur. (Bkz. P. N. Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikayeciliği, 1946, sh. 229 - 260).

1968 yılına ölmüş olan Müdamî'nin Huzûrî ile Kars'ta yaptıkları karşılaşmayı dercediyorum:

KARS ÜZERİNE MÜŞAARE

Huzurî:
Asîl ve muhterem, misafirperver
Bilcümle eşrafı, âyanı Kars'ın [78]
Tarihlerde nâm bırakmış ezelden
Yazılmış binlerce destanı Kars'ın.

Müdamî:
Türk tarihinde şan, şöhreti almış,
Söylenir âlemde ünvanı Kars'ın.
Bir zaman derunu kavgayla dolmuş
Pek katı çoğumuş merdanı Kars'ın.

Huzurî:
Misl ü nazirini görmemiş âlem
Şayeste sitayiş edilse her dem
Tabiyalar metin, kal'a müstahkem
Seyreyle ol zafer nişanı Kars'ın.

Müdamî:
Göklere yükselmiş şanlı al-bayrak
Eşiden düşmanın kalbi olsun çâk
Göğsünde yatmakta nice bin kocak
Kan ile yoğrulmuş meydanı Kars'ın.

Huzurî:
Bir eser-i tarih bak sağa sola
Her zaman, her lâhza şerefle dola
Çıldır, Posof, Ardahan'dır hem Göle
Tuzluca'yla tamam dört yanı Kars'ın.
Kaza-yı meâlî ünvanı Kars'ın.

(78) Doğuş Dergisi sayı: 62 ve 63 Ocak ve Şubat, 1950 de yayınlanmıştır.

Müdamî:
Bir zaman adıydı hem "Bâb-ül Âman"
Garibe, fakire ederler ihsan
Sarıkamış, Arpaçay, Iğdır, Kağızman
Tuzluca'yla tamam dört yarı Kars'ın.

Huzurî:
Çok değerli İbn-i Sina'lar çıkmış
Binlerce ârif ü dânâlar çıkmış
Nice şair, edip, rânalar çıkmış
Dikkate şayandır her şanı Kars'ın.

Müdamî:
Tarihte kaç kere muhsare olmuş
Cevr ü mihnet ile gülleri solmuş
Yetmiş ikisinde madalya almış
Her yanda söylenir nişanı [79] Kars'ın.

Huzurî:
Çok eller dolaştım görmedim dengin
Mahsulâtı mebzul, toprağı zengin
Tâb ü teravette bahçeler rengin
Ter eyler damağı gülşeni Kars'ın.

Müdamî:
Kırk yıl kara günde odlara yandı
Uyur idi sefaletten uyandı
Akrep sokumuna nice dayandı
Şükür gözden itkin düşmanı Kars'ın.

Huzurî:
Bağı yok pazarı dolu yemiştir.
Renc kederi yoktur hep ayş ü iştir
Hâkime bir feyz-i cilâ vermiştir.
Ruhanî Hasanî Hırkanı Kars'ın. [80].

Müdamî:
Hınzırı yaylaktan sürdü bozkurtlar
Aldı Anayurdu merd oğlu merdler
Yaradan bir kere vermesin derdler
Buna vardır gayet imamı Kars'ın.

Huzurî:
Her cihetten ekranına fâiktir
Meth ü senâ, sitayişe lâyıktır
Cumhuriyet umdesine sadıktır
Mâşallah her pir ü civanı Kars'ın.

(79) H. 1972 tarihinde verilen "Kars Madalyası"na işaret ediyor.
(80) Hasanî Hırkanı: Kaleiçi Mahallesinde türbe ve camiisi bulunur.

II. FASIL

Huzûrî:
Fasl-ı baharın ey ter goncası
Hoş geldin merhaba canım Müdamî.
Görüşmeyi arzu ederdim çoktan
Bahşeyledin nevâ canım Müdamî.

Müdamî:
İlm-i riyazette aşkın hocası
Size lâzım Tubâ Baba Huzurî.
Zümre-i uşşakın kadri yücesi
Hoş olasın safa Baba Huzurî.

Huzûrî:
Cânımızı aşkın nârına yaktık
Sular gibi her bir havaya aktık
Bizler bu âlemden usandık bıktık
Sana kaldı dünya canım Müdamî.

Müdamî:
Hâtır-ı nâşadım eyleyince yâd
Vîrane gönlümü eyledin âhâd
Hece, aruz, satranç, şekl-i müstezat
Misâl-i bîhemta Baba Huzurî.

Huzûrî:
Huzurî gözünde dökmekte kan, yaş
Pir-i fânhi olduk bin renc ü telâş
Sever birbirini her bir meslektaş
Olmalı âşına canım Müdamî.

Müdamî:
Der müdamî sînem gama tuş geldi
Ah ettikçe dîdelerden yaş geldi
Fasih kelâmınız gayet hoş geldi
Biz değil her câna Baba Huzurî.

III. FASIL

Huzurî:
Çiçekler açılmış fasl-ı nevbahar
Seyran sana kaldı âşık Müdamî.
Biz ihtiyar olduk geçti çağımız
Her yan sana kaldı âşık Müdamî.

Müdamî:
Yine kıymet olur eski cevherde
Meydan sana kaldı Baba Huzurî.
Şecaat görülmez her şîr-i nerde
Divan sana kaldı Baba Huzurî.

Huzurî:
Girdik hulûs ile aşk pazarına
Yaktık bağımızı aşkın nârına
Rahmet yağdırırsın bit pazarına
İhsan sana kaldı canım Müdamî.

Müdamî:
Biz de düştük hicran, gam belâsına
Çünkü meyil erdik hublar hâsına
Bir devâ kıl aşkın mübtelâsına
Derman sana kaldı Baba Huzurî.

Huzurî:
Bülbülü ağlatan bir tek goncadır
Âşıkların kıl ü kalı incedir
Dünya gençten gence, dinçten dincedir.
Lokman sana kaldı canım Müdamî.

Müdamî:
Âşık yahşı bilir figan çekmeyi
Gözlerinden kanlı yaşı dökmeyi
Genç başarmaz kumdan urgan bükmeyi [81]
Eman sana kaldı Baba Huzurî.

(81) Kumdan urgan bükmek: Bir efsaneye göre bir adayı işgal eden düşman kuvvetlerinin kumandanı, bütün şaşlıları öldürür, gençlere dokunmaz. Bir delikanlı babasını bodrumda saklar. Kumandan gençleri toplar onlara: "Kumdan kim urgan yaparsa onun canışı bağışlarım, yapamayanları öldürürüm." der. Genç eve gidip babasından fikir sorar. Döner ve : "Hele siz bir kulaç urgan yapın, biz de yapalım" der. Yaşlıların tecrübelerine delil.

Huzurî:
Biz evvel severiz uşşakı, ankı
Pervane misâli müştak-ı aşkı
Boş koyma bâdema ezvak-ı aşkı
Güman sana kaldı canım Müdamî.

Müdamî:
Hub kelâmdır dilde fesahatınız
Âlemde söylenir belâgatınız
Yüz kitap doldurdu rivayetiniz (82).
Cihan sana kaldı Baba Huzurî.

Huzurî:
Seyreyle yürekte olan dâğıma
Rahmeyleyip ihtiyarlık çağıma
Huzurî'yim hazan düştü bağma
Gülşen sana kaldı canım Müdamî.

Müdamî:
Der ki Müdam' ülfetimiz duyarlar
Sözü derceyleyip meydan koyarlar
Elliden öteye nakit sayarlar
Cinan sana kaldı Baba Huzurî.

(82) Huzurî'nin söylediği hikâye ve rivayetler bir haylicedir. Bazısını bizzat kendisinden dinlemiştim. Bunlardan birisini zikredelim:
Şavşatlı bir köylünün sıpası kaybolur. Her tarafı arar, tarar sıpayı bulamaz. Derken akşam olur. Yanına bir komşusunu alıp ormana gider.
"-Belki hayvan otlamak için ormana gitmiştir." diye düşünür. Köylü giderken av tüfeğini de yanına almıştır... Ormanda iki uzun kulak görür, bunu tavşan sanıp vurur ve başını kesip eve getirir. Gecenin alaca karanlığında derisini soyup çocuklarıyla yer. Sabah olunca bakar ki sıpasını vurup kesmiş ve deri de sıpanın derisi...
"-Ço der, oğluna, ben sıpayı tavşan niyetine vurdum, hatâ ettim; ya siz ne diye merkep etini tavşan eti yerine yiyersiniz?
Rahmetlinin buna benzer hikâyeleri çoktur.

HUZURÎ İLE PERVANÎ KARŞILAŞMASI

Pervanî, (İsmail Çelik) Yusufeli'nin Havuzlu köyünde 1931 yılında doğmuş, köyde ilk okulu bitirdikten sonra çiftçilik yapmağa başlamıştır. Gençliğinde düğünlerde zurna çalan İsmail, köyün Saatol yaylâsında bir bahar günü çift sürerken uykusu gelmiş, bir ağacın altında uykuya dalınca rüyasında Mısır'ın Kenan kasabasında Nazlıhan adındaki kızı görüp ona âşık olmuştur. (83)

Altı aylık bir bekleme süresinden sonra saz çalıp şiir söylemeğe başlayan ve kendisine (Pervanî) mâhlâsı pîrleri tarafından verildiğini ifade edene bu genç âşığı sınamak için bir saat ötedeki Esenkaya -Zor köyünden şair Huzurî'ye gitmişler ve ona:

"- Bizim köyde bir Hak âşığı var, onu imhitan etmeni isteriz, bakalım gerçek mi âşık olmuş?" demişler, Huzurî'de Okar/Havuzlu köyüne gelmiş ve İsmail Çelik ile Köy kahvesinde müşaareye turuşmuştur. bu karşılaşmayı bizzat Pervanî'nin ağzından derledim. (83)

Huzurî:
Taze bir tekellüm aklıma geldi
(Tabib) de iki (ba) canım Pervanî.
Seninle ebcetten kebahir açsak
(Habib) de iki (ba) canım Pervanî

Pervanî:
Konuşalım senlen burda bu gece
(Berber) de iki (ba) Baba Huzurî.
Benim cismim oldu hep kızıl yara
(Sertabib) de iki (ba) Baba Huzurî.

Huzurî:
Âşık olan kimse bu hali bilir
Hizmette pirinden ihsanı alır
Bu âşıklık bana babamdan kalır
(Baba) da iki (ba) canım Pervanî.

Pervanî:
Ben bir bülbül idim sahrada öttüm
Nûş eyledim onu ihsanı tattım
Sabahtan götürüp yemeğe kattım
(Biber) de iki (ba) Baba Huzurî.

(83) Pervanî hakkında daha geniş bilgi için bakınız: M. Gökalp, Türk Folklor Arş. Der. Sayı: 40 ve 41, 1954 Pervanî'nin Güllühan ile karşılaşması, T.F.A. Sayı: 76, 78, 80. 1956. Taner Artvinli, Yusufeli Âşık Pervanî, Ank. 2001, Ürün Yayınevi

Huzurî:
Didemde durmuyor gam ile yaşım,
Dâima zikretmek Mevlâ'yı işim
Babam vardı ama yoktur kardeşim
(Bibi) de iki (ba) canım Pervanî

Pervanî:
Bana yardımcıdır Cenab,i Hâlık
Hak yoluna ben de olmuşum âşık
Fazla kopmuş ama cebiniz delik
(Bülbül) de iki (ba) Baba Huzurî.

Huzurî:
Huzurî'yim Hak yoluna çalıştık
Ah edilen bu dünyada tutuştuk
Güzel kelâmları burda konuştuk
(Ahbab) da iki (ba) canım Pervanî.

Pervanî:
Der Pervanî gece, gündüz ağladım
Bülbül figan eder yürek bağladım
Hakikat babına gönül bağladım
(Mahbub) da iki (ba) Baba Huzurî.

II. TEKELLÜM

(Huzurî genç âşığın şiire, imlâya vukufiyetini ölçmek için ikinci bir kapı açıyor):

Huzurî:
Seninle açalım biz doğru yollar
El oğlu âriftir, anlar kâmiller
Haber eder gelir bizlere teller
(Barbar) da iki (ra) canım Pervanî.

Pervanî:
Benim günden güne dalım kırıldı
Kapılar açıldı mekân kuruldu
Hidayet Mevlâ'dan imdat verildi
(Perver) de iki (ra) Baba Huzurî.

Huzurî:
Guş ver bu sözüme arayıp da bul
Kırılır kol, kanat hâldendir müşkül
O'ndan başka Hakka hiç yoktur sevgül
(Server) de iki (ra) canım Pervanî.

Pervanî:
Güvenme dünyaya hepisi boştur
Beni böyle yakan kızıl ateştir
Kimisi topraktır, kimisi taştır
(Mermer) de iki (ra) Baba Huzurî.

Huzurî:
Huzurî'yem hele bir bak sözüme
Günden güne od düşmüştür özüme
Derman için onu aldım ağzıma
(Gargar) da iki (ra) canım Pervanî.

Pervanî:
Pervanî dünyadan olmuşam hali
Ne de hayırsızmış bu dünya malı
Yakdı beni onun hüsn-ü cemâli
(Sarsar) da iki (ra) Baba Huzurî.

Huzurî, İsmail Pervanî'nin kafiyeli olmasına da dikkat ederek iyi bir tekellümde bulunduğunu görünce onu takdir etmiş ve genç âşığın şaiire olan vukuiyetini öğmüştür.

HUZÛRÎ'NİN PERVANÎ'yi DENEMESİ

Huzurî:
Gel sennili bir kalmakal edelim,
Söyleyelim burda hece Pervanî.
Eğer evlenmeyi istersen dahi
Tezden evlen, kalma gec'e Pervanî

Pervanî:
Senle konuşalım tatlı, burada,
Gel gidelim senle Huzûrî,
Okuyup her ilmi ezber etmişsin
Hem mollasın hem de hoca Huzûrî.

Huzurî:
Dolandı çağımız daha neyleyim
Gece, gündüz ben de feryad eyleyelim.
Evlenmeni ağabeyen söyleyim
Anlatalım hali gece Pervanî.

Pervanî:
Çok söylersen az da sözüne kanmam,
Ateşe düşüp de âfile yanmam.
Askerlik yapmadan aslâ evlenmem
Bu hâli dedin sen nice Huzûrî?

Huzurî:
Der HUZÛRÎ sen de uyanamadın
Aşk oduna düşüp boyanamadın.
Çok söyledim amma inanmadın,
Kalbin dönmüş sanki tunca Pervanî.

Pervanî:
Der PERVANÎ artık burda kalalım,
Şevketlenip gayet burda gülelim
Darılma da birisini alalım
Bulalım bir beli ince Huzûrî. (*)

(*) (Beli İnce)'den maksat, güzel bir kız... Huzûrî, Pervanî'nin sevgilisinin adını söyletmek istemiş, ama âşıklarda 6 ay sır saklama geleneği olduğundan rüyasında gördüğü (Nazlıhan)'ın adını vermemiştir. (Bkz. Mehmet Gökalp, Artvin Saz Şairleri, İst. s. 20)

HUZURÎ'den FIKRALAR

Şair Huzurî iyi bir nüktedandı. Anlattıkları dilden-dile hayli yayılmıştır. Bunlardan bazılarını dercediyorum.

PARASIZ NAMAZLAR...

Huzurî bir gün köyü Zor'daki camiye giderken yolda öğretmen olan oğlu Galip Fikri'ye rastlar. Oğlu:

- Nereye gidiyorsun baba? diye sorar, o da:

- Camiye gidiyorum, der. Oğlu:

- Baba namazı kıldılar, vakit geçmedi mi? der. Şair:

- Paralı namazlar caminin imamına ait, parasızlar bana aittir oğlum, der ve yürür.

ÖLÜYE TELKİN

Şair Örtülü'de imamlık yaparken garip bir adam ölür. kimse cenaze namazına gelmez. Şair mezarlığa gittiğinde mezar kazıcı bir de bekçi ile karşılaşır. Onlara:

- "Cemaatten başka kimse yok mu?" diye sorar.

- "Yok hoca efendi. Bu adam sarhoş olduğndan kimse onu sevmezdi, cenazesine de gelmediler." der. Huzurî:

- "Ben bunların dirisine telkin verdim ne hayır gördüm ki ölüsüne telkin vereyim?" deyip oradan uzaklaşır.

DİRİSİNE Mİ, ÖLÜSÜNE Mİ?

Kendi köyünde bir kadının çocuğu hastalanır. Şairin hoca olduğunu bilen çocuğun annesi şaire gelir:

- "Benim oğlum ağır hasta. Bir muska yaz da boynuna takayım hoca." der. Huzurî, kadının çocuğu alıp doktora götürmesini söylerse de kadın ısrar eder. Şair de bir kâğıda bir şeyler yazıp verir, kadın gider.

Ertesi sabah aynı kadın elinde bir sopa ile Huzuri'nin evinin önüne gelir. Başlar bağırıp çağırmağa:

- "Senin gibi hocanın boynu kopsun... Ne biçim hocasın?" der, durur. Huzurî pencereden dışarı bakar ki akşamki kadın:

- "Ne var, ne bağırıp duruyorsun be kadın?" diye sorar. Kadın aynı terâne ile:

- "Senin boynun kopsun hoca, çocuğuma nuskayı taktım, beş dakika sonra öldü..."der. Huzurî gayet soğukkanlı:

" - Bağırıp durma be kadın, sen nuska yaz dedin. Dirisine demedin ki, ben de çocuğun ölümüne bir muska yazmıştım, yerini bulmuş şükür." der. Kadın öfkeyle çekip gider.

SEFERİ

Bir ramazan günü Huzuri ile iki köylüsü Zor köyünün cami avlusuna gelmişler. Herkes öğle ezanının okunmasını bekliyormuş. Kimisi de abdest alıyormuş. Huzurî etrafındakilere:

- "Gelin Hers köyüne gidip kebab pişirelim." demiş.

- "Hoca ne yapıyorsun, Ramazan günü orucu mu bozacaksın" demişler. O istifini bile bozmamış:

- "Olsun, seferî oluruz.. Peygamber aleyhiselâm zamanında Mekke ile Medine arası on sekiz saatlık yolmuş ve bu yolu seferî giderlermiş. Şimdi biz de dokuz saat gitsek seferî sayılırız ve kebab da yeriz." demiş.

NERGİSİN KUCAĞI

Bu da Huzurî'nin fıkrası. Hayâl kırıklığına örnek:

Padişahın biri şair ve edipleri toplar, onlara sarayda itina ile baktırırmış. Sergis adında kör bir şairi de saraya almış. Onun yanına da Nergis adında güzel bir cariye varmış.

Yine kör bir şair Sergis'in hizmetkârı Nergise âşık olmuş. Ona her odasına geldiğinde:

- "Kız senin sesin güzel, kimbilir yüzün ne kadar güzeldir, bir gece beni yatağına almaz mısın?" dermiş. Nihayet bu hoş olmıyan tekliflerden usanan Nergis bir gün kör şaire:

- "Bu akşam yatsıdan sonra gel, yatağımdayım." demiş.

Nergis gidip sergisi kendi yatağına yatırmış. Yatsıdan sonra kör şair usulca Nergisin odasına girmiş, yatağına yaklaşmış. Eliyle şöyle yorganı açmış, bakmış ki eline bir sakal geldi. Durup:

- "Sen Nergis değil misin?" demiş. Yataktaki:

- "Ben şair Segisim, Nergisi ne yapacaksın?" deyince, kör şair derinden bir (off..." çekmiş ve şu beyti söylemiş:

Gönül isterdi girem Nergisin kucağına,

Muhalif rüzgâr attı Sergisin kucağına...

Sonra odadan çıkıp kendi odasına yürümüş, Nergis de bir kenardan onu seyredermiş.

Bu da şair fıkrası...

CEVİZOĞLU

İstanbul'da Kars Yüksel Öğrenci Yurdunda anbar memuru iken Profesör Fındıkoğlu Fahreddin Bey ziyaretine gelmiş.Huzurî'ye:

- "Fındıkoğlu geldi, seninle konuşmak istiyor". demişler. Şöyle bir göğsünü germiş:

- "E, o Fındıkoğlu ise ben de Cevizoğluyum, ne telâş ediyorsunuz beyler?" demiş ve Profesörün yanına gitmiş.

SÖZLÜK

- A -

Âbad : Yer, şehir çokluk
Âbâd (f) : Şenlikli, bayındır
Âgâh : Uyanık, (Dil-âgâh: Kalbi uyanıç).
Adem (a) : İnsan, adam
Ahbab : Sevilen dostlar.
Âfet (a) : Çok güzel, sakınılacak belâ.
Âfitap (f) : Güneş, güzel yüz.
Ah (a) : İç çekme, hayıflanma
Ahlâf (a) : Andlar, yeminler
Âkıl (a.s.) : Akıllı, aklı çok olan.
Âlâm : Elemler
Âlem (a) : Dünya, âlem,
Alâmet (a) : İzler, nişanlar.
Alem (Türkçe) : Almaktan, alayım.
Âmâ : Körlük
Âmâl (a) : Emeller
Âmel (a) : Uygulama, meydana çıkarma.
Âmade (f) : Hazır.
Amud (a) : Direk
Alicenap (f) : Cömertlikte bulunan.
Anasır-ı eşya : Eşyanın unsurları
Andelip (a) : Bülbül
Anka (a) : Kaf dağı ardında bulunduğu söylenen kuş
Ankebud (f) : Örümcek
Ârâ (f) : Süs
Ârâm (f) : Dinlenme, rahat etme
Ârâmgâh (f) : Dinlenme yeri.
Â'ref (a) : Çok bilen, pek tanınmış (Men a'ref: Kendini tanı).
Arş ü kürsi (a) : Gök, gökteki yüksek yer.
Âsâ : Benzeyen
Âsi (a) : Baş kaldıran
Âşikâr (f) : Açık, belli
Âşikan : Birini sevenler, âşıklar
Âşina (f) : Tanıdık, bildik.
Âteşhane (f) : Ocak
Avn-i Mâbud (a) : İbadet edilen, Tanrı.
Âyan (a) : Gözle görünen.
Âyin-i Cem (f) : Cemin meclisi, Bektaşilerde özel merasim.

- B -

Bâb (a) : Kapı.
Bâd (f) : Yel rüzgâr.
Ba'dema (a) : Bundan sonra, böylece.
Bâd-i hava (f) : Bedeva, parasız.
Bâdezin (f.zf) : Bundan sonra.
Bağıban (f) : Bağban, bahçivan.
Bâkı (a) : Kalan, artık (Tanrı sıfatlarından).
Bâl (a) : Kanat.
Bar (f) : Yük, ağırlık.
Bârekallah (a) : Allah mübarek etsin.
Bâtıl (a) : Boş, çürük.
Bâyi (a) : Mal satan, satıcı.
Belâgat (a) : Güzel söz söyleme.
Bedhah (f) : Herkesin kötülüğünü isteyen.
Beka (a) : Kalma, bulunduğu yerde olma.
Berat (a) : Nişan, rütbe.
Behişt (f) : Cennet, uçmak.
Beyt-ul hazen (a) : Hüzün evi.
Beşer : İnsanlık.
Beşaret (a) : (Tebşir'den) Müjde, haber.
Bîhud : Kendinden geçmiş.
Bil-emri-i Hüda : Hüdanın emri olarak.
Billah : Allah için.
Bîhemta (fs.s) : Eşsiz, benzersiz.
Bîm (a) : Korku.
Bîkes : Kimsesiz.
Bîrefa (f) : Vefasız.
Bîzar (f.s) : Usanmış, küsmüş.
Burak (a) : Son peygamberin Mi'raç'ta bindiği inek
Bû, buy (f) : Koku, ümit
Bühtan (a) : İftira
Bünyad (f) : Temeli, esası

- C -

Câh (a) : Rütbe, derece
Câm (f) : Kadeh, (câm-i Cem: Cemin kadehi).
Câm-i fenâ : Fanilik kadehi
Cân : Gönül, yürek, hayat
Cânan (f) : Sevgili
Çarh (f) : Felek, talih
Cay (f) : Uygun
Celil (a.s) : Büyük, ulu
Cemâl : Güzellik, yüz güzelliği

Cemil (a) : Güzel, iyilik.
Cevr (a) : Haksızlık edip incitme.
Cevlân (a) : Dolaşma, gidip gelme.
Cebîn (a) : Yüreksiz, korkak.
Cinan (a) : Cennetler.
Cism (a) : Canlıların bedeni.
Cism-i vahit (a) : Tek gövde (Allahın birliği).
Cünûn (a) : Delirme, delilik.
Cürm : Suç.

- Ç -

Çaker (f) : Kul, köle.
Çeşm-i âhû : Ceylân gözlü.

- D -

Dâd (f) : Verme, bağış, sızlama.
Dânâ (f) : Bilen, bilici.
Dâr (a) : Ev, yapı, konut.
Darre (f.s) : Sıkıntı, belâ.
Dar-üsselâm (a) : İkinci gök katındaki cennet.
Def (a) : Savma, savulma.
Dehan (f) : Ağız.
Dehr (f) : Zaman, Devir.
Demadem (f) : Her zaman, sık sık.
Dembeste (f) : Susmuş, soluğu kesilmiş.
Der (f) : Yırtan, yırtıcı (pekiştirme eki).
Derûnî (f) : İçle ilgili,
Dervişan (f) : Dervişler, yoksullar.
Devr-i nesim : Hafif esen rüzgâr, bahar
Deyyar (a) : Kilise adamı, kimse
Dûr (f) : Uzak
Duzah (f) : Cehennem, dünya düşkünlerinin cemiyeti.
Düşvar (f.s.) : Güç, güç iş
Düçar (f.s) : Tutulmuş, yakalanmış.

- E -

Ebrû : Kaş
Ecei râyihası (a) : Ecel kokusu.
Efgan (f) : Figanlar, bağırıp çağırmalar

Efser (f) : Tâç.
Elestü... (a) : Allah'ın Ademi yaratırken sorduğu: (Elestü Rabbiküm? Ben sizin Rabbiniz değil miyim sözü).
Elhak (a) : Doğrusu, gerçeği.
Elîm (f) : Ağlıyan şiddetli ağrı çeken.
Endûz (f) : Atan, atıcı.
Encam (f) : Son, nihayet.
Emîn (a) : Eminlik, korkusuzluk.
Enbiya (f) : Nebiler, Peygamberler.
Enhar (f) : Nehirler, ırmaklar.
Envar : Nûrlar, ışıklar.
Esb : At.
Esfer-i hamra : Kırmızı taş, değerli yakut
Eş'ar (a) : Şiirler.
Evbaş (a.s) : Aşağı kimseler.
Eyvah (f.ü) : Yazık.
Ezâ (f) : İncitme, kırma.
Ez gayr-i ihtiyari : Elde olmıyarak, istemeden.
Ezvak (a.ş) : Zevkler.

- F -

Fâtih (a.s) : Öğünülecek, parlak.
Fâik (a) : (Fevk'ten) Üstün.
Ferâş : Türbe süpürücüsü, hizmet eden.
Fecî (a) : Acı veren acıklı.
Feda : Bir şeyi verme.
Feramuş : Unutma, hatırdan çıkarma.
Feraset (f) : Hemen anlama.
Ferişteh (f) : Melek gibi, güzel.
Fevt: : Vefat, ölüm.
Firdevs Bağı : Cennette 6. bahçe.
Fırkat : (Metinde firket) Ayrılık.

- G -

Gabi (a) : Kalın kafalı, bön.
Gaffar (a) : Bağışlaması çok olan, Allah
Galip : Yenen, üstün gelen.
Gamkâr (f) : Gam, tasa çeken.
Ganimet (a) : Ele geçmiş şey.
Garez : Niyet, maksat.
Garip (a) : Kimsesiz, tuhaf.
Gavvas (a) : Dalgıç, gayretli, ziyade.

Gedâ (f) : Yoksul, dilenci.
Geşt (f) : Geçme, gezme.
Gevher-i yektâ (f. tm) : Eşsiz gevher.
Güffar (f) : Şiir, söz.
Gülfem (f) : Pembe, gül renkli.
Gülgûn (f.s) : Gül renginde, pembe
Gülten (f) : Gül vücûtlu
Gûş (f) : Kulak
Giribanî (f) : Gömlek
Giryan (f) : Ağlayan, ağlanacak
Girü isyan : İsyan çıkaran

- H -

Habib (a) : (hub'dan) sevilen.
Habibullah : Allah sevgilisi (Peygamber).
Hacer-i esved : Kara taş, (Kâbe yanında olup hacıların öptüğü taş).
Hadde (a) : Erimiş madeni ince tel haline getiren âlet.
Hâhiş (f) : İstek.
Halâs (a) : Kurtulma, kurtuluş.
Halûk (a) : İyi huylu, herkesle iyi geçinen.
Hâk : Toprak.
Hakine (a) : Anlatma, hikâye etmesine.
Hame (a) : Kalın.
Hamuş (a) : Susan, Susmuş.
Hamr (a) : Şarap.
Hamra : Kırmızı.
Hamiyet (a) : İnsanın yurdunu, yakınlarını koruma gayreti.
Hâsıl (a) : Elde edilen, kazanılan.
Hastı (f) : Varlık.
Hasm (a) : Düşman, davacı.
Havf (a) : Korku.
Haşâ (a.z.) : Tanrı korusun.
Haşr (a) : Toplanma, bir yere birikme.
Hayâ : Ar, utanma, edep.
Haysiyet : Değer, itibar, onur.
Hayme : Çadır
Hatıra (a) : Zihinde kalan şey
Hazan (f) : Güz, sonbahar
Hâzin (a) : Üzüntülü, hüzünlü.
Heca (a) : Harflerin sesi, hece.
Heman (fözf) : Her zaman
Helâk : Ölme, yok olma.
Hemin : Her zaman, hemen
Heves : İstek, arzu

Heyelân (a) : Kayma, toprak kayması.
Hicap (a) : Perde, örtü, utanma.
Hidayet : Doğru yola girme.
Hikmet (a) : Sebep, ahlâka ait söz.
Hod : Kendi.
Huban (f) : Sevgililer. (Hub'dan)
Hubar (huzzar) : Hazır olanlar.
Hum : Geniş, küp.
Hürrem (f) : Taze, sevinçli.
Husumet : Düşmanlık davacılık.
Hulûs : Saflık, halislik.

- İ -

İbat (a) : Koltuğa alınan şey.
İbzal (a) : Bol harcama.
İcat : İcat, vücude getirme.
İhlâs (a) : Doğru, temiz sevgi.
İftihar (a) : Şeref, şan, haklı öğünme.
İkdam (a) : İlerleme, adım atma.
İkbal (a) : Talisi düzgün kişi.
İhfa (a) : Gizleme, saklama.
İhtiyar (a) : Seçme.
İhsân (a) : İyilik etme, bağışlama.
İnayet (a) : Dikkat, gayret
İsar (a) : İkram, bağış..
İzar : Yanak
İllâ (a) : Mutlaka
İktidar (a) : Kudret sahibi
İntizar (a) : Bekleme
İrticalî : Düşünmeden, içe doğduğu gibi.
İstidat (a) : Akıllılık, doğuştan bir şeyin aslını anlamağa hazırlıklı olma.
İstiska (a) : Bir şeyin aslını anlama
İsneyn (a) : Pazartesi.
İşvak (İşfak) : Lütûf, bağışlama, şefkat gösterme.
İştibah (a) : Şüphe etme.
iştihar (a) : (Şöhret'yen) şöhret, ün alma.
İtap (a) : Paylama, azarlama.
İtibar (a) : Önem verme.
İzzet (a) : Değer.
İzzetkâr : Değer veren
İzhar (a) : Gösterme, meydana çıkarma.

- K -

Kaal (a) : Söz.
Kaatı (a.s) : Kesen, kısa kesen
Kabl (a) : Ön, önde
Kabl (a) : Ön, önde.
Kallâş (a) : Kalleş, hileci.
Kalender (f) : Başıboş dolaşın, derviş.
Kâmil (a) : Tam, eksiksiz.
Kân : Erzurumda bör köy.
Kân-i Kerem : Bağış kaynağı, Tanrı sıfatlarından.
Kariha (a) : Fikir, insanda kendilğinden yaratma fikri.
Kavl (a) : Söz,davranma.
Kâsip (a) : (Kisb'den) Kazanan.
Kasr-ı Cennet (a.tm) : Cennet köşkü.
Kays : Mecnun'un asıl adı.
Kesb : Kazanç.
Kelamullah : Tanrı buyruğu.
Kesr : Kırma, paralama.
Kenz-genc (a) : Hazine, define.
Kesret (a) : Bolluk, çokluk.
Keyfiyet (a) : Nitelik, bir şeyin aslı olma.
Kibir (a) : Büyüklük taslama, böbürlenme.
Kurb : Yakınlık.

- L -

Lâ'al (a) : Kırmızı, al renkli süs taşı.
Lâhik : Yetişip ulaşan.
Lâ-nazır : Benzeri olmayan.
Lâne (f) : Yuva.
Lâübali : İlişiksiz, saygısız, kayıtsız.
Lâ-yemut (a) : Ölümsüz, ölmez.
Lâyüsel : Sorumsuz.
Leb (f) : Dudak, kenar.
Lebleri ahmer : Kırmızı dudakları olan.
Leke (Türkçe) : Korkak.
Lemyezel (a) : Ezelî parlayan.
Lerze : Titreme.
Levn : Boya, beniz, renk.
Leys (a) : Yokluk.
Lütf ü ihsân : İyilik ve bağış.

- M -

Maani (a) : Mânalar, anlamlar
Ma'dum (a) : Yok olan mevcut olmayan
Mağsup (a.s) : Gasb olunmuş.
Mağrıb (a) : Batı tarafı
Mahmud : Öğülmeğe değer (Peygamberin sıfatlarından)
Mahv olma (a) : Yok olma
Mansıb : Rütbe, derece, memurluk yeri
Mânend : Benzer
Mânende : Mana bakımından benzer.
Mâhirane : Ustaca
Mail (a.s) : Bir tarafa eğilmiş.
Marifet : Bilme, biliş
Mahzun (a) : Kaygılı, tasalı
Ma'mure (a) : Şehir, kasaba
Masum : Suçsuz
Maşrık (a) : Doğu tarafı.
Mazi (a) : Geçmiş zaman
Mazmun (a) : Manası, anlamı olan
Ma'zur : Özürlü.
Mehlika : Ay yüzlü, güzel.
Mehveş (f) : Ay gibi
Melâhat (a) : Güzellik, güzel yüzlü
Melül : Elemli, tasalı
Me'lüf (a) : Alışmış, huy edinmiş.
Mekr : Hile.
Mekruh : İğrenç, ikrah verici
Memnun : Hoşnut, razı
Menkabe (a) : Menkıbe, Bir kimsenin faziletini anlatan destan.
Merdüm : Öğüt.
Merdan : Yiğitler, insanlar.
Merci : Geri dönülecek yer.
Melce : Sığınılacak yer
Menkus : Tersine dönmüş.
Mensur : Nesir, düz yazı
Meserret : Sevinçli olma.
Mev'iza : Öğüt.
Mevzun : Düzgün, ölçülü.
Mesâr : Sevinçli
Mesağ (Masak) : İzin.
Mest (f) : Sarhoş.
Mestan : Sarhoşlar.
Me'yus : Üzüntülü.
Mes'a (a) : Akşam
Mezhep (a) : Gidilen yol

Meyl : Sevgi, bir tarafa eğilmiş.
Meza' (a) : Tarla, bu dünya
Mihnet (a) : Eziyet,zahmet.
Mihr (f) : Güneş, sevgi.
Mihman (f) : Konuk, misafir.
Mihriban : Seven, dost.
Misk : Güzel koku
Misvak (misbah) : Odundan bir çeşit diş fırçası
Mişvar (a) : Tarz, gidiş, yol.
Mi'yar (a) : Ölçü, ayıraç.
Muhal : Mümkün olmayan
Mugan : Mecusi, ateşe tapanlar.
Muhakkak : Doğru.
Muhtasar : Kısaltılmış.
Muhasara : Kuşatılmış.
Mürg (f) : Kuş.
Mükedder : Kederli.
Müflis (a) : İflâs etmiş.
Mübtelâ : Düşkün, bir şeye tutulmuş.
Müjgân (müje'den) : Kirpikler.
Müstean (avn'dan) : Kendinden yardım istenen
Müzekker : Erkek, er
Müzeyyen : Süslenmiş, donanmış.

- N -

Nâbedid (f) : Görünmez, kayıp
Nâdan (f) : Bilmez, cahil.
Nâgah : Ansızın, vakitsiz.
Nâfi : Yarar, fayda
Nâlan : İnleyen.
Nakkaş (a) : Yağlı boya ile resim yapan.
Nakr : Kesme, boğazlama.
Nail-i feyz : Bolluğa erme.
Nâme'lul (f) : Umulmadık
Nâmert (f) : Alçak.
Nâtüvan (f) : Zayıf, kuvvetsiz.
Nâzenin (f) : Oynak, nazlı, cilveli.
Nâşad : Hüzünlü, kederli.
Nazil (a) : Yukardan aşağıya inmiş.
Nasib (a) : Pay, elde edilen kâr.
Necât (a) : Kurtulma
Necm : Yılmaz
Nefs,i emmâre : Nefsin en kötüsü.
Nemrud : Babil'i kuran, İbrahim Peygamberi ateşe atan. (İ. Ö. 2640 da).

Nevnüma (a) : Yeniyi gösteren
Nevreste : Taz, yeni bitmiş.
Nezaket (a) : Zariflik, incelik.
Nigâr (f) : Güzel sevgili.
Nihan : Gizli.
Nikak (metinde rikap) : Perde, örtü.
Nisti (f) : Bolluk.
Nutk : Söz.
Nuş : İçme.
Nusret (a) : Yardım, Tanrı yardımı
Nüsha-yi Kübra : Büyük Kitap, Kur'an
Nush-u Pâk : İyi öğüt, nasihatın iyisi.
Nûr-u İzzet : Yücelik ışığı.
Nükteden : Fıkra, hikâye anlatan.

- P -

Palan (f) : Semer, eyer.
Pâre (f) : Parça.
Pâymal (f) : Ezilmiş, ayak altında kalmış.
Penah (a) : Sığınılacak yer.
Pend (f) : Öğüt
Perirûh : Peri yanaklı.
Perîşan : Dağınık, kederli.
Perva (f) : Korkma, çekinme.
Peymâne (f) : Büyük kadeh.
Pîri : Yaşlılık
Pir-i mügan : Yaşlı kimse, derviş.

- R -

Rah (f) : Yol
Rahşan (f) : Parlak
Rakîp (a) : Başka biriyle aynı şeye istekli.
Râkip : Binci
Ravza-yı Rıdvan (a) : Cennet bağının bekçsi
Râşe (a) : Titreme, korkudan titreyiş.
Rebiül-evvel: : Arabî ayların 3 ncüsü.
Refref : İnce yatak, döşek.
Rehîn (a) : Garanti olarak tutulan.
Renc (f) : Sızı, sıkıntı.
Resm (a) : Düzen, İş, nişan.
Rehlet (a) : Göçme, ölme.
Rind (f) : Dünya işlerini hoş gören kimse

Rivayet : Söylenti.
Riya (a) : İki yüzlülük.
Rûberû (f) : Yüz yüze.
Rû, ruy (f) : Yanak, yüz.
Rükn (a) : Bir şeyin sağlam direği.
Rûşen (f) : Parlaklık, aydın, belli.
Rûy-i siyah : Kara renkli.
Rûz : Gün.

- S -

Sabâ (a) : Doğudan esen hafif yel.
Sabahat (a) : Güzellik.
Sa'd : Kutluluk, uğur getiren.
Safa (a) : Rahatlık, saflık.
Sâkı (a) : Su, içki sunan
Sâman : Servet, bolluk.
Sârih (a) : Açık, belli.
Sair : Ateş, cehennem.
Sâkip : Işıklı, parlakça.
Sefine : Gemi.
Selef : Önde giden.
Semek : Balık.
Sekr : Sarhoşluk.
Selip (a) : Soyulmuş, giderilmiş.
Server : Baş komutan (Peygamber sıfatı)
Setreylemek : Örtmek
Seylâb (f) : Su, sel.
Sıddık (a) : Pek doğru.
Sidre : Arş-ı âlâda 7. kattaki makam.
Simâ : Beniz.
Sinn : Yaş.
Sitemger : Haksızlık, zulüm eden.
Sıyt : İyi ün.
Siyret (a) : Bir kimsenin içi.
Subh : Sabah.
Sükker (f) : Şeker, tatlı.
Suretperest (f) : Surete tapanlar.
Sühendan : Güzel söz söyleyen, söz b...
Sûbesû (f. zf) : Her yanda, ter tarafta.

- Ş -

Şad (f) : Sevinçli.
Şah-i huban : Güzellerin başı.
Şâm (f) : Akşam.
Şâyan : Yakışır.
Şâyeste (f) : Yaraşır, uygun.
Şekva : Şikâyet.
Şehrah (f) : Büyük yok, din yolu.
Şem' (a) : Mum, ümit.
Şerer (a) : Kıvılcım.
Şiar : İyi, üstünlük veren.
Şikâr : Avlama.
Şuh (f) : Kıvrak, oynak.
Şumar (f) : Sayı, bişumar: Sayısız.

- T -

Tâban (f) : Parlak, ışıklı.
Tal'at (a) : Yüz, surat, aydınlık.
Tahir : Temiz.
Tâkat : Güç, kuvvet.
Ta'lik : Asma,
Ta'm : Yeme.
Tasarruf : Sahib olma, sarf etme.
Tasavvur : İstek, zihne getirme.
Tasdı (a) : Baş ağrıtma, rahatsız etme.
Ta'zim (a) : Saygı gösterme, ağırlama.
Tebarek-Allah : Allah mübarek etsin.
Tedarik (a) : Araştırıp bulma.
Teber (f) : Balta, dervişlerde yarım ay şeklindeki sembolik alet.
Tebah : Yıkılmış.
Terahüm : Acıma (Rahm'dan).
Teravet : Tazelik, dinçlik.
Ter : Taze, genç.
Terkdihen : Köyünü terketme.
Terzile : Rezil etme.
Tesbih : Zikirde Sübhanallak demek.
Tevekkül (a) : İşi tanrıya bırakma.

Tıfl (a) : Küçük çocuk.
Tığ (f) : Kılıç.
Tıynet (a) : Huy, yaradılış.
Tubz (a) : Cennette Sidre'deki büyük ağaç.
Tûba : Güzellik, iyilik, rahat.
Türap (f) : Toprak.
Tuyur (f) : (Tayr'dan) Kuşlar.

- U -

Uzma (a) : Büyük, ulu.
Uhrevî (a) : Ahrete ait.
Ukba : Ahret.
Uryan (a) : Çıplak.

- Ü -

Üftade (f) : Düşkünler, yoksullar, âşıklar.
Ülfet (a) : Konuşma, görüşme.

- V -

Va'd (a) : Söz verme.
Valâ : Yüce, yüksek.
Vahdet (a) : Birlik, tek olma.
Yâven (f) : Boş lakırdı.
Vahîm : Sonu tehlikeli.
Varta (a) : Uçurum, kuyu gibi oyuk yer.
Vareste (f) : Kurtuluş, rahat isteme.
Vasl (a) : Ulaşma, birleşme.
Vasıl : Ulaşan, eren.
Vilâdî (a) : Anadan doğma, fıtraten.
Vîran : Yıkık.

- Y -

Yâr : Sevgili.
Yârâ (f) : Güç, kuvvet.
Yar : Yamaç, sarp yer.
Yakîn (a) : Kesin olarak bilme.

- Z -

Zahid (f) : Riyacı, irfansız.
Zâlim (a) : Haksızlık eden.
Zâr (f.s.) : Sesli ağlayan, inleyen.
Zerkat (f) : Altın işlemeli.
Zevk (a) : Tatma, hoşlanma (ezvak: Zevkler)
Zir (f) : Alt, aşağı.
Zir ü bam : Sazın en ince ve en kalın teli.
Zinhar (f.ü) : Sakın.
Zişan : Şanlı.
Zübde (a) : Bir şeyin en seçkin parçası.
Zülf : Sevgilinin saçı, yanağının iki tarafından sarkan saç.

№ 001103

01. 09. 06. H. U. 2568

ISBN : 975-17-2623-9
Fiyatı : 2.500.000.- TL.